

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА BULGARICA

33/2016

София • 2016

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

*Настоящият брой 33 на „Българистика / *Bulgarica*“
се издава благодарение на изключителната финансова
подкрепа на акад. Иван Юхновски.*

На корицата: Климент Охридски. Общи служби. НБКМ 122, 1435 г.

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,
доц. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките
Съвет за чуждестранна българистика
ул. „15 ноември“ 1, София 1040, „Българистика“
Анисава Милтенова тел. (+359-2) 9795383
E-mail: amiltanova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Централна библиотека на БАН, 2016

© Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2016

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

CENTRAL LIBRARY

COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES BULGARICA

33/2016

Sofia • 2016

**Prof. Marin Drinov Publishing House
of Bulgarian Academy of Sciences**

*The issue 33 of „Българистика / Bulgarica“
is realized thanks to exclusive financial support
of acad. Ivan Juchnovski*

On the cover: St. Clement of Ohrid. Common Offices. NLCM 122, year 1435

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

Council for Bulgarian Studies Abroad

Bulgarian Academy of Sciences

Bulgarica

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040

Anisava Miltenova tel. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Central Library of BAS, 2016

© Prof. Marin Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, 2016

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

УВОДНИ ДУМИ	9
Искра Христова-Шомова – Св. Климент Охридски и неговото наследство	9
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	15
Книги 2016 г.	16
Съст. Емилия Волева	
Периодика 2016 г.	28
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	41
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	45
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	51
Лидия Михова – Българистиката в Страсбург	51
Димитър Пеев – Българската библиотека „Норберт Рандов“ към Института по славистика на Хумболтовия университет в Берлин	60
НАУЧЕН ЖИВОТ	63
Анисава Милтенова, Марияна Цибранска – „Отвъд границите“. „Beyond the Borders“. Десета българо-американска конференция.	63
Вася Велинова – Българистичната проблематика на XXIII международен конгрес по византийски изследвания	69
Анисава Милтенова – Двустранна научна конференция по проект „Богомилско движение и богомилска книжнина“	75
Милена Пршикрилова – 100 години Лекторат по български език и литература в Карловия университет в Прага	77

Мая Иванова – Тържествена възпоменателна вечер, посветена на Ванда Смоховска-Петрова	79
Лора Тасева, Десислава Найденова, Бойка Мирчева, Венета Савова – Международна научна конференция „Св. Климент Охридски в културата на Европа“	82
Димо Чешмеджиев – Конференция, посветена на св. Климент Охридски	89

ПРОФИЛИ 91

Анисава Милтенова – Васил Гюзелев на 80 години	91
Витка Тошкова, Ваня Стоянова – Фредерик Б. Чери на 75 години	98
Бойка Мирчева – Марчело Гардзанити на 60 години	102
Георги Н. Николов – Сърджан Пириватрич на 50 години	109
Лора Тасева – In memoriam Емилие Блахова	115

ОТЗИВИ 119

Анисава Милтенова – Ана Стойкова. Св. Георги Победоносец. Агиографски произведения в южнославянската средновековна традиция	119
Владимир Пенчев – Фолклор, разказване, религиозност. Юбилеен сборник в чест на проф. дфн Албена Георгиева	124
Лучия Антонова-Василева – Общеславянский лингвистический атлас (ОЛА). Серия фонетико-грамматическая. Болгарские материалы	127
Марияна Витанова – Ваня Мичева. Картината на света в езика на новобългарските дамаскини	132
Павел Крейчи – Е. Крейчова, Н. Сталянова, О. Сорока. Кратък тематичен речник на българския, чешкия, полския и украинския език	134

CONTENTS

PREFACE	9
Iskra Hristova-Shomova – St. Clement of Ohrid and his Heritage	9
BULGARIAN LITERATURE	15
Books 2016	16
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2016	28
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	41
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	45
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	51
Lidia Mihova – Bulgarian Studies in Strasbourg	51
Dimitar Peev – Bulgarian library “Norbert Randow” at the Institute of Slavic Studies of the Humboldt University in Berlin	60
SCIENTIFIC ACTIVITY	63
Anisava Miltenova, Mariyana Tsibranska – Beyond the Borders: 10th Joint meeting of Bulgarian and North American scholars	63
Vasja Velinova – Bulgarian Themes and Problems in the 23rd International Congress of Byzantine Studies	69
Anisava Miltenova – Bilateral Scientific Conference in the Project Bogomils Movement and Bogomil’s Literature	75
Milena Přikrilo va – 100 years Lectureship of Bulgarian Language and Literature at Charles University in Prague	77

Maya Ivanova – Solemn Jubilee Evening Dedicated to Vanda Smohovska-Petrova . . .	79
Lora Taseva, Desislava Naydenova, Boyka Mircheva, Veneta Savova – International Scientific Conference St. Kliment Ohridski and the Culture of Europe	82
Dimo Cheshmedzhiev – Conference, dedicated to St. Kliment Ohridski in Korca, Albania	89
PROFILES	91
Anisava Miltenova – Vasil Gjuzelev at 80	91
Vitka Toshkova, Vanya Stoyanova – Frederick B. Chary at 75	98
Boyka Mircheva – Marcello Garzaniti at 60	102
Georgi N. Nikolov – Srđan Pirivatrić at 50	109
Lora Taseva – In memoriam Emilie Blahova	115
REVIEWS	119
Anisava Miltenova – Ana Stoykova. St. George the Victorious. Hagiographic works in the South-Slavic medieval tradition	119
Vladimir Penchev – Folklore, narration, religiosity. Festschrift of Prof. Dr. Albena Georgieva	124
Luchiya Antonova-Vasileva – All-Slavonic linguistic atlas (ALA). Ser. Phonetics and Grammar. Bulgarian Materials	127
Mariyana Vitanova – Vanya Micheva. The Image of the World through the Language of the New-Bulgarian Damascenes	132
Pavel Krejčí – E. Krejčíková, N. Stalyanova, O. Soroka. Short Subject Dictionary of Bulgarian, Czech, Polish and Ukrainian Languages	134

ЎВОДНИ ДЎМИ

Св. Климент Охридски и неговото наследство

Тази година се навършват 1100 години от успението на св. Климент Охридски – първият измежду учениците на светите братя Кирил и Методий, първият български просветител, велик старобългарски писател и един от най-значимите творци на Европейското средновековие.

За родителите на св. Климент и за ранните му години не се знае нищо. Двете му запазени гръцки жития започват направо с времето, когато той е ученик на двамата солунски братя. В неговото *Пространно житие* от Теофилакт Български информацията за произхода и детските му години е заменена с разказ за славянските първоучители и тяхната мисия сред славяните. В житието му се казва, че е съпътствал св. Методий от най-ранна младост: „...както никой друг той знаел живота му, тъй като от младежки и юношески години го придружавал и видял с очите си всичките дела на своя учител“¹, затова се предполага, че св. Климент е бил ученик на светите братя още от Византия. Може би още тогава той е приел и името Климент, в чест на светеца, чиито мощи братята са открили. В *Краткото житие* от Димитър Хоматиан се казва, че той по произход е бил българин: „...произхождал от европейските мизи, които народът знае и като българи“².

След смъртта на св. Методий на 6 април 885 г. започва нов период в историята на славянската книжовност. Както свидетелства *Пространното житие*, Методиевите ученици били прокудени, но не изгубили надежда, защото знаели, че има едно място, където ще могат да продължат делото на учителите си: „Закопнели за България, за България си мислели и се надявали, че България е готова да им даде спокойствие“³. Климент, Наум и Ангеларий пристигнали в столицата Плиска вероятно през пролетта на 886 г. Там били посрещнати с големи почести от българския княз Борис-Михаил и веднага се заловили с книжовна дейност.

¹ Милев, Ал. *Гръцките жития на Климент Охридски. Увод, текст, превод и обяснителни бележки*. София: 1966, с. 131.

² Милев, Ал. Цит. съч., с. 175.

³ Милев, Ал. Цит. съч., с. 117.

По-късно Климент бил изпратен в югозападните предели на България като мисионер и учител. Той провел мащабна просветителска дейност и обучил много ученици. В *Пространното житие* се казва, че те са били 3500⁴. След възкачването на Симеон на престола през 893 г. св. Климент е ръкоположен за епископ. По време на епископството си той построил манастира „Св. Пантелеймон“ в Охрид: „Като видял, че князът е опасал цялата си подвластна България със седем съборни храма и като че ли е запалил с вярата си светилник със седем свещи, пожелал и той сам да построи в Охрид собствен манастир“⁵.

Свети Климент завършил живота си в дълбока старост през 916 г., преди 1100 години, като за дата на успението му се отбелязва 27 юли, денят на св. Пантелеймон. Бил погребан в основания от него манастир в Охрид, в гроб, който сам си приготвил. Този гроб, както и манастирът, са открити при археологически разкопки в местността Плаошник в Охрид през XIX в. През XV в. мощите му били пренесени в църквата „Св. Богородица Перивлепта“ в Охрид, но преди около 50 години са върнати в църквата „Св. Климент и св. Пантелеймон“, построена на мястото неговия манастир.

Наследството на св. Климент Охридски е в три главни области: като просветител, като писател и в култа към него.

Като просветител св. Климент развива изключително мащабна дейност, която е проява на амбициозна просветителска програма. Както беше посочено, той е обучил 3500 ученици и така е осъществил в България идеята за масово образование, която по това време е била реализирана единствено във Византия, при това само в големите градове – Константинопол и Солун. Резултатите от тази негова просветителска дейност се чувстват векове след смъртта му и се изразяват във високата образованост на българите от югозападните земи и богатата книжовна продукция от този край.

Като писател св. Климент също е много плодотворен. Творчеството му е предназначено за новопокръстените славяни и е посветено преди всичко на проповедта и богослужението. Неговите сигурни творби са ораторски и химнографски (слова и служби).

Пръв открива слова от Климент Охридски руският учен В. М. Ундолски. В заглавията им авторът е отбелязан като *Климент, епископ славянски*. Ундолски изказва предположението, че това е българският епископ Климент, и го доказва, когато през 1845 г. намира *Похвала за св. Кирил Философ, учител на славянския народ, сътворена от епископ Климент*⁶. От този момент не остава съмнение, че славянският писател Климент е българският епископ Кли-

⁴ Милев, Ал. Цит. съч., с. 127.

⁵ Милев, Ал. Цит. съч., с. 133.

⁶ Ундольский, В. М. Об открытии и изданиях творений Климента епископа словенска. – *Беседы Общества любителей российской словесности*. 1, Москва: 1867, 31–38 (същото е препечатано в Климент Охридски. Събрани съчинения. Т. 1. София: 1970, 14–22); *Климент, епископ словенский*, с предисловием П. А. Лаврова. Москва: 1895.

мент, ученикът на Кирил и Методий. Ундолски открива и публикува повечето сигурни Климентови слова. След него към старобългарския писател проявяват интерес учени от цял свят и показват, че словата му са били едни от най-разпространените през Средновековието. Днес науката разполага със стотици техни преписи и непрекъснато се намират нови⁷. Има над двайсет похвални и поучителни слова, които със сигурност му принадлежат, и още един по-широк кръг от слова, за които се предполага, че може би той е техен автор.

Химнографските творби от св. Климент Охридски стават известни по-късно. През 1969 г. Боню Ангелов публикува цикъла *Общи служби*, които открива в Охридския миней (ръкопис № 122 от НБКМ)⁸. През 1987 г. Георги Попов намира втори препис на *Общите служби* в ръкопис от сбирката на Виенската библиотека, в който разчита и акростиха с името КЛИМЕНТ. Същият изследовател открива още редица химнографски творби на старобългарския писател – цикъла *Предпразнични трипеснеци за Рождество Христово, Предпразнични трипеснеци за Богоявление, Служба за св. Евтимий Велики, Канон за ризата и пояса на Св. Богородица*⁹ и др. Във всички тях той разчита и акростихове с името на старобългарския писател. В края на 90-те години Мария Йовчева намира редица химнографски творби на св. Климент: *Служба за св. Стефан, Служба за св. Аполинарий Равенски*, също с акростихове, както и серии от канони в Октоиха: *Канони за Йоан Предтеча, Канони за св. Петър и Павел и Канони за Св. Троица*¹⁰. Венета Савова открива *Служба за св. Алексей Човек Божи*¹¹, а А. Турилов и Л. Мошкова откриват неговата *Служба за св. Методий*¹². За разлика от словата на св. Климент службите

⁷ Вж. Климент Охридски. *Събрани съчинения*. Т. 1. С., 1970 и информацията за преписите на всяко от словата, поместена там.

⁸ Ангелов, Б. Климент Охридски – автор на общи служби. – В: *Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник*. София: 1969, 237–259.

⁹ Вж. Попов, Г. Химнографското творчество на Климент Охридски – открития и проблеми. – В: Станчев, Кр., Г. Попов. *Климент Охридски. Живот и творчество*. София: 1988; *Старобългарска църковна поезия за Рождество Христово и Богоявление. Книга първа. Климента пясни*. София: 2013.

¹⁰ Йовчева, М. Старобългарската служба за първомъченик Стефан и за Стефан I папа Римски. – *Старобългарска литература*, 32, 2001, 21–44; Старобългарската служба за Аполинарий Равенски от Климент Охридски. – *Palaeobulgarica*, XXVI (2002), 1, 17–32; Новооткрити химнографски произведения на Климент Охридски в Октоиха. – *Palaeobulgarica*, XXIII (1999), 3, 3–30; Климентовите канони в Октоиха бяха открити едновременно и независимо и от Олга Крашенинникова: Крашенинникова, О. Три канона из Октоиха Климента Охридского (Неизвестные страницы древнеславянской гимнографии). – *Славяноведение*, 2000, 2, 29–41; *Древнеславянский Октоих св. Климента архиепископа Охридского*. Москва: 2006.

¹¹ Савова, В. Непознато химнографско произведение на св. Климент Охридски за св. Алексей Човек Божи (предварителни бележки). – *Palaeobulgarica*, XXVII (2003), 2, 3–12.

¹² Мошкова, Л., А. Турилов. Моравские земли велеи гражданин (неизвестная древняя служба первоучителю Мефодию). – *Славяноведение*, 1998, 4, 3–23; Попов, Г. Службата за славянския первоучител Методий в Хлудовия миней 156. – *Старобългарска литература*, 32, 2001, 3–20.

му са имали много по-ограничено разпространение, защото при църковните реформи са били заменени с преводни от гръцки. Някои от неговите служби днес са познати само по един препис¹³.

Многократно е изказвано предположението, че св. Климент е автор на някое от двете пространни жития на светите братя Кирил и Методий или и на двете. Засега обаче няма достатъчно доказателства нито за приемането, нито за отхвърлянето на тази теза¹⁴.

Култът към св. Климент е изключително развит в Охрид, който в продължение на векове е бил център на Охридската архиепископия. Св. Климент е канонизиран скоро след смъртта си. Още в Асеманиевото евангелие, старобългарски глаголически паметник от края на Х в., на датата 27 юли има календарна бележка с неговото име. Днес има две дати за отбелязване паметта му – 27 юли, когато се чества неговото успение, и 25 ноември, когато паметта му се отбелязва заедно с паметта на неговия патрон св. Климент Римски.

Почитта към св. Климент Охридски през Средновековието е намерила израз в многобройни текстове на старобългарски и на гръцки, но за жалост не всички са запазени. Не е открито неговото старобългарско житие. От старобългарските творби, посветени на св. Климент, е запазена само неговата служба, позната засега в единствен препис. Открита е от Е. Спространов в *Охридския миней* от 1435 г. (НБКМ 122)¹⁵. Службата е написана скоро след смъртта му, а авторът е негов непосредствен ученик. В нея се казва: „Стоим пред почитаните ти мощи, Клименте златозарни“.

Много повече са запазените гръцки текстове в прослава на нашия светец. Основният източник за неговия живот е *Пространното житие*, написано от охридския архиепископ Теофилакт Български (1084–1107/8), използвано като основа за *Краткото житие* от Димитър Хоматиан (1216–1236), също охридски архиепископ¹⁶. Тези двама византийски писатели написват и служби за св. Климент. Теофилакт оставя канон с акростих Κλήμεντος μέγα κῦδος ἐν ἁσμάσιν ἔξοχα μέλπω – *На Климент велика слава в песен въздавам*. Засега са известни четири канона от Димитър Хоматиан за св. Климент. Канонът на четвърти глас има акростих: Αὕτη τετάρτη Κλήμεντι μελωδία τοῦ Βουλγαρίας – *Четвърта песен за Климент от българския (архиепископ)*, а канонът на осми глас: Τὴν οὐδοάδα τῶν μελῶν Κλήμη δέχου τοῦ Βουλγαρίας – *Осмата песен приеми, Клименте, от българския*

¹³ За преписите на службите вж. *Свети Климент Охридски. Слова и служби*. София: 2008.

¹⁴ Климент Охридски. *Събрани съчинения*. Т. 3. София: 1973.

¹⁵ Вж. Спространов, Е. *Неизвестна служба на Климент, епископ словенски*. – В: *Сборник в чест на проф. Л. Милетич по случай 25-годишната му книжовна дейност (1886–1911)*. София: 1912, 347–351.

¹⁶ Вж. Милев, Ал. *Цит. съч.*

(архиепископ). Очевидно той е написал осем канона за св. Климент по реда на осмогласието. Охридският архиепископ Григорий (1317–1341) е обогатил песенната прослава на св. Климент с цикли от стихирни, а архиепископ Константин Кавасила (1250–1263) е автор на канон с акростих *Καβασίλας σοι δεύτερον πλέκει κρότον ὁ Βουλγαρίας Κλήμη – Кавасила Български ти плете втора възхвала, Клименте*, от който се вижда, че той е написал поне още един канон за св. Климент¹⁷. Голяма част от тези песнопения имат средновековен български превод, запазен в Стружкия миней от началото на XV в. (НБКМ 542)¹⁸.

В прославата на св. Климент звучи хор от български и гръцки гласове и така се осъществяват думите на апостол Павел: „Няма разлика между юдеин и елин, защото един и същ е Господ на всички, които Го призовават“ (Рим 10:12), които можем да парафразираме така: *Няма разлика между българин и елин, защото един е св. Климент, закрилник на всички, които го почитат*. Както казва Иван Снегаров: „Охридската архиепископия-патриаршия е приличала на другите неславянски православни църкви в турската империя със своята почит към гръцкия език, обаче се е отличавала от тях със своята голяма междубалканска съединителна мощ и народностна търпимост. Тя е съединявала и помирявала балканските народи не чрез господство на един народ над друг, не чрез сливане или поглъщане на един от друг, към което се е явявало тежнение в Цариградската и другите източни патриаршии, а чрез взаимоуважение и равноценност на всичките ѝ подведомствени народи, като е оставяла да се развива техният етничен живот върху една обща опорна точка – свещения Охрид“¹⁹.

Искра Христова-Шомова

¹⁷ За тези служби вж. Баласчев, Г. *Климент, епископ славянски и службата му по стар славянски превод с една част гръцки паралелен текст и едно факсимиле*. София: 1898; Снегаров, Ив. *История на Охридската архиепископия*. Т. 1. *От основаването ѝ до завладяването на Балканския полуостров от турците*. София: 1924; Неиздадени преписи от гръцки служби на св. Климент Охридски. – *Годишник на Духовната академия „Св. Климент Охридски“*. Т. 5, 221–238; Нихоритис, К. Атонска книжовна традиция в разпространението на Кирило-Методиевските извори. София: 1990 (= *Кирило-Методиевски студии*. Т. 7).

¹⁸ Вж. Баласчев, Г., Цит. съч.

¹⁹ Снегаров, Ив. *История на Охридската архиепископия-патриаршия*. Т. 2. *От падането ѝ под турците до нейното унищожение (1394–1767)*. София: 1932, V–VI.

АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА СЪВРЕМЕННАТА ЛИНГВИСТИКА

*Юбилеен сборник в чест
на проф. д.ф.н. д-р хон. кауза Стефана Димитрова*

Актуални проблеми на съвременната лингвистика

*Юбилеен сборник в чест на
проф. д.ф.н. д-р хон. кауза Стефана Димитрова*

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

През август 2015 г. проф. д.ф.н. д-р хон. кауза Стефана Петрова Димитрова навърши 80 години. На нейната годишнина бе посветена международната конференция „Актуални проблеми на лингвистиката“, която се състоя на 5 – 6 септември 2015 г. в София в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. Приносите към тази конференция са включени в предлагания сборник от статии.

Срещата на колегите и учениците на проф. Димитрова стана повод да припомним заслугите ѝ за развитието на българското езикознание в теоретичен и приложен аспект като преподавател и организатор на науката.

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2016 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилومتодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2016 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2016

BOOKS 2016

ОБЩ ОТДЕЛ/ GENERAL

БОЯНОВ, Станислав. Институции и архиви в Източна Румелия (1878–1885 г.).

София: Иврай, 2016, 211 с.

ISBN 978-954-9388-71-8.

Целта на изследването е да покаже въз основа на запазените архивни материали реалното положение в източнорумелийската администрация, нейната организация и потенциал да се справи със задачите, определени ѝ в законовите актове, действали на територията на Източна Румелия. Изяснена е ролята на т.нар. писмовници в развитието на българската административна култура и национална независимост, на Областната библиотека и музей като централизирана архивна институция; разгледани са проблемите на религиозния живот в областта и законите рамки за неговото функциониране и др.

ЖЕЧЕВ, Николай. Дейци от възрожденската епоха и нейни историописци.

София: Сафо, 2016, 385 с.

ISBN 978-619-188-068-3.

Сборникът съдържа изследвания, посветени на живота и делото на сравнително по-малко известни дейци от епохата на Българското национално възраждане: Михаил Кифалов, Рафаил Атанасов, Христо Бояров, Тома Кърджиев и др., както и публикации, посветени на историографското дело на редица изследователи на възрожденската епоха.

ИСТОРИЧЕСКОТО сравнение – методи и обекти. Към една сравнителна история на комунизма в Източна Европа. София: Дом на науките за човека и обществото, 2016, 390 с.

ISBN 978-954-9567-34-2.

Научен редактор: Ивайло Знеполски

Сборникът съдържа докладите от конференцията, проведена в София през ноември 2015 г., организирана и ръководена от изследователския екип на международното научно изследване „Режимът и обществото в страните от Източна Европа (1956–1989)“.

ЙОРДАНОВ, Иван. Корпус на средновековните български печати/Corpus of the medieval bulgarian seals. София: Национален археологически институт с музей, 2016, 307 с.

ISBN 978-954-9472-46-2.

Второ допълнено издание, което включва всички новоизлезли сфрагистични паметници и новите разработки за тях.

На български и на английски език.

КУЛТУРНА и медицинска антропология. София: АИ Марин Дринов, 2016, 274 с. ISBN 978-954-322-846-1.

Съставител: Евгения Троева.

Сборникът е посветен на 70-годишнината на професор доктор на медицинските науки Минчо Георгиев. Изследванията са обединени в разделите: „Жизнен цикъл, общности, памет“ и „Болести, болници, медицини“.

МАЛИНОВА ТИЕН, Мариана. Българо-китайски отношения в съвременния период. София: Гутенберг, 2016, 628 с.

ISBN 978-619-176-061-9.

Монографично изследване. Разгледани са различни аспекти, разкриващи характера, същността, ролята и въздействието на отношенията между България и Китайската народна република (КНР), изразени в различни форми и сфери – политическа; търговско икономическа, с акцент върху инвестиционната политика; селскостопанска, с акцент върху земеделието и хранително-вкусовата промишленост; културна; научно-образователна, както и сферата на местната власт.

МИТЕВ, Петър-Емил. Българите. Социологически погледи. София: Изток-Запад, 2016, 704 с.

ISBN 978-619-152-861-5.

В книгата са актуализирани фундаменталните въпроси, поставени от основателя на българската социология Иван Хаджийски: Откъде тръгваме? Какъв път сме изминали? Докъде сме стигнали? Накъде отиваме?

МУЛТИКУЛТУРНИЯТ човек. София: Гутенберг –

Том 1. 2016, 871 с. ISBN 978-619-176-079-4.

Том 2. 2016, 823 с. ISBN 978-619-176-080-0.

Редактор: Георги Марков

Сборникът съдържа студии, статии и научни съобщения, посветени на 60-та годишнина на проф. д.и.н. Петър Гаренов, дългогодишен преподавател в ПУ „Паисий Хилендарски“. В материалите са изследвани широк кръг проблеми, свързани с археологията, историята, теологията, изкуствознанието, културологията, езика и литературата.

ПАПУЧИЕВ, Николай. Културна антропология: Слово, обред, обичай. София: УИ Св. Климент Охридски –

Том 2. 2016, 557 с. ISBN 978-954-07-4014-0.

Изданието продължава разсъжденията, предложени в първия том, като основният фокус е поставен върху словесността и ритуалността за конструиране на общност. В отделните глави се обсъждат митологията, социалните взаимодействия и вътрешните връзки между ритуала, словото и производството, изграждащи принципите на колективната култура на българите. Фигурата на Другия и представите за своята общност са анализирани през най-значимите фолклорни текстове.

ПОЛИТИКА и демокрация: 30 години българска политология (1986–2016).

София: УИ Св. Климент Охридски, 2016, 267 с

ISBN 978-954-07-4196-3.

Съставител: Александър Томов

Сборник по случай 30-годишният юбилей на специалност „Политология“ в Софийския университет. Включва статии от водещи преподаватели, представящи основните насоки на изследователската дейност на Катедрата в съвременния етап от нейното развитие.

СТАНОЕВА, Елица. София – идеология, градоустройство и живот през социализма. София: Просвета, 2016, 231 с.

ISBN 978-954-01-3260-0.

История на София като социалистически град в пресечната точка на партийната идеология, градоустройствения процес и нормите на социалистическия начин на живот. Изследването е насочено преди всичко към столичния център и неговата „социалистическа реконструкция“ – в градоустройствените, архитектурните и монументалните проекти, но и в сценария на публичните ритуали и на всекидневните практики. Историческият текст е съчетан с богат визуален материал: градоустройствени планове, снимки на емблематични за София места, фотографски свидетелства за градския живот.

ЯНЕВ, Симеон. 1876. За робското в робството и свободата в разлома. София: Захарий Стоянов, 2016, 400 с.

ISBN 978-954-09-1024-6.

Главната цел на автора е да покаже въстанието от 1876 г. не в неговите триумфи и възторзи, нито в паденията и разгрома, а във вътрешното, психично изживяване на свободата.

ИСТОРИЯ / HISTORY

ИСТОРИКЪТ Петър Мутафчиев като изследовател, гражданин и човек.

София: Нов български университет, 2016, 351 с.

ISBN 978-954-535-932-3.

Сборникът съдържа докладите от конференцията под едноименния наслов, посветена на 130 години от рождението и 70 години от смъртта на бележития български учен, проведена в София през 2013 г.

МАРКОВ, Георги. Голямата война и българският меч над Балканския възел 1914–1919. София: Захарий Стоянов –

Първа книга – Заплитането. 2016, 415 с. ISBN 978-954-09-1072-7.

Втора книга – Разсичането. 2016, 600 с. ISBN 978-954-09-1084-0.

Фундаментално историческо изследване, в което се разкриват обстоятелствата, причините и последиците от продължителното участие на България в изпълнения с изненадващи поврати ход на Първата световна война. В основата на монографията са малко известни и съвсем неизвестни свидетелства, показващи процесите

отвътре, с оглед на тайната дипломация и още по-скритата коалиционна стратегия – Дипломатическият и Военноисторическият архив на Царство България, фондовете на държавните институции, които решават възловите въпроси при воденето на войната, лични архиви на влиятелни личности, както и архивохранилищата на външните фактори, предимно на Германия и Австро-Унгария.

ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА против човечеството и тяхното отражение в ХХІ век. **Сборник с доклади от научна конференция с международно участие.** София: Координационен съвет на арменските организации, 2016, 174 с.
ISBN 978-619-90184-3-9.

Редакционно-издателски екип: Гаро Мардиросян, Мила Богданова, Маргарита Керпичиян, Вартануш Топакбашян, Десислава Георгиева
Съдържа 17 доклада, представени на конференцията под едноименния наслов, проведена през юни 2015 в София и посветена на 100-годишнината от геноцида над арменците.

ПЪРВАТА световна война век по-късно. София: УИ Св. Климент Охридски, 2016, 324 с.
ISBN 978-954-07-4205-2.
Съставител: Искра Баева

Сборникът съдържа материалите, представени на научната конференция, организирана от магистърската програма „Кризис, конфликти и дипломация в световната политика, XVI–XXI век“ на Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, посветена на 100-годишнината от Първата световна война.

Хиляда години от битката при Беласица и от смъртта на цар Самуил (1014–2014). София: Гутенберг, 2016, 262 с.
ISBN 978-619-176-049-7.

Редактори: Васил Гюзелев и Георги Николов
Сборникът включва докладите от международната конференция под едноименния наслов, проведена през октомври 2014 г.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

ГЕНОВ, Явор. Латински песнопения за светци, почитани в Източната и Западната църква (св. св. Кирил и Методий, св. Николай от Мира, св. Георги и св. св. Козма и Дамян). София: Море 09, 2016, 227 с.
ISBN 978-954-2925-34-7.

Изследване на латинския музикалнолитургичен репертоар за службите на светци, чийто култ произхожда от земите на Православния изток, но получава разпространение и на Запад през Средните векове, та до днес. Проучват се грегорианските песнопения за св. Николай Мирликийски, св. Георги, св. св. Козма и Дамян и с особен акцент грегорианският и амброзианският репертоар за св. св. Кирил и Методий.

МАНОЛОВА-НИКОЛОВА, Надя. **Българите, църковното строителство и религиозната литература 30-40-те години на XIXв.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2016, 287 с.

ISBN 978-954-07-4175-8.

Авторката разширява и проблематизира съществуващите познания и представи за ролята на Църквата в духовния живот на местните български общества през 30-те и 40-те години на XIX век в Османската империя.

ДИМИТРОВА, Маргарет. **Средновековни молитви за родилки.** София: Херон прес, 2016, 229 с.

ISBN 978-954-580-345-1.

В книгата са издадени текстологични разновидности на християнски молитви за новородено, родилка, както и за помагалите при раждането (за деня на раждането, за осмия ден и за четиридесетия ден). Използвани са южнославянски, молдовски и източнославянски кирилски ръкописи от XIV–XVII век и печатни требници от края на XV до първата половина на XVII век. Славянските версии на молитвите са сравнени със средновековни гръцки образци и са обсъдени особености на преводите. Установените многократни преводи и редакторски намеси свидетелстват за грижата на Православната църква към обредите за родилки и новородени и за стремежа на славянските книжовници да предоставят богати по състав и изправни по съдържание требници.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

ВЪЛЛЕВ, Илия. **Младежки страсти, мъжки времена. Етнокултурна характеристика на българската казарма през социализма.** София: СамИздат, 2016, 271 с.

ISBN 978-954-509-556-6.

В изследването се разглежда същността и характера на казармата през социализма в България, държавната нормативна уредба и обществените представи за казарменото обучение и възпитание, мястото на войнишката служба в българската традиционна социалистическа култура, ритуалите, бележещи възмъжаването, емоционалните и физически перипетии – „младежките страсти“ преди, през и след „мъжките времена“, наречени „наборна военна служба“.

ЗМЕЙ. **Змеица. Ламя и хала.** София: Изток Запад, 2016, 576 с.

ISBN 978-619-152-947-6.

Отговорен редактор: Вихра Баева

В сборника са представени почти всички жанрове на фолклорната словесност, като се започне от песните и приказките, мине се през легендите, преданията и устните разкази и се стигне до анекдотите и съвременните вицове, а също и до кратките форми като поговорки, гатанки, клетви и баения. Присъстват също описания на различни празници, ритуали и магически практики, както и вярвания и представи, свързани с колоритните образи на змея, змеицата, ламята и халата.

ПО ПЪТИЩАТА на етнологията. Сборник в чест на проф. дин Гатя Симеонова. София: АИ Марин Дринов, 2016, 358 с.
ISBN 978-954-322-877-5.

Съставители: Дария Василева, Анелия Касабова, Петя Банкова, Регина Митева, Мария Галанова и Петко Христов.

Сборникът съдържа изследвания, посветени на: мястото и ролята на различни институции в процеса на етнокултурното развитие на българския народ, традициите в сферата на публичността, честванията на св.св. Кирил и Методий, проблеми на градската култура от Възраждането до съвременността, психологически прочит на феномени от народната култура.

ФОЛКЛОР, разказване, религиозност: Юбилеен сборник в чест на Албена Георгиева. София: АИ Марин Дринов, 2016, 275 с.
ISBN 978-954-322-863-8.

Съставители: Ангелина Илиева, Вихра Баева, Лина Гергова, Мариянка Борисова, Яна Гергова

Сборникът е посветен на 60-годишнината на Албена Георгиева, признат български учен с широки изследователски интереси и значителни приноси в областта на фолклористиката. Изданието представя част от съвременните търсения и дебати по проблемите на фолклористиката, етнологията и културната антропология. Сред обсъжданите въпроси са фолклорът като културно наследство и жива практика в съвременността, устните разкази и разказването като културно явление на локално равнище. Използвана е богата документална база от устни текстове, записани на терен и публикувани за първи път в сборника, както и разнообразни писмени, печатни и визуални извори. Представени са традиции и културни практики на различни групи и общности.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

АТАНАСОВ, Атанас. Предложни фрази в предикативна позиция (аргументна структура). София: Факултет по славянски филологии, СУ „Св. Климент Охридски“, 2016, 280 с.
ISSN 1314-3352.

Изследване върху употребата на предлозите в позицията на предикатив, т.е. в случаите, когато те са част от сказуемото.

Пълнотекстов свободен достъп: http://slav.uni-sofia.bg/naum/sites/default/files/liliseries/liliseries10_a_atanasov.pdf

Поредица: Littera et Lingua. Series Dissertationes

ГЕОРГИЕВА, Цветелина Николова. Родството и роднинските названия в българския език (Семантика и лексикографско представяне). София: Авангард-Прима, 2016, 214 с.
ISBN 978-619-160-712-9.

Монографично изследване, в което се анализира детайлно лексикалната семантика на близо 1200 общоупотребими, необщоупотребими (предимно диалектни) и оста-

рели роднински названия в българския език с акцент върху тяхното представяне в тълковните речници. Предлагат се различни класификации на роднинските названия и примерни речникови статии. Съставен е семантичен речник и словник на 111 имена на конкретни лица роднини.

ЖЕЛЕЗАРОВА, Радост. Лингвистични проблеми и грешки в превода от славянски езици на български. София: Стилует, 2016, 169 с.

ISBN 978-619-194-021-9.

Монография, посветена на проблемите и грешките в превода на художествени текстове от няколко славянски езика. Освен теоретичен преглед върху дискутираните проблеми, изследването има практическа и приложна насоченост, дадени са множество примери от преводи, основно от чешки, словашки и руски, които дават достатъчно основание на авторката да направи своите изводи относно най-често срещаните грешки, както и да предложи решения за тяхното избягване.

КУРТЕВА, Галина. Реализация на категориите род, число и определеност в номиналната система на българския език като чужд. София: Нов български университет, 2016, 188 с.

ISBN 978-954-535-918-7.

В изследването са анализирани резултатите от дългогодишно проучване на речевата продукция на чужденци, изучаващи български език. Разгледан е значителен корпус от грешки, регистрирани при усвояването и употребата на трите основни граматични категории в номиналната система на българския език – род, число и определеност. Направен е опит да бъдат очертани трудноусвоимите сегменти в морфологията на българския език като чужд.

КРЪСТЕВА-ТОНЧЕВА, Жана. Черно на бяло за устойчивите словосъчетания с прилагателно име за цвят в българския и френския език. София: УИ Св. Климент Охридски, 2016, 311 с.

ISBN 978-954-07-4005-8.

Трудът е лексикално съпоставително изследване, в което си дават среща две неувявящи езиковедски теми – темата за устойчивостта и темата за цвета. Явлението устойчивост се анализира с оглед на реализацията му в рамките на устойчивите словосъчетания с прилагателно име за цвят в българския и френския език. Определят се специфичните семантични функции на прилагателното име за цвят като компонент на устойчивото словосъчетание. Формулират се изводи от съпоставително естество, приложими в лексикографската и преводаческата практика. Изследването е придружено от два речника: тълковен и преводен (френско-български).

ПЪРВАНОВ, Кирил. Исторически развой на старобългарските глаголи за движение. Формиране и развитие на видовата деривация. София: Дио Мира, 2016, 362 с.

ISBN 978-954-2977-27-8.

Диахронно и синхронно описание и анализ на глаголната деривация. Обяснени са причините за изчезването на опозицията определеност–неопределеност в българския език и е проследена ролята на глаголите за движение в историята на видовото образуване.

СЕЛИМСКИ, Людвиг. **Етюди по етимология и ономастика**. Велико Търново: УИ Св.св. Кирил и Методий, 2016, 297 с.
ISBN 978-619-208-069-3.

Сборникът включва 25 статии, посветени на етимологията на отделни речникови единици (нарицателни или собствени имена) – фамилни и лични, селищни имена и имена на водни обекти. Съдържа азбучни показатели.

ЦИБРАНСКА-КОСТОВА, Марияна. **Старият завет като юридически източник. Наблюдения върху славянската ръкописна традиция**. София: Валентин Траянов, 2016, 325 с.
ISBN 978-954-9928-69-3.

Книгата е посветена на един добре известен аспект на първия и по-стар дял на Библията – използването на Стария завет с юридическа функция. В изследването са обособени разделите: „Старият завет като Божи закон – исторически основания“, „Юридическата компилация Νόμος Μωσαϊκός във византийската и в славянската книжнина“ и „Ексерпти от Стария завет в юридически сборници и паметници“.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АНТОВ, Пламен. **Българският постмодернизъм XXI–XIX в. Към философията на българската литература**. Пловдив: Жанет 45, 2016, 280 с.
ISBN 978-619-186-262-7.

Книгата обединява текстове, които конструират една цялостна теория на българския постмодернизъм, която работи едновременно в два плана, очертава две основни тенденции. Първата преговаря един централен сюжет във „високия“ (класически) постмодернизъм от 1990-те години, състоял се главно в поезията. Изследвана е работата му с литературния канон и начинът, по който той дискутира националната философия на историята (Ани Илков, Златомир Златанов, колективните мистификации на „четворката“ от „Литературен вестник“). Изследват се механизмите, които го правят специфично български. На второ място са изследвани някои основни промени от началото на XXI век, когато постмодернизмът навлиза в една нова, пост-фаза, главно под знака на романа. Тук интересът е съсредоточен около различни напрежения в романовия жанр: „Физика на тъгата“ и „Възвишение“; „Бежанци“ и „Законът/Разруха“.

ГЕНЕРАЦИЯ на властта: „априлското поколение“ в българската литература. София: Кралица Маб, 2016, 332 с.
ISBN 978-954-533-161-9.

Съставител: Пламен Дойнов

Сборникът включва текстове, представени на научната конференция под едноименния наслов, през юни 2016 г. В тях са разгледани проблемите за генеалогията и конструирането на понятието „априлско поколение“; за разделителните линии и ситуативни единства между личности и групи в генерацията – „селско“ и „градско“ крило, „модернисти“ и „традиционалисти“, „класически“ и „свободни“.

ден стих“; за спецификите на т.нар. *Априлска поезия*; за „априлското поколение“ като фундамент на общността „Априлски сърца“, когато през 70-те и 80-те години на XX век много от поетите заемат водещи позиции в литературното поле. На фокус са поставени фигурите както на емблематични „априлци“ като Любомир Левчев, Владимир Башев, Слав Хр. Караславов, Матей Шопкин и др., така и на автори, позиционирани между нормата и изключението като Стефан Цанев, или с ярко алтернативно присъствие като Константин Павлов и Иван Динков.

ДАНОВА, Сирма. Кралят физиономист. Автотекстуалност и авторепрезентиране в творчеството на Пенчо Славейков. София: Парадигма, 2016, 310 с. ISBN 978-954-326-288-5.

Книгата поставя ново начало в осмислянето на българския модернизъм и творчеството на Пенчо Славейков – автор, съзнателно разоряващ своя писателски „аз“. Модернизмът е разгледан в неговия диалог с миналото, обогатявайки съществено представите за тази продуктивна среща, за сложността на позицията на П. П. Славейков в българския канон.

КИРОВА, Милена. Българска литература. София: Колибри – **Част I. От Освобождението до Първата световна война.** 2016, 408 с. ISBN 978-619-150-851-8.

Съдържанието на книгата следва програмата на студентите по българска филология и е съобразено с техните потребности и познавателни способности. Авторката си служи с голямо количество фактологична информация, представя не само класически автори и произведения, но и по-малко известни, дори забравени днес творци. Всички наблюдения и анализи се базират на конкретни исторически процеси, документирани явления и утвърдени от времето критически съчинения; обобщенията се стараят да изграждат връзки между миналото и настоящето на българската култура. Цялостно са представени автори като Захари Стоянов, Иван Вазов, Алеко Константинов, Стоян Михайловски.

НЕДЕЛЧЕВ, Михаил. Кръгът „Мисъл“. В годината на големите литературни юбилеи. София: Нора 2000, 2016, 95 с. ISBN 978-954-8357-25-8.

Съдържа студии за Пенчо Славейков, д-р Кръстьо Кръстев и Пейо Яворов, както и един етюд за Петко Тодоров. Вторият дял „Огласяването“ е посветен на основанията на литературоведската общност да обяви 2016 за година на големите литературни юбилеи. Третият дял включва няколко архивистки и текстологически етюда и за първи път се публикуват текстове на писатели от кръга „Мисъл“ от колекциите на автора.

ПЕСНИ за Климент. София: УИ Св. Климент Охридски, 2016, 615 с. ISBN 978-954-07-4199-4.

Под редакцията на: Искра Христова-Шомова, Венета Савова, Петко Петков и Анета Димитрова

В книгата са публикувани църковните песнопения за старобългарския писател, създадени през вековете, оригиналната старобългарска служба, написана скоро след

смъртта му през 916 г., средновековната българска служба, преведена от гръцки през XIII–XIV в., церковнославянските служби, съставени през XIX и XX в. Службите са публикувани в оригинал и в превод на новобългарски, към средновековните текстове са добавени речници и изследвания. Включени са и проучвания за епархията на св. Климент и за неговите иконописни изображения.

СТАНКОВ, Иван. Сенки на думи. Мотиви в поезията на Борис Христов. Велико Търново: Фабер, 2016, 240 с.
ISBN 978-619-00-0439-4.

Книгата обединява изследвания върху поезията на Б. Христов, озаглавени: „Провинциите на мъдреца“, „Бездомната покъщнина като съдба“, „Стена в прозореца“, „От двете страни на смъртта“, „Корабът, който минава Огледалата на виното“, „Човечеството като блуден син“, „Знаци от небето“, „Разпънатости и разпятия“ и „От тишината до мълчанието“.

СТОЙКОВА, Ана. Свети Георги Победоносец. Агиографски произведения в южнославянската агиографска традиция. София: Изток-Запад, 2016, 724 с.
ISBN 978-619-152-903-2.

Книгата е първо по рода си изследване на агиографските наративи (мъченията) на св. Георги Победоносец в южнославянската литературна и културна традиция. Ранното мъчение (*Passio prima*), съхранило най-архаичния, изпълнен с невероятни чудеса текст, е анализирано в контекста на византийските, латинските и ориенталските му версии. Разгледани са още три преводни мъчения и две контаминирани редакции на агиографски произведения за св. Георги, възникнали в славянска среда. Агиографските творби са изследвани от филологическа и културноисторическа гледна точка, като са потърсени връзките им с други културни явления – Библията, апокрифни съчинения, свидетелства на антични и раннохристиянски автори и др.

ТАРИНСКА, Стефана. Христо Ботев. Литературноисторически изследвания. София: Кралица Маб, 2016, 306 с.
ISBN 978-954-533-157-2.

Книгата обобщава дългогодишните наблюдения на един от най-добрите познавачи на Ботевото творчество. Разгледани са важни въпроси, свързани с художествените особености и творческата история на неговите стихове, детайлно са представени вестниците на Хр. Ботев и идеите, които носят статиите му. Изследването хвърля нова светлина върху контактите на големия революционер с негови съмишленици в Румъния и Русия, както и за връзките на литературните и публицистичните му творби с идеите на времето и въздействието им върху съвременниците.

ЧЕРНОКОЖЕВ, Николай. Видяна България: визуални образи на страната/земята и хората в немскоезичната книжнина до 1879 г. София: УИ Св. Климент Охридски, 2016, 439 с.
ISBN 978-954-07-07-4024-9.

Проучване, което разширява проблемните сфери, очертани в „България: стереотипи и екзотика“ и поставя в центъра на вниманието нов обект – визуалното представяне на мирния живот на българите, разгледан хронологично. „Видяна

България“ събира творби – рисунки, скици, гравюри, посветени на българите и земята им и публикувани в книги и периодични издания (специализирани и масови). Представени са и текстовете (някои са преведени за първи път на български език), с които илюстрациите образуват цялост. Описани са стратегии на гледането, културноисторически мотивираните особености на чуждия поглед, както и продуктивното напрежение между словесен текст и визуален образ.

ИЗКУСТВО / ART

АНДРЕЕВ, Андрей. **Възрожденският Пловдив и музиката**. Пловдив: Коала прес, 2016, 220 с.

ISBN 978-619-7134-39-1.

Първо по рода си изследване. Включва както известни данни за музикалния живот на възрожденския Пловдив, така и новооткрити факти и документи. Представени са някои от продължително и силно действалите музикалноисторически фактори за формирането на българския възрожденски музикален вкус, интереси и потребности в града.

ВЕНКОВА, Стефка. **Апостол Николаев-Струмски: живот, вдъхновен от музиката**. София: Институт за изследване на изкуствата, 2016, 241 с.

ISBN 978-954-8594-60-8.

Първо монографично изследване за живота и творческия път на един от видните дейци на българската църковна музика. Описани са и са изведени основни стилови особености на неговото композиционно творчество, очертани са неговото място и принос в българската муикална култура.

ГЕРГОВА, Иванка. **Църквата „Рождество Богородично“ в Берковица**. София: Институт за изследване на изкуствата, 2016, 178 с.

ISBN 978-954-8594-62-2.

Книгата е плод на повече от 35 години системно и целенасочено събиране, проучване и документиране на берковските църкви. Представен е изчерпателен анализ на факти от историята на берковския храм „Рождество Богородично“, както и пространно изследване на миналото на Берковската епархия, разкрити се неизвестни досега факти за църквата.

ДЕЧЕВА, Виолета. **Кризите в Народния театър**. София: Нов български университет, 2016, 274 с.

ISBN 978-954-535-922-4.

Книгата е изследване на процесите на промяна в сценичния език на Народния театър „Иван Вазов“ – София в последния половин век и кризите, в които той попада през този период: през 80-те и в края на 90-те години.

1869

МАРИНСКА, Ружа. **Романтикът Димитър Добрович / The Romanticist Dimitar Dobrovich.** София: Нов български университет, 2016, 246 с.

ISBN 978-954-535-930-9.

Изследването е посветено на 200-годишния юбилей на художника. Систематизирано е откритото досега за живота и творчеството на принадлежалия на три култури – българската, гръцката и италианската – творец. Богато илюстрирано двуезично издание на български и английски език

РУСЕВА, Ралица. **Златна книга. Икони от България IX–XIX в.** София: Методиеви книги, 2016, 272 с.

ISBN 978-619-90741-0-7.

В книгата са включени 100 икони, основна част от които са в експозицията на Музея за християнско изкуство. Останалите, сред които известната керамична икона на св. Теодор от Преслав, Погановската икона, мозаечната икона на св. Богородица Одигитрия, са от колекциите на НАИМ – БАН, НИМ и други музеи. Проследено е развитието на църковната живопис в България от IX до XIX в.

СТАТЕЛОВА, Розмари. **Лятото на българската култура. 90 години Международен музикален фестивал „Варненско лято“ 1926–2016,** София: Рива, 2016, 284 с.

ISBN 978-954-320-557-8.

Книгата проследява историята на най-стария музикален фестивал в България.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2016

PERIODICALS

Археология. БАН, Национален археологически институт с музей. Гл. ред. Васил Николов. ISSN 0324-1203.

2015, № 1–2: Такорова, Д. Раннеолитни керамични антропоморфни изображения от долината на Струма и Софийското поле в контекста на Анатолия, 7–22; **Андреева, Д.** Среднеолитен керамичен комплекс от периода Протокараново III в праисторическото селище Калитиново-Герена край Стара Загора, 23–32; **Александров, Ст.** Могилни гробове от ранната бронзова епоха в Тракия (55 години по-късно), 33–48; **Чачева, М.** Антропоморфни стъклени пандантиви от гръцките колонии по Западния Понт, 49–61; **Шаранков, Н.** Нови данни за тракийските стратези, 62–78; **Даскалов, М.** Коланни гарнитури със странични ремъци от VI–VII век южно от Дунав, 79–103; **Христова, М.** Езическите гробове от средновековния некропол при Николово, Русенско, 104–114; **Рабовянов, Д.** Сграфито блюдо с човешки изображения от средновековния град Трапезица, 115–124; **Митов, Я.** Рисунки графити от църквата „Св. Архангели Митрополитски“ в Костур, 125–134; **Овчаров, Вл.** Неописани варианти на български средновековни монети (XIV–XV в.), 135–142.

Резюмета на статиите на английски език: <http://naim.bg/content/editions/500/1/>

Балканско езикознание/ Linguistique balkanique. БАН, Институт за български език. Гл. ред. проф. Анна Чолева-Димитрова. ISSN 0324-1653.

2016, № 1: Constanzo, A. Prestige, Language Contact, and Balkan Romance Verb Conjugation, 3–18; **Iliev, I. G. and M. Henzelmann.** Ein Überblick über lexikalische, morphologische und syntaktische Strukturen des Dialekts von Malomirovo in der Region Elchovo, 19–32; **Kanevska-Nikolova, E. and V. Krastanova.** Mechanisms for Naming and Renaming of Villages in the Smolyan Region, 33–46; **Соболев, А. Н.** Сравнительно-историческое и ареально-типологическое изучение балканских диалектов: актуальные вопросы теории, 53–74; **Ююкин, М.** Из славянской топонимии Албании: Sulani, 75–80; **Marinov, Vi.** Akustische Charakteristika der weichen/palatalisierten Konsonanten in dem walachischen Dialekt der Stadt Bregovo (Region Vidin), 81–100; **Garavalova, I.** Main Trends in the Development of Bulgarian Morphological System, 101–114; **Табов, Й.** Надпись „Кана Маламира“ или „Мала(го) Мирче“?, 115–124.

Българска етнология. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Петко Христов. ISSN 1310-5213.

2015, № 4: Казер, К. Киното в прединдустриалните общества: Балканите в междувоенния период, 453–474; **Кърджилев, П.** Киното в България. Началото (1896–1898), 475–494; **Касабова, А.** По следите на един филм. „Не се сърди човече“ – един забравен и забранен (?) български филм, 495–513; **Борисова, Е.** Българската кинокомедия „Мисия Лондон“. Мисията (не)възможна?, 514–531; **Маринчевска, Н.** Националният характер и фолклорното в кривото огледало на българското анимационно кино, 532–549; **Маринова, М.** Мара Нонинска-Миятева – първата българска киноактриса, 550–554.

2016, № 1: Динев, И. Махалото на масовия протест. Зимата на 2013 г., 51–70; **Георгиева, В.** Системата, демокрацията, държавата – три свързани понятия в изразяване на недоволството, 84–103; **Кацарска, М.** #Протестът: антологизиране, брандиране и институционализиране на протеста, 104–121; **Кърджилев, П.** Най-ранните кинопрожекции в София (1896–1900). Информацията за тях в периодичния печат – свидетелство за живота на столичния град от края на XIX век, 122–141.

Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. проф. дфн Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.

2015, Приложение: Томов, М. Фонетиката в първите научни граматики на българския език, 11–29; **Чаралозова, К.** Категорията *определеност/неопределеност* в научните граматики на българския език, излезли в периода 1936–1942 г., 30–74; **Станчева, Р.** Категорията *време на глагола* в първите научни граматики на българския език (с оглед на значенията на сегашно време), 75–110; **Александрова, Т.** Представяне на причастията в първите български научни граматики от 30-те и 40-те години на XX век, 111–150; **Кунева, И.** Въпроси на съгласуването в научните граматики на българския език от първата половина на XX век., 151–173; **Паскалев, Н.** Езикови единици с прагматичен компонент в значението си в първите научни граматики на българския език, 174–190.

2016, № 1: Виденов, М. Някои терминологични въпроси в социолингвистиката, 7–15; **Симеонова, Кр.** За спецификата при терминографското представяне на термините в поредицата от терминологични речници, изработвана в Секцията по терминология и терминография към Института за български език, 16–23; **Петкова, Е.** Представяне на класификационната системност в терминологията в макроструктурата на формализирана терминологична база знания, 24–31; **Георгиева, В.** Проблеми на стандартизирането на терминологията на НАТО в българския език, 32–39; **Вичева, П.** Анализ на терминологичните колокации в морските адмиралтейски публикации, 40–49; **Михайлова-Паланска, М.** Адаптация и интеграция на

интернационалните термини (върху материал от туристическата терминология в българския и чешкия език), 50–55; **Кънчева, П.** Българската медицинска терминология – поглед към нейното дефиниране, характеризиране, развитие и съвременно състояние, 56–65; **Иванов, Вл.** Опит за систематизация на термините по американски футбол в българския език, 66–73; **Илиева, Т.** Взаимодействия между общоупотребима и терминологична лексика в историята на българския книжовен език (наблюдения върху теолого-философската терминология в диахрония), 74–90; **Питев, Б.** За богословските термини *лице–личност–личностност* в съвременния български език, 91–99; **Мурдаров, Вл.** За нужните дублетни глаголни форми II, 100–101.

2016, № 2: Иванова, Д. Ръкопис № 119 (137) от края на XVII век и Карловско-Кукленската калиграфска школа, 7–24; **Топалска, Н. и Д. Игнатова.** Когнитивно изследване на старозаветния концепт *мъдрост* в неговата словеснообразна репрезентация, 25–33; **Илиева, Т.** Взаимодействия между общоупотребима и терминологична лексика в историята на българския книжовен език II, 34–50; **Исса, К.** Теория на класификацията и нейните приложения в архитектурната терминология, 51–56; **Костова, Н.** Глаголни неологизми от компютърната област, 57–67; **Георгиева, Цв.** Езикови конструкции с интензифициращ характер от типа *сам-саменичък* – граматически проблеми, 68–80; **Митринов, Г. и Ем. Мутафов.** Фасаден ктиторски надпис на църквата „Св. Архангел Михаил“ в с. Кобалища, Драмско, 81–88; **Холиолчев, Хр.** Названия за *роднини* по сватовство (*некръвни роднини*), производни от фитоними, 89–93; **Гаравалова, Ил.** Семантична мотивация на названията за *кътен зъб* в родопските говори, 94–104; **Периклиев, Вл.** Едновременни антоними и синоними, 105–107; **Христова, Адр.** Средновековните термини в съвременната философска терминологична подсистема, 108–111; **Мурдаров, Вл.** За мястото на ударението при някои чужди думи, 112–113.

Резюмета на статиите в интернет: <http://www.balgarskiezik.eu/archives.html>

Български език и литература. МОН, Гл. ред. проф. д-н Маргарита Георгиева. ISSN 0323-9519.

2016, № 3: Кирилов, Н. Драматургията на Йордан Радичков – невъзможната словесност, 234–248; **Шивачев, Р.** Поетът, съдбата и любовта (непубликувани писма на Теодор Траянов), 249–260; **Липчева-Пранджева, Л. и Г. Крайнци.** Мелодиката на думите и лирическата структура като музика, 263–272; **Василева, В.** За принципите в работата на преподавателя по български език като чужд, 279–286; **Цонев, Р.** Специфични особености на българския разговорен синтаксис, 287–306; **Антонова-Василева, Л. и И. Гаравалова.** Българският език в исторически граници – разпространение през вековете и обучение в настоящето, 315–323.

2016, № 4: Петрова, М. Диалогът на Д. Дебелянов с Бодлер, Верлен, Жам и Рембо, 367–376; **Коева, С., Св. Лесева, И. Стоянова и М. Тодорова.** Езиковите технологии и ресурси – нови перспективи в обучението по български език (Българската лексикално-семантична мрежа БулНет и Българският национален корпус), 377–393; **Колковска, С., Д. Благоева и В. Сумрова.** Съвременни лексикални ресурси и тяхното приложение в обучението по български език, 394–403; **Панчев, И.** Предизвикателствата пред съвременното обучение по български език: използване на изследователски методи и интерактивно представяне на учебното съдържание, 404–408; **Папагеоргиу, А.** Родопската музика и песен през погледа на Иван Вазов, 417–426.

2016, № 5: Стоянов, В. Нереализираният празник в „Последна радост“, 509–519; **Христова, К.** Борбата и родът: идейно-смислови позиции в стихотворението „Пристанала“ на Христо Ботев, 520–525.

2016, № 6: Стоянова, Н. Париж: отвъд своето и чуждото. Модернистични интерпретации на големия град, 559–567; **Златанов, Бл. и А. Либиг.** Въобразяването на София: град, памет и индивид в българската литература на XX и XXI век, 617–628.

Достъп до статиите в интернет: <http://www.azbuki.bg/editions/journals/bulgarian/contents>

Български фолклор / Bulgarian folklore. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Станой Станоев. ISSN 0323–9861.

2015, № 1: Тодорова-Пиргова, И. *Стара песен на нов глас:* теренната работа у дома и в чужбина, 36–50; **Петкова, Св.** Към културологичното познание на XIX век: „Кондика на общината в Копривщица“ 1871–1875, 70–85; **Генова, Д.** Стендъп комедия – характеристики и първи стъпки в България, 86–101.

2015, № 2: Ботушаров, Л. И за какво ни е Съборът в Копривщица?, 145–174; **Щърбанова, А.** Съборът в Копривщица – жив музей на българската фолклорна култура, 175–196; **Бояджиева, Ст.** Пътят на Събора през годините, 197–211; **Денкова, Г.** Паметта за националните събори на народното творчество в Копривщица във фондовете на Държавна агенция „Архиви“, 212–223; **Тончева, В.** Националният събор на народното творчество – Копривщица в програмата на Българската национална телевизия, 224–236; **Любенова, М. и Ст. Ненова.** Съборът в Копривщица в контекста на една локална общност, 237–257; **Демирев, Вл.** Празник ли е фолклорният събор? (Размисли на фолклориста), 258–268; **Иванова, Р.** Националният събор на народното творчество в Копривщица – един уникален български празник, 269–276; **Рашкова, Н.** Анна Илиева: Историята на съборите беше борба – как да поддържае фолклора, 277–281; **Сантова, М.** Моите спомени от

„Копривщица“, 282–289; **Георгиев, Кр.** Спомени за съборите в Копривщица, 290–292; **Налбантян-Хачерян, С. и В. Велев.** Националният събор на народното творчество в Копривщица през погледа на Министерството на културата, или по пътя от Десетия до Единадесетия събор, 293–296; **Станоева, И.** „Копривщица“ в архивите на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, 297–307.

2015, № 3: Миков, Л. Османски барутни складове (барутханета) в България, 313–323; **Папучиев, Н.** Задругата на майсторите: икономически предизвикателства и политики на културното наследство, 324–338; **Савова-Цолова, Е.** *Кралю-портальо* – една детска игра?, 339–353; **Димитрова, М.** *Както се казва, в днешно време да ти е драго да те нападне таласъм* (Навлизането на хелоуинския маскарад в празничната система на българите), 354–369; **Петрова, П.** Семейството през призмата на Дома за стари хора „Свети Василий Велики“ в Пловдив, 384–401; **Сантова, М.** Някои проблеми на нематериалното културно наследство в сборника „Дни на наследството 2013“. София: АИ „Марин Дринов“, 2014, 402–414.

2015, № 4: Тилнер, Л. От ритуалните жертви към ръченицата в минигупи (Импресии от България), 523–536.

2016, № 1: Ганчев, Ал., Вл. Милчев и Ал. Пригарин. Локализиране на балканската прародина на българите *туканци* от Бесарабия и Таврия според писмени и фолклорни източници, 25–51; **Алонсо-Понга Гарсия, А. и М. Х. Пена Кастро.** От българи към европейци: бележки върху интеркултурализма, локализма и идентичността, 52–63.

2016, № 2: Савова-Цолова, Е. Юнакът и изтръгнатата от корен златна ябълка, 109–125; **Шнигер, М.** Болното тяло в контекста на православната традиция (Лечебните молитви като съвременна ритуална практика), 126–141; **Маргаритова, Р.** Музикантът (*закир/Имам джафер*) в културата на алевиите и бекташите от Кърджалийско, 142–161; **Кръстев, П.** Обновяване на традиционния тамбурджийски стил в индивидуалното изпълнителство, 162–178; **Георгиев, Г. и Д. Ангелова.** Песни и граници във всекидневната култура на гагаузите от Източна Тракия в началото на XX век, 179–202; **Берова, Я.** Динамика и устойчивост на границата във възприятията на локалните общности (По материали от региона на град Златоград), 203–213.

Известия на държавните архиви. Държавна агенция архиви. Отг. ред. доц. д-р Михаил Груев. ISBN 0323-9780.

2016, № 107: Стоилова, А. Документиране на вакъфската собственост върху арабската книга, 3–28; **Лечев, В.** Бойният път на Осми пехотен приморски полк в Сръбско-българската война 1885 г., 29–54; **Вачков, Д.** Позиция на България относно ценообразуването в търговията между държавите от СИВ, 55–63; **Бужашка, Б.** Съдбата на екзархийските имоти като открит въпрос в българо-турските отношения, 64–141; **Величкова, Цв. и М. Николова.** „Старобългарски царски образи от манастира „Св. Троица“

до Търново“ – непубликуван ръкопис на автора на националния химн Цветан Радославов, 142–171; **Желев, Й.** Османотурски документи за Рилския манастир, издирени и преведени от Борис Недков, 172–286.

2016, № 108: Спасов, Л. Реформите на Атаджурк, мюсюлманите в България и българо-турските отношения (1923–1938 г.), 3–37; **Шуманова, Сп.** Българо-румънски икономически отношения (1944–1965 г.), 38–63; **Лефтеров, Ж.** „Социалистическото преустройство“ на центъра на София в началото на 50-те години на XX в., 64–187; **Мархалева, Кр.** Сведения за политическата дейност на Владимир Сис в неутрална България (юли–октомври 1915 г.) в спомените на Франтишек Сис (II част), 188–273; **Начова, К. и М. Пискова.** Два спомена за проф. Иван Дуйчев, 274–289.

Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. БАН, Институт за български език. Отг. ред. проф. д-р Максим Стаменов. ISSN 0323-9934.

2016, 29: Цибранска-Костова, М. и М. Абаджиева. За лексиката с чужд произход в католическата книжнина от XVII–XVIII в. (по материал на Абагара на Филип Станиславов и сборник № 778 НБКМ на Петър Ковачев Царски), 7–46; **Милтенов, Я.** Бележки върху текстологическата история на *Слово за Света Троица, и за сътворението, и за съда*, приписвано на Климент Охридски, 47–89; **Димитрова, Цв.** Наблюдения върху местоименните клитики в историята на българския език, 90–106; **Митринов, Г.** Български следи по стенописите на църквата „Св. Архангел Михаил“ в с. Ловча, Неврокопско (дн. Драмско), 107–131; **Василева, Л.** Композити с първи компонент *едн(о)-* в българските и руските говори, 132–149; **Керемидчиева, Сл.** Нови данни за мястото и ролята на българските диалекти в славянското езиково семейство (върху фонетични и лексикално-словообразователни материали от Общославянския лингвистичен атлас), 150–166; **Колковска, С. и Д. Благоева.** Вариантност при новата лексика в българския и полския език, 167–195; **Георгиева, Цв.** Словното богатство в труда *Българска семейно-родова лексика. Енциклопедичен речник*, 196–206; **Тодорова, М.** Формализиран морфосинтактичен речник на глаголни фразеологизми в българския език, 207–243.

Известия на Старозагорския исторически музей. Гл. ред. проф. д-р Пламен Митев. ISSN 1313-7352.

2016, 6: Косев, К. Старозагорското въстание през 1875 г. като прелюдия към Априлското въстание, 9–11; **Стоянов, И.** Идеите на Христо Ботев за българското освобождение върху страниците на вестник „Знаме“, 12–32; **Митев, Пл.** Опитът за всенародно въстание през септември 1875 г.: историографски проблеми, 33–43; **Мирчева, К.** Включването на „Старозагорското въстание“ в големия национален разказ (от Освобождението до 1908 г.), 44–54; **Куманов, М. и Д. Костадинова.** Личният архив на Стефан Стамболов като извор за Старозагорското въстание от 1875 г., 56–65; **Доне-**

ва, В. Паметта за Старозагорското въстание в спомените на Атанас Т. Илиев, 66–77; **Божинов, Пл.** Някои наблюдения и бележки за началото на Източната криза от 1875 година и за политическите настроения в българското общество, 78–94; **Бонева, В.** Петко Славейков и Стара Загора (1857–1877), 95–112; **Антонова, В.** Черноводската чета 1875 г., 113–124; **Тончев, Т.** Ловчанци в проекта за въстание в България през септември 1875 г., 125–143; **Кирова, М.** За Сливен в навечерието на Старозагорското въстание 1875 г., 144–156; **Андреева, М.** Подготовка и инициативи на Шуменския революционен комитет и Старозагорското въстание 1875 г., 157–167; **Мухова, Св.** Бенковски и Старозагорското въстание, 168–179; **Цонева, Д.** Габровската 1875 г. (За участието на габровци в Старозагорското въстание), 180–192; **Цветкова, Е.** Знамето на Старозагорското въстание от 1875 г. като обект на реставрационни намеси (Въпроси и изследвания), 193–199; **Славова, М.** Отразяването на Старозагорското въстание в учебниците по история, 200–203; **Кънев, Н.** Идеята за национално освобождение и единение в знамената на Старозагорското въстание и Съединението (резюме), с. 204.

Исторически преглед. БАН, Институт за исторически изследвания. Гл. ред. И. Г. Илиев. ISBN 0323-9748.

2014, № 3–4: Билярски, И. Мисията на един правен текст и неговите национални интерпретации: за произхода и значението на чл. 1 от Закона за съдене на людетe, 5–30; **Георгиева, С.** Българската царица Анна (1221–1237). Един различен поглед към две десетилетия от средновековната ни история, 31–46; **Манолова-Николова, И.** Църква и модернизация: Бележки за първата половина на XIX век, 47–58; **Лельова, Р.** Отношенията на местните и екзархийските органи в Македония и ВМОРО в края на XIX–първото десетилетие на XX век, 59–87; **Филипова, Н.** Българската външна политика в Арабския изток от края на 40-те до началото на 70-те години на XX век, 101–118; **Пейковска, П.** Преброяване, труд и общество: руската емиграция в България през 20-те години на XX век, Част I, 119–144; **Ветов, Ч.** Фотографските материали – евристичност и архивиране, 145–170; **Ницов, Д.** Поглед върху изследванията за Анхиало (края на XV–XVII в.), 171–175; **Митев, Н.** Походите на Владислав Варненчик и Янош Хуняди от 1443–1444 г. в записките на един еничар, 176–185; **Русев, И.** Узунджовският панаир във френските консулски доклади. Опит за обзор и документи, 186–201; **Ницов, Д.** Непознат документ за историята на Анхиало, 202–205.

2014, № 5–6: Гешева, Й. Д-р Константин Иречек, България и Българското книжовно дружество (1879–1884 г.), 7–15; **Хавликова, Л.** Приносът на фамилия Иречек за развитието на европейската медиевистична балканистика и византистика (По случай 160 години от рождението на Константин Иречек), 16–27; **Генов, Р.** Константин Иречек и българските политически партии, 28–36; **Пиронкова, М.** Константин Иречек и изграждането на модерното българско образование 1879–1884 г., 37–56; **Дроснева, Е.** Констан-

тин Иречек, българите и България някога и сега, 57–70; **Земан, П.** Константин Иречек. Анализ на научните публикации на чешки от 1983 г. до днес, 71–77; **Трифенова, А.** Развитието на чешката славистика в началото на XX век – трудовете на Ярослав Бидло, наследник на К. Иречек в Карловия университет, 78–87; **Казански, К.** Константин Иречек (1854–1918). Публикации за него, 88–96; **Попов, Т.** Отвъддунавските земи при царете Теодор-Петър (1185–1190; 1196–1197) и Асен I – Белгун (1190–1196), 99–114; **Кръстев, К. С.** Просопографски бележки за една от дъщерите на българския цар Георги I Тертер (1280–1292), 115–118; **Лефтеров, Ж.** Англиканската църква, Източното православие и България (XIX–средата на XX в.). Част първа, 119–146; **Гюдуров, Д.** Малцинственото законодателство на България от Берлин до Ньой, 147–176; **Филипова, Н.** Българската външна политика в Арабския изток от средата на 70-те до края на 80-те години на XX век, 197–213; **Зегерт, Д.** Политологични възгледни върху държавния социализъм в Източна Европа, 214–231; **Пейковска, П.** Преброяване, труд и общество: руската емиграция в България през 20-те години на XX век, Част II, 232–265.

История. МОН. Гл. ред. проф. д-р Пламен Митев. ISSN 0861-3710.

2016, № 3: Найденов, И. Иван Тодоров Пулиев (Горан) между историографската недостатъчност, подценяването и стигматизирането, 231–252; **Кожухарова, М.** Московска българска дружина, 253–269; **Димитрова, К.** Българските общности в Северна Америка – традиции и съвременност, 295–316.

2016, № 4: Георгиев, Г. Д. Черковни сметки и народни разказвателни сюжети из възрожденски Пирдоп, 354–389; **Попов, Т.** Връзката между титлите на висши сановници в Българското царство и Дунавските княжества, 390–405; **Симов, И.** Първата инвазия на норманите на Балканите (1081–1085) и дипломатическите ходове на Византийската империя, 406–420.

Достъп до статиите в интернет: <http://www.azbuki.bg/editions/journals/history>

Литературна мисъл. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Николай Аретов. ISSN 0324-0495.

2016, № 1: Галонзка, В. Прежеждайки „Под игото“ на Иван Вазов..., 3–52; **Манолакев, Хр.** Диалогът Каравелов–Гогол в повестта „Българи от старо време“, 53–74; **Атанасова, Цв.** Емануил Попдимитров и списание „Хиперион“, 75–95; **Василев, С.** Владимир Василев и големите критически сюжети на литературата ни. Фрагменти от генеалогията на мита, 96–114; **Дакова, Б.** Бит и идеология в романа „Сухата равнина“ (1952; 1957) на Павел Вежинов, 115–143.

Резюмета на статиите на английски език: <http://litmis.eu/archives.html>

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. Александър Гребенаров. ISSN 0861-2277.

2016, № 1: Вачков, Д. Македонските бежанци и тяхното настаняване в България – финансово-икономически аспекти на проблема (1878–30-те години на XX век), 7–18; **Vachkov, D.** Macedonian refugees and their accommodation in Bulgaria – financial and economic aspects of the problem (from 1878 to the 30s of XX century), 19–30; **Йорданов, Кр.** Войнишкото население и общата демографска ситуация в западните и в югозападните български земи през първата половина на XVI в. (според османски регистри от 1529–1530), 31–58; **Славов, Сл.** Рилският конгрес от 1905 г. и кризата във ВМОРО по сръбски дипломатически документи, 59–80; **Кук, Б. и Д. Мур.** Съединените щати и България по време на Първата световна война, 81–90; **Божинов, В.** За Скопие и новата му премяна, 91–102; **Елдъров, Св.** Спомени на Петър Пандов за дейността му като четник на ВМРО през 20-те години на XX век, 103–118; **Митев, Д.** Меморандум на Форин офис за отношенията между цар Борис III и ВМРО, 119–130; **Мантарлиев, Й.** Между националните възжеления и съдбовните реалности: един документ за българското управление във Вардарска Македония в периода 1941–1944 г., 131–142; **Маринов, И.** Участието на Пейо Яворов в Балканската война, 143–146.

2016, № 2: Поппетров, Н. „Велика“ България – метафора или (възможна) реалност. Граници и съдържание на един национален проект, 7–17; **Poppetrov, N.** „Great“ Bulgaria – metaphor or (possible) reality. Boundaries and content of a national project, 18–28; **Тюлеков, Д.** „Денят на Македония“ в традиционния светоглед на македонските българи, 29–46; **Деметер, Г., Кр. Чаплар-Дегович и Ж. Ботлик.** Етническите карти и статистики като политическа реклама и инструменти за изграждане на нация (1878–1913) – надеждност на данните, 47–82; **Дончев, А.** Търновосейменският отряд във военната защита на Съединението 1885 г., 83–94; **Александрова, Е.** Морално-етична, съдебна и стопанска политика на ВМОРО към българското население в Македония и Одринско до 1912 г., 95–108; **Стоилов, А.** За македонизма и бездействието на българската страна (филологически аспект), 109–114; **Елдъров, Св.** Паметни бележки на Българския патриарх Кирил за срещите и разговорите си с протоиерей д-р Славко Димевски през 1964 година, 115–134; **Бугарчева, Е.** Кратки дневни бележки на Александър Балабанов за началото на Първата световна война, 135–148.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2016, № 1: Попов, Т. Българското етническо присъствие на север от Дунав (края на XII–края на XIV в.), 4–17; **Жечев, Н.** Бил ли е Христо Ботйов учител в Заднаевока?, 18–28; **Красничи, М.** Влиянието на дейността на гръцките фанариоти за засилване на Евангелисткото движение в град Манастир през втората половина на XIX в., 29–32; **Петков, П.** Църквата „Св. Николай Мирликийски“ в с. Пожарево, 33–36; **Радославов, Г.** Бла-

готворителност на Мини Перник в Пловдив и Пловдивско (1925–1941 г.), 37–47; **Хаджийски, И.** Трагичната участ на депортираните евреи от Беломорска Тракия през март 1943 г. в етапните лагери в Горна Джумая (Благоевград) и Дупница, 54–59; **Михайлов, В.** Развитие на аграрната реформа в България при правителството на Димитър Попов, 60–71.

2016, № 2: Алексиев, А. Открит е печатът на Сдружението на приятелите на изобразителните изкуства в България, 4–7; **Кирилова, Е.** Някои бележки по въпроса за първото честване на Св.св. Кирил и Методий в Пловдив през Възраждането, 8–14; **Дичев, Б.** Отношенията между ВМОРО и Младотурците след Хуриета от 1908 г., 15–29; **Иванова, И.** Опълченско дружество „Одрин“: организационна уредба и основни цели (1915–1932 г.), 30–42; **Колева, И. и Е. Колева.** Важни исторически събития в Габрово през 1926 г., 43–52; **Липчев Р.** Политическите борби в силистренското българско общество през периода на румънската окупация (20-те–30-те години на XX век), 53–63; **Гигова, Р.** Художникът Иван Пенков (1897–1957) и сецесиона, 64–83.

2016, № 3: Нанкинов, Д. Тризъбецът от Киевска Русия представлява пикиращ сокол или орел – тракийски (древнобългарски) символ на царска власт, 4–10; **Звездов, Ст.** Българо-византийските отношения при цар Петър I, 11–18; **Виденова, М.** Космическото русалийско дърво: психоантропологичен анализ на билките в традиционния български лечебен обред русалии, 19–38; **Хаджийски, И.** Изграждане на теснолинейната железопътна линия Радомир–Дупница–Горна Джумая–Петрич–Генерал Тодоров–Кулата–Струмица. Изграждане на теснолинейна жп линия от гр. Дупница до мини Бобов дол, 39–50; **Бонев, Р.** Геополитически аспекти на участието на България в Първата световна война (1915–1918), 51–68; **Дичев, Б.** Въпросът за поданството като елемент от антисемитското законодателство в България през Втората световна война, 69–78; **Кулиш, С.** Коминформбюро и отношението му към ФНРЮ в разгара на съветско-югославският конфликт 1950–1951 г. По данни на в. „За дълготраен мир, за народна демокрация“, 79–86; **Михайлов, В.** Аграрната политика на правителството на Филип Димитров, 87–96.

Проблеми на изкуството /Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. доц. д-р Бисерка Пенкова. ISSN 0032-9371.

2016, № 2: Stoyanov, Y. The Protection of the Sacral Cultural Heritage of the Levant Between Theology, Sociology and New Legal Initiatives, 3–8; **Досева, И.** Оригинал и рефлексии: средновековни, ренесансови и барокови художествени произведения, използвани като документи при реконструкции на археологически обекти в България, 9–18; **Станев, Ст.** Църквата „Св. Йоан Алитургетос“ в Несебър: история на ранните ѝ проучвания, 19–24; **Малджиева, Е. и И. Халев.** Нови открития за строителната техника на църквата „Св. Йоан Алитургетос“ в Несебър, 25–27; **Ванев, И.** Опазването на Силистренската гробница, 28–38; **Белишки, Ст.** Видима-индуцирана люминесценция на египетска синя: за документирането на ефекта при сте-

нописи *in situ* и в музеи, 39–43; **Димитров, Вл.** От национални герои към светци или за живописиста в църквата в село Драгодан, 44–49.

2016, № 3: Попова, Е. литургични текстове на светците, изписани в църквата „Св. Димитър“ в Арбанаси, 22–31; **Митева, М.** Българският павилион на Световното изложение в Париж през 1937 година – поръчки и реализации, 32–38; **Гаджева, К.** Фотографията като илюстрация в българската художествена литература. Няколко примера от втората половина на XX век, 39–43; **Великова, М.** Фирмената реклама в първите десетилетия на XX и българските художници, 44–51; **Трифенова, А. Ф.** Гръцки надписи от църквата „Св. Параскева“ (Св. Петка Стара“, „Живоносен източник“) в Пловдив, 52–58; **Дончева, Ст.** Сребърен пръстен с растителна украса от късното средновековие, 59–61.

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. проф. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2016, № 2: Pereswetoff-Morath, A. I. ‘The Old is in the New Revealed’: Prophetical Quotations from the Slavonic Translation of *Doctrina Iacobi* in the Literature of Early Kyivan Rus’ (Part two), 9–48; **Савельева, Н.** К вопросу об источниках Изборника 1076 г. (*Первая часть: Три новые параллели к чтением Изборника. Изборник и Златоструй*), 49–73; **Борисова, Т.** К вопросу о ранних этапах истории славянской Триоди Постной (*На материале алфавитных стихир из службы Великого покаянного канона Андрея Критского*), 74–92.

2016, № 3: Иванова, Кл. Незабелязан фрагмент от Словото за всички светии на патриарх Филотей, автограф на Гавриил Урик, 7–28; **Димитрова, А.** Гръцките версии на Златоустовите коментари върху Посланието на ап. Павел до Тит и Деяния на апостолите в сборника Златоструй, 29–42; **Савельева, Н.** К вопросу об источниках Изборника 1076 г. (*Вторая часть: Подборка о пьянстве ꙗкоже ꙗвила о пьянстве ꙗ*), 43–77; **Христова-Шомова, И.** Службата за св. 40 мъченици от Йоан Дамаскин и нейните интертекстуални връзки, 78–86; **Мострова, Т.** За преводните варианти на κωαφεῖον ‘тепавица’ в Лествицата на Йоан Синайски, 87–102; **Борисов, Пр.** Мотивирани съществителни имена с абстрактно значение в първите две книги на ранния старобългарски превод на Римския патерик, 103–119; **Петков, П. и Кр. Поповски.** Третото слово за св. Георги от Григорий Цамблак, 120–132.

Съпоставително езикознание / Contrastive Linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. проф. Петя Асенова. ISSN 0204-8701.

2016, № 1: Младенова, М. Виждам, значи съществува (употреба на неспецифични глаголи с екзистенциална функция в чешкия и българския език), 5–23; **Ангелова, Г.** Номинация ароматного растения *душица обыкновенная* (*Origanum vulgare L.*) в русском и болгарском языках, 24–33; **Александрова, М.** *Майораната* и *риганът* – на Балканите и в Европа, 34–46;

Андреев, А. За японските заемки в българския език, 47–60; **Попова, В.** *Времето* в детската езикова картина на света, 61–73; **Башева, Е. и Л. Бурова.** Библиография на контрастивни лингвистични изследвания немски–български (съвременни езици) I част: 1980–2005, 117–144.

2016, № 2: Младенова, М. Прагматика и българистика, 5–14; **Николова, Р.** За един основен въпрос на прагматиката – качеството на съобщението, 15–26; **Савова, Д.** Прагматични манипулации при обобщенолична употреба на формите за второ лице единствено число в българския език, 69–83; **Генова, Д.** Семантика и прагматика или синтаксис, семантика и прагматика, 117–128.

2016, № 3: Манкова, И. Употреба на звателни форми като обръщение в чешкия и българския език, 5–21; **Dentschewa, E.** Die Konstruktion des sog. Dativus cum infinitivo und ihre typologische Beschreibung, 22–44; **Кунаров, И.** Теория морфологических оппозиций и ее применение на славянском языковом материале, 45–56; **Ефтимова, Андр.** Политическата коректност – отговор на табуизацията и детабуизацията на медийната реч, 57–75; **Бояджиев, Ж.** Писатели и езиковедие (V част), 76–79; **Башева, Е. и Л. Бурова.** Библиография на контрастивни лингвистични изследвания немски–български (съвременни езици) I част: 1980–2005, (II част), 132–152.

Достъп до статии и резюмета в интернет: <http://www.slav.uni-sofia.bg/index.php/publ/272>

Bulgarian Ethnology. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum. Ed.-in-Chief: Petko Hristov. ISSN 1310-5213.

2015, № 4: Kaser, K. Cinema in Pre-Industrial Societies. The Balkans in the Interwar Period, 453–474; **Kardzilov, P.** Cinema in Bulgaria. The Beginning (1896–1898), 475–494; **Kassabova, A.** On the Tracks of a Movie. „Man, Don’t Get Angry” – One Forgotten and Forbidden (?) Bulgarian Film, 495–513; **Borisova, E.** The Bulgarian Comedy Film “Mission London”. Mission (Im) Possible?, 514–531; **Marinchevska, N.** The National Character and the Folklore in the Distorting Mirror of the Bulgarian Animated Cinema, 532–549; **Marinova, M.** Mara Noninska-Miyateva – the First Bulgarian Film Actress, 550–554.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d’Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute for Historical Studies. Ed.-in-Chief: Ilija Todev. ISSN 0204-8906.

2014, № 3–4: Georgieva, S. Bulgarian-Latin Marriages during the First Half of the Thirteenth Century, 3–28; **Altuğ, U.** The Evolution of Fifteenth Century Ottoman Fortresses in the Balkans, 29–55; **Holec, R.** Die Familie Coburg und die Slowakei König Ferdinand von Bulgarien und seine „geliebten Leute und Berge“, 56–85; **Миколенко, Дм.** Влияние политического наследия Ст. Стамболова на функционирование монархического института в

1869

Болгарии (1895–1918 гг.), 86–109; **Karaganev, R.** Bogdan Morfov (1870–1948) et son engagement à la cause Bulgarie de la mer Égée, 110–142; **Tanchev, I.** La contribution Roumaine à la formation universitaire et professionnelle de spécialistes bulgares (1878–1912), 200–219; **Dineva, D.** The *Master of Several Trades* and the Historian: The Stories of Two Exiled Bulgarian Intellectuals during the Cold War Years, 220–230.

Bulgarian Folklore. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum. Ed.-in-Chief: Stanoy Stanoev. ISSN 1323-9861.

2016: Rashkova, N. The Regional Field Study of Musical Folklore: Methodology and Research Results, 3–14; **Stanoeva, I.** Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage: Problems and Interpretations, 15–29; **Dimitrova, T.** *Folklore Nostalgia*: On the Fields of Bulgarian Ethnology and Folkloristics, 30–40; **Alexiev, B.** The Legends Concerning *Yedi Kızlar Türbesi* in Manisa (The Republic of Turkey), 41–53; **Troeva, E.** New Age Pilgrimages in Bulgaria, 54–71; **Matanova, T.** ‘One Day in Slovak, Another Day in Bulgarian’: Aspects of the Familial Upbringing of Children of Bulgarian-Mixed Origin, 72–82.

Études balkaniques. Institute d’Etudes balcaniques & Centre de Thracologie. Ed.-in-Chief: Raia Zaimova. ISSN 0324-1654.

2015, № 4: Ciocîltan, A. Catholic Missionary Activity in 17th Century Wallachia. New Findings in Bulgarian Archives, 5–14; **Dimitrov, T.** Fever-Demon or Plague-Demon? Toward a New Interpretation of v. Sym. Styl. J. 231, 75–77, 15–22; **Parveva, St.** On Some Features of the Portrait of Çiftlik Hired Workers in the 17th–Mid-18th Century, 23–74; **Andonova, P.** Emergence and Development of Vaqf Çiftlik during 16th–early 18th Centuries. The Case of Sofu Mehmed Paşa and His Vaqf Çiftlik in the District of Sofia, 75–110; **Dimitrov, St.** Transformation of the Byzantine Adrianople into the Ottoman Edirne, 111–150; **Tischler-Hofer, U.** Das andere Edirne. Typische und bleibende Abweichungen, 151–187.

2016, № 1: Fol, V. The Great Goddess-Mother and the Monster *Kenchrines*, 28–40; **Popova, R.** The Heracleian Tradition and Thrake Tempted into Poisons and Miracles, 63–76; **Danova, P.** On the Fabulous Animals in Bulgaria 13th–14th Century Western European Treatises and Encyclopaediae: Unicornia, Tigrides and Castoria, 99–114; **Georgieva, A.** The Miracle Working Healing Spring, 115–127; **Baeva, V.** Loved by a Dragon: Topoi and Idiosyncrasies in Oral Narratives from Bulgaria, 128–150; **Garavalova, I.** Erketch Tale about Dragons and Wild People, 151–166; **Karachorova, I.** Prayers and Spells against Unholy and Evil Spirits in a Nineteenth-Century Prayer Canon, 167–180.

ДИСЕРТАЦИИ

2016 г.

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Пламен АНТОВ. 1880-те: литература и философия на историята. Вазов. Авторска воля u/vs. памет на творбата. София, 2016. ДН

Анета Стоянова АТАНАСОВА. Глаголната система в българските граматики на немски език от втората половина на XIX и първата половина на XX век. София, 2016.

Калина Бахнева БАХНЕВА. Между Елада и Рим. Полската литература през XIX и XX век. София, 2016. ДН

Галя Нинова ГЕОРГИЕВА. Генезис и семантика на адмиратива в български и албански. София, 2016.

Райна Валентинова ДЕНИЦОВА. Съвременният приказен супергерой и неговият модерен читател. София, 2016.

Димитър Пеев ДИМИТРОВ. Славянската версия на Юдейската война на Йосиф Флавий в контекста на Архивския хронограф. София, 2016.

Полина Андреева ДИМИТРОВА. Фразеологизми с библейски произход в руски и български език. София, 2016.

Илияна Николаева ИВАНОВА. Поезията на Биньо Иванов. Биографични и социокултурни контексти. София, 2016.

Иван Иванов ИЛИЕВ. Тълкуванието на Книга на пророк Даниил от Иполит Римски в старобългарската литература. София, 2016.

Марияна Асенова КАРТАЛОВА. Фразеологични единици със зоо- и фитокомпонент в българския и гръцкия език. София, 2016.

Димитрина Георгиева КОСТАДИНОВА-ХАМЗЕ. Езиково изразяване на комичното (върху материал от творчеството на Витолд Гомбрович). София, 2016.

Николай Георгиев ПАПУЧИЕВ. Преобразяване на традиционната култура в модерен разказ за нацията. Антропология на вещта и символните форми. София, 2016. ДН

Ивайло Иванов ПЕЕВ. Езици на телесното в прозата на А. П. Чехов. София, 2016.

Гергана ПЕТКОВА. Системата на личните имена с латински корен в славянските езици (белоруски, български, полски, полски, руски, словашки, словенски, сръбски, украински, хърватски, и чешки). София, 2016.

Деница Красиминова ПЕТРОВА. История и историческо мислене (Историческите съчинения в българската книжнина, XVI–XVIII в.). София, 2016.

Радостина Диянова ПЕТРОВА. Литературният живот на междувоенна Полша в мемоарната литература. София, 2016.

Елена Кирилова РАДЕНКОВА. Игрови трансформации на паремии и прецедентни изказвания в заглавията в руските печатни медии. София, 2016.

Маргарита СЕРАФИМОВА. Пространството и наративният текст. Ролята на местата в конструирането на смисъла. София, 2016. ДН

Кристияна Симеонова СИМЕОНОВА. Лингвистична характеристика на съвременната българска политическа терминология. София, 2016.

Наталия Петрова СОТИРОВА-МИЛЧЕВА. Българо-гръцки лексикални хибриди (Съществителни имена). София, 2016.

Мина Георгиева СТОЙНОВА. Генезис, развитие и литературни отражения на идеите/митовете „Москва – Трети Рим“ и „Полша – предна крепост на християнството“ (Polska Antemurale Christianitatis) през периода 1444–1683 г. София, 2016.

Даниела Михайлова СТРАКОВА. Деконструкцията в съвременния дизайн на учено-то на литература в училище. София, 2016.

Мария Иванова ТОТОМАНОВА-ПАНЕВА. Книга Царства в славянската хронографска традиция. София, 2016.

Дарина Костадинова ФЕЛОНОВА. Образи на своето и чуждото у писатели-мигранти от Балканите в европейски посткризисен контекст. Идентичност, рецепция, превод. София, 2016.

Румен ШИВАЧЕВ. Бай Ганьо – мит и образ. София, 2016.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Александър Донев АНГЕЛОВ. Зрителският успех в кината на българските игрални филми в началото на ХХІ век. София, 2016.

Ставри Петров АНГЕЛОВ. Българско музикално-сценично творчество за деца през втората половина на ХХ век. Типологична и жанрова характеристика. Сценична участ. София, 2016.

Боряна Александрова АНТОНОВА. Развитие и модернизация на пътно-обществената инфраструктура в българските земи, 1856–1878 г. София, 2016.

1869

Георги Василев БОГДАНОВ. Етнопсихологически аспекти на социално-образователните функции на Фейсбук у нас (2008–2013 г.). София, 2016.

Жени Каменова ВАСИЛЕВА. Ювелирно производство в Южна Тракия и Егея през ранната бронзова епоха. София, 2016.

Маринела Николова ВЕЛИКОВА-БАЙХА. Фирмената реклама в България през първите десетилетия на XX век (Образно-типологични характеристики). София, 2016.

Десислава Стефанова ВЛАДИМИРОВА. Арабите в Сицилия IX–XI век. Завоюване, институции, културни взаимодействия. София, 2016.

Росен Ивов ГАЦИН. Демони и демонизация (края на XIX–началото на XX в.). По материали от Северозападна България. София, 2016.

Елица Димитрова ГОЦЕВА. Нелинеен наратив в съвременното игрално кино. София, 2016.

Галя ГРОЗДАНОВА-РАДЕВА. Фолклорно пеене: модели на усвояване. София, 2016.

Станислава Димитрова ГРУЕВА. Франция и визията на Шарл дьо Гол за Обединена Европа, 1958–1969 г. София, 2016.

Крум Красимиров ЗЛАТКОВ. Българо-виетнамски взаимоотношения 1950–1989 г. София, 2016.

Мая Симеонова ИВАНОВА. Държавният туризъм и изграждането на социалистическия образ и стереотип на „българското“ – 70–80-те години на XX в. „Балкантурист“: запазената марка на НРБ. София, 2016.

Веселин Иванов ИГНАТОВ. Погребални комплекси с „коли“ в римската провинция Тракия (ср. на I–III в.). София, 2016.

Ива Методиева ИНДЖОВА. Търновска архиепископия-патриаршия през XIII–XIV век (Вътрешно състояние и църковно-политически измерения). София, 2016.

Николай Горанов ЙОРДАНОВ. Театърът в България 1989–2015 постановъчни и изпълнителски практики. София, 2016. ДН

Златина Иванова КАРАВЪЛЧЕВА. Всекидневието в манастирите в Ранна Византия IV–VII век. София, 2016.

Радосвета Йорданова КИРОВА-ДЕЛЧЕВА. Жилищно-отбранителни кули на Балканския полуостров през османския период. София, 2016.

Лизбет Върбанова ЛЮБЕНОВА. Борис Охридски – последният български владика в Македония. София, 2016. ДН

Александра Димитрова МИЛАНОВА. Франсоа Пуквил и всекидневието на Балканите, края на XVIII–началото на XIX век. София, 2016.

Боряна Николаева МИТЕВА. Политиката на Япония към Източна Азия в периода на Студената война. София, 2016.

Стела Георгиева НЕНОВА. Българските читалища и съхранението на фолклора. София, 2016.

Бисер Иванов НУШЕВ. Руският национализъм като фактор за разпадането на Романовата империя, 1905–1917 г. София, 2016.

Петър Запрянов ОДАДЖИЕВ. Ролята на режисьора в трансформацията на музиката от сцената към екрана. София, 2016.

Виктор Николаев РОГОЗЕНСКИ. Парижката мирна конференция: концепция и реалности. (По пример на Тешин). София, 2016.

Симона Викторова САМУИЛОВА. Образователните обменни програми в публичната дипломатия на САЩ към ФРГ и НРБ (1969–1975 г.): цели и резултати. София, 2016.

Явор Боянов САРБЕВ. Българоезичните мюсюлмани в Западна Тракия през втората половина на XX в. София, 2016.

Мария Симеонова СПИРИДОНОВА. Демонични образи в българската възрожденска живопис. София, 2016.

Александър Стайков СТАЙКОВ. Маркетингов профил на българската филмова индустрия в периода 2005–2015 година. София, 2016.

Милена Георгиева СТОЙКОВА. Николо Макиавели за историята и управлението на обществото. София, 2016.

Надежда Любомирова СЯРОВА. В сърцето на Империята на Турчина. Османският двор и структурите на системата кул през погледа на друговеца християнин. (Италиански и италианоезични автори за историята на Османската империя през XVI век). София, 2016.

Веселин Иванов ТЕПАВИЧАРОВ. Политическа антропология на привържениците на СДС. София, 2016. ДН

Андрей Василев ТОНЕВ. Монетите – между съкровището, народната култура и музее. София, 2016.

Станислав Георгиев ТРИФОНОВ. Екранизацията като трансфер. София, 2016.

Анета Трифонова ТРИФОНОВА. Оценка на архитектурата в контекста на „флуидната модерност“. София, 2016.

Цветелина Стефанова ХАРАЛАМПИЕВА. Руската колонизация на Кавказ, 1785–1864 г. София, 2016.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2016 г.

Балканите през смях и сълзи

Балканистични четения

Институт за балканистика с Център по тракология и Институт за исторически изследвания при БАН

13–14 октомври 2016 г. – София

19 доклада

България, българите и Европа – мит, история, съвремие

XI научна конференция

Исторически факултет при при Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“

2 ноември – Велико Търново

47 доклада

България и войната на море (Отбраната на българските брегове в Първата световна война)

Национална научна конференция

Военноморски музей – Варна

1–2 ноември – Варна

21 доклада

Българо-византийските отношения по време на Първото българско царство

Международна научна конференция

Исторически факултет при Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“

28–29 октомври 2016 – Велико Търново

32 доклада

Гласове на дияболоизма в българската литература

Национална конференция

Катедра „Българска литература“ и Катедра „Теория на литературата“ на Факултета по славянски филологии при Софийския университет „Св. Климент Охридски“

1–2 декември – София

27 доклада

Декемврийски четения

Научна конференция в чест на доц. д-р Ирина Щерева
Национален археологически институт с музей при БАН
7–8 декември 2016 г. – София
32 доклада

Десети международни Цар-Шишманови дни

Международна научна конференция,
Посветена на 1100-годишнината от успението на св. Климент Охридски и
100-годишнината от рождението на музикалния фолклорист Елена Василева Стоин
(1915–2012)
Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“
30 септември–2 октомври 2016 г. – Самоков

Драгоманови студии

Единадесета международна научна конференция
Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Фондация „Мати Украина“
14 октомври 2016 г. – София
27 доклада

Етничност, език, идентичност: култура и контакти в Европейския Югоизток

Българо-румънски колоквиум
Институт за балканистика с Център по тракология при БАН и Институт за югоизточ-
ноевропейски проучвания при Румънската академия на науките
30 ноември 2016 г. – София
12 доклада

Жените в българската литература, култура и история

Национална научна конференция
Институт за литература към БАН, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
и Българска асоциация на университетските жени
20–21 октомври 2016 г. – София
47 доклада

История и политика в България и Румъния

Кръгла маса
Институт за исторически изследвания при БАН и Институт за югоизточноевропей-
ски изследвания към Румънската академия на науките
30 септември 2016 г. – София
9 доклада

Кирило-Методиевите ученици в Плиска

Международна научна конференция
Факултет по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин
Преславски“
28–29 октомври 2016 г. – Шумен

1869

Климентови четения за млади изследователи

Седемнадесета национална научна конференция

Катедра по кирилометодиевистика на Факултета по славянски филологии при Софийския университет „Св. Климент Охридски“

28 ноември 2016 г. – София

22 доклада

Кръгла маса в памет на проф. д.ф.н. Евгения Мицева.

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

16 декември 2016 – София

28 доклада

Културна интеграция, трансфери, знаци на паметта

Международна научна конференция

Институт за изследване на изкуствата при БАН и Македонска академия на науките и изкуствата

27–28 октомври 2016 г. – София

17 доклада

Културната опозиция срещу комунистическото управление и нейното наследство. Българският случай

Кръгла маса

Държавна агенция „Архиви“, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

28 ноември 2016 г. – София

Магическият реализъм

Научна конференция

Институт за литература при БАН

21–22 юни – София

36 доклада

Мегалитни паметници и култови практики

Международен симпозиум

Университетски научноизследователски център за древни европейски и източносредиземноморски култури при Югозападния университет „Неофит Рилски“

12–15 октомври 2016 г. – Благоевград

64 доклада

Медии и избори

Национална научна конференция

Катедра „Журналистика и връзки с обществеността“ на Филологическия факултет при Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“

10–11 ноември – Велико Търново

25 доклада

Между видимото и невидимото: Нематериалното културно наследство и музеи

Международна кръгла маса

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

3 декември – София

10 доклада

Миграциите и Балканите от древността до наши дни

Пета национална среща по балканистика

Институт за балканистика с Център по тракология

17–19 ноември 2016 г. – София

43 доклада

Миналото на Балканите: подходи и визуализации (XVIII–XIX век)

Международна интердисциплинарна научна конференция

Българско общество за проучване на XVIII век

24 октомври 2016 г. – София

21 доклада

Началата на българската модерност. Революционни идеи и всекидневни практики

Национална научна конференция

Регионален исторически музей – Русе

26–27 октомври 2016 г. – Русе

30 доклада

Нестор Марков и неговият принос в лексикографията и образованието

Юбилейна научна сесия

Институт за български език при БАН

24 ноември 2016 г. – София

Паисиеви четения**Хуманитаристиката – традиции и перспективи**

Международна научна конференция

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

10–11 ноември 2016 г. – Пловдив

157 доклада

П. П. Славейков, д-р К. Кръстев, Ст. Михайловски. Литература и социален опит

Национална научна конференция

Катедра „Българска литература“ на Факултета по славянски филологии при Софийския университет „Св. Климент Охридски“

3–4 ноември 2016 г. – София

30 доклада

Проекти за свят

Национална научна конференция, посветена на 100-годишнината от рождението на Иван Пейчев и 70-годишнината от рождението на Иван Методиев

Институт за литература при БАН

5 декември 2016 г. – София

23 доклада

Първата световна война и България през 1916 г.

Международна научна конференция

Военна академия „Георги Ст. Раковски“

4–7 октомври – София, Благоевград, Тютракан, Добрич

107 доклада

Родопска планина – земя на богове, хора и храмове

Трета национална научна конференция

Исторически музей – Велинград, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

12–13 октомври 2016 г. – Велинград

51 доклада

Романтиката на 19. век. Димитър Добровиц – живот и творчество

Международна научна конференция

Нов български университет

16–17 ноември – София

14 доклада

Румънската кампания 1916–1917 – опит и памет

Научна конференция

Исторически факултет при Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“, Берлински свободен университет, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, Център по военна история и археология, Шумен

26–28 септември 2016 – Велико Търново

27 доклада

Св. Климент Охридски в културата на Европа

Международна научна конференция, посветена на 1100-годишнината от успението на св. Климент Охридски

Българска академия на науките, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ и Св. Синод на Българската православна църква

25–27 ноември 2016 г. – София

77 доклада

Светът е слово, словото е свят

Националната конференция с международно участие

Филологически факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“

6–7 октомври – Благоевград

92 доклада

120-годишнината от рождението на композитора акад. Петко Стайнов

Юбилейна научна сесия

Институт за изследване на изкуствата при БАН

23 ноември 2016 г. – София

9 доклада

1946

Национална научна конференция

Департамент „Нова българистика“ на Нов български университет

26 ноември 2016 г. – София

19 доклада

Tante molis erat...

Международна научна конференция в памет на Вацлав Добруски

Национален археологически институт с музей при БАН, Катедра по класическа филология при Софийския университет „Св. Климент Охридски“

18–19 ноември 2016 г. – София

29 доклада

ХОРИЗОНТИ

Българистиката в Страсбург

Страсбургският университет, един от най-старите в Европа, събира днес около 42 000 студенти, от които 21% чуждестранни – сред тях годишно около 1000 български студенти. Привличат ги специалностите право, медицина, архитектура, политически науки, възможностите да специализират в областта на европейските международни отношения (политически, икономически, юридически).

По времето, когато са положени основите на университета, България е вече част от Османската империя и не съществува на политическата карта на Европа, а до началото на славистиката като научна и университетска дисциплина във Франция ни делят около две столетия. За един от основателите на този Университет – „дете на Реформацията“¹ се счита Йохан Стурм – хуманист, ерудит и педагог, който през 1538 г. създава гимназия, прераснала през 1566 в Академия, а от 1621 г. – в университет². Историята на Университета, и по-точно на университетите в Страсбург, е неизбежно свързана с историята на града – днес столица на Европа³.

Дву- и триезичието в Елзас (елзаски, немски и френски), както и съжителството на протестантство и католицизъм, предопределят специфичната ‘двойна’ култура, чиито носители са местните жители, както и силно изразеното чувство за регионална идентичност. При присъединяването на Страсбург и Елзас към Франция, както и в други провинции, френските власти проявяват относителна индиферентност спрямо езиковия въпрос в района.

¹ *Saisons d'Alsace. Revue trimestrielle*, XV, № 36, automne 1970, p. 442.

² *Nouvelle Histoire de l'Alsace. Une région au cœur de l'Europe. Sous la direction de Bernard Vogler*. Éd. PRIVAT. Toulouse, 2003, p. 130; *Saisons d'Alsace. Revue trimestrielle* (Op. cit.), 425–426; https://www.unistra.fr/fileadmin/upload/unistra/documentation/historique_uds.pdf

³ В периода между 1870 и 1945 г. Елзас и Лотарингия преживяват четири смени на държавното поданство – през 1871 г., след Френско-пруската война, Елзас, както и Лотарингия, са анексирани към Германия, след Първата световна война (от 1919 г.) те стават отново френска територия, за да бъдат присъединени от нацисткия режим през 1940, този път към Третия Райх, а след края на Втората световна война (от 1945 г.) са отново територия на Франция. (V. *Nouvelle Histoire de l'Alsace*. (Op.cit., p. 225.)

Елзаският остава общоупотребим устен език, немският се използва като писмен език и в училищата, определяни като „немски“. Той остава също така литургически език за лютераните. Френският прогресивно се установява, използван като официален административен език от епископството и в гарнизоните. Според историците през 1789 г. френският език се владее само от аристократите, от едрата буржоазия и от новодипломираните кандидати за държавен пост. И въпреки че отношенията между двете лингвистични общности понякога поставя проблеми, местният интелектуален и икономически елит е отворен към модерността и ясно осъзнава контакта между двете култури като богатство и предимство⁴. Вероятно на това разбиране за езиковото и културно многообразие се дължи развитието на лингвистиката и филологията в страсбургските учебни заведения, привлекателността им за много чужди ерудирани професори, както и за студенти от различни страни от създаването им до наши дни.

Франция е първата европейска страна, в която е въведен курс по славистика през 40-те години на XIX в. Той е създаден в Колеж дьо Франс (Collège de France) в Париж, свързан с името на поета емигрант Адам Мицкевич⁵. Славистиката в Страсбургския университет има вече вековна история. Още през XVIII в. в Страсбург се преподава руски език в Дипломатическото висше училище (École diplomatique) от Кристоф-Гийом Кох, след това от историка Жан-Анри Шнитцлер (XIX в.). В периода, когато се създава и утвърждава славистиката като научна и университетска дисциплина във Франция, Страсбург и Елзас преживяват сериозни политически промени. През немския период (1870–1919 г.) в Университета, станал немски, от Германия първоначално са изпратени много реномирани професори, но славянски език не се преподава⁶. Веднага след Първата световна война, когато Елзас отново е част от Франция, е отворен френският университет. Новият геополитически контекст, а също и географското положение на Страсбург благоприятстват и предопределят създаването на Институт по славянски езици и литератури към новия Филологически факултет. Първият му директор е Андре Мазон (1919–1923), по-късно професор в Колеж дьо Франс (Collège de France), първи секретар и един от създателите, заедно с Антоан Мейе и Пол Бойе, на *Revue des études slaves – Списание по славистика* (Париж, 1921), което и до днес е едно от най-авторитетните славистични списания в света. По същото време в Париж се създава Институт по славистика⁷, през 1920 – Катедра

⁴ *Nouvelle Histoire de l'Alsace*. (Op.cit.), 179–180.

⁵ Mazon, André. Les études slaves. – In: *La Science française. Nouvelle édition entièrement refondue*. Librairie Larousse, Paris, 1933, p. 451.

⁶ Op.cit. *Saisons d'Alsace*, 442–443.

⁷ Denis, Ernest. *Institut d'Études slaves. Paris Centre de la Slavistique à l'Étranger*. Questions contemporaines, № 25. Paris, Ligue des Universitaires Serbo-Croito-Slovènes, 1919.

по чужди езици и цивилизации (руски) в Дижон, както и подобна катедра в Лион през 1921⁸. Институтът по славянски езици към Страсбургския университет по това време обаче е единственото провинциално учебно заведение във Франция, където преподаването на славистиката е специално насочено към филологията и езикознанието. Курсът по славистика включва изучаването на старославянски, сравнителна граматика на славянските езици, руски и чешки. А. Мазон ангажира като лектор Сергей Карцевски, ученик на Фердинанд дьо Сосюр, член на Пражкия лингвистичен кръг. Самият Андре Мазон подготвя в Страсбург граматика на чешкия език (публикувана през 1921 г.), а също и изданието *Славянски приказки от Югозападна Македония*, публикувано през 1923 г. Библиотеката на Института по славянски езици в Страсбург бързо се обогатява благодарение на значителните дарения от правителствата на славянските страни, както и на различни институции, сред които: Министерството на образованието и Министерството на външните работи на Чехия, Царство Сърбия, Хърватия и Словения, българското правителство и Министерството на народното образование в България, Дирекцията на печата в България, Краковската академия, Чешката академия в Прага, Френският институт в Петроград, Институтът по славистика в Париж и мн. др., както и на частното дарение от директора на Института Андре Мазон. През 1924 г., когато Люсиен Тезлиер⁹ поема ръководството на Института по славянски езици (1924–1937), библиотеката съдържа 1300 заглавия, някои от които представляват колекции или цели серии от томове¹⁰. Тезлиер създава чешки и полски лекторати. В Страсбург той работи върху словенския език, като целта му е да подготви славянски лингвистичен атлас заедно с учителя си А. Мейе. През 1937 г., след като е преподавал предходната година в Свободния университет в Брюксел, в Страсбург идва като преподавател и директор на Института (за периода 1937–1953 г.) проф. Борис Унбегаун – учен славист, специалист по лингвистика и литература, германец по произход, роден в Русия. Както вече бе споменато, в този първи период от създаването на славистиката в Страсбургския университет, освен русистиката, особено добре е представен и чешкият език.

Когато от другата страна на Рейн е въведена диктатура и избухва войната през 1939 г., Страсбург е евакуиран. Университетът се премества в Клермон-

⁸ Изказвам искрена благодарност на проф. Рудолф Боден – специалист по руски език и литература, настоящ директор на Департамента по славистика от 2011 г. – за колегиалната отзивчивост и предоставената литература върху история на славистиката във Франция и в Страсбург.

⁹ Известен най-вече с „Елементите на структуралния анализ“ (1959).

¹⁰ Lorentz, Claude. *Les fonds anciens de l'Université Marc Bloch de Strasbourg: historique, essai d'évaluation et situation générale*. (Sous la direction de Dominique Varry - Maître de conférences à l'ENSSIB.) Diplôme de conservateur de bibliothèque. Ecole Nationale Supérieure des Sciences de l'Information et des Bibliothèques. Strasbourg, 2000.

Феран. През 1943 г. (след предателство от страна на един студент), много университетски преподаватели и студенти са задържани от Гестапо и изпратени в концлагер заради участието си в Съпротивата¹¹. Сред тях са и Борис Унбегаун, Дмитрий Стремоухов (изследовател на руската литература, ангажиран като преподавател от Тезниер през 1930 г.), Жорж Страка¹² – лингвист от чешки произход, лектор по чешки език и литература. В Бухенвалд загиват много студенти и професори, чиито имена днес са изписани в централната сграда на Университета. Оцелелите са освободени от американската армия през 1945 г. Веднага след освобождаването си Б. Унбегаун публикува статия върху аргото на славянските затворници в немските концлагери. След войната Унбегаун продължава да преподава в Страсбург, а също и в Свободния университет в Брюксел, няколко месеца и в Оксфорд (1948), от 1953 до 1965 се установява в Оксфорд, а веднага след пенсионирането си приема да преподава славянско езикознание в университета в Ню Йорк, където остава до края на живота си. На него Страсбургският университет дължи една от най-богатите във Франция славистични библиотеки.

През 1945 г. Страсбургският университет се реорганизира и се създават много факултети, сред които и Факултет по филология (Faculté des lettres). През 1968 г. Университетът е разделен на три отделни висши учебни заведения. Едно от тях е Университетът по хуманитарни науки, обединяващ, освен двата Факултета по теология, които са със специален статут, по-голямата част от предишния Факултет по филология. През октомври 1998 г. този университет приема името „Марк Блок“ (Université Marc Bloch) до сливането на трите университета – „Робер Шуман“, „Луи Пастьор“ и „Марк Блок“ през 2009 г. – в единен Страсбургски университет.

Сред директорите на Департамента по славистика след войната са Роберт Триомф (специалист по русистика) и Соня Филоненко¹³ (на два пъти директор за периода 1977–2007 г.) – русист, специалист в областта на славянската апокрифна литература. От 2007 г. до 2011 г. директор на Департамента е проф. Евелин Ендерлейн¹⁴ – дългогодишна преподавателка по руска ци-

¹¹ Op.cit. *Saisons d'Alsace. Revue trimestrielle*, p. 447.

¹² Завърнал се след концлагера, той решава да остане във Франция и приема френско поданство (1946). След създаването на Факултета по филология през октомври 1947 г., заема пост на преподавател по обща и експериментална фонетика, като същата година основава и Института по фонетика, който се специализира в експериментална фонетика и по-специално в изследване на артикулацията въз основа на кинерадиографията. Ж. Страка се посвещава и на лингвистичната география.

¹³ Благодаря много на д-р Соня Филоненко, бивш директор на Департамента по славистика, за важната информация за български лектори, която ми даде в личен разговор, за насочващата библиография, за съдействието и отделеното време.

¹⁴ Проф. Ендерлейн – учен славист и германист, автор на многобройни публикации в областта на история на жените в Русия, история на културните отношения между Франция и Русия, автор на „Голям тематичен речник на съвременния руски език“.

визация и литература в университетите във Фрайбург и в Страсбург, като студентка е специализирала български език във Фрайбургския университет. Настоящият директор на Департамента по славистика (от 2011 г.) е проф. Родолф Боден – специалист по руска литература от XVII–XVIII в., задълбочен изследовател на творчеството на Карамзин.

Днес Департаментът по славистика е част от Факултета по чужди езици и култури. Тук русистиката се изучава като специалност, като е предложен и курс за „неспециалисти“. Към департамента има лекторати по български, полски, чешки и сърбохърватски. (Словашкият лекторат бе закрит през 2014 г.)

Лекторатът по българистика днес предлага и осигурява редовни лекционни курсове по български език (тригодишен), като за студентите първа и втора година часовете седмично са по три часа (60 минути), а през третата година – по два часа. Лекторатът предлага и свободноизбираем едногодишен курс по българска литература и по българска цивилизация (общо два часа седмично) по преведени на френски текстове. Тази дисциплина не е задължителна за студентите, които изучават български език, освен ако не са записали курс за „университетска диплома“ по български (DU de bulgare). През третата година студентите изучават и „Увод в славянските култури“ (два часа седмично), курс, който от 2007/ 2008, след пенсионирането на двама университетски преподаватели – д-р Соня Филоненко и проф. Клод Физера (историк), до 2011–2012 г. се осигурява от български лектор, а от 2012–2013 – от български и полски лектори. Тази дисциплина е задължителна за студентите трета година в Славянския департамент и свободноизбираема за студентите от другите факултети.

Българският лекторат в Страсбургския университет най-вероятно е създаден след Втората световна война (1949 или през 50-те години на XX век). И макар българският език, литература и цивилизация да са само свободноизбираеми дисциплини за студентите, а не специалност, ангажирането и присъствието на сериозни специалисти и учени, изпращани като лектори от Българското министерство на образованието и науката, придава специален облик на този лекторат. Достатъчно е да споменем името на проф. Светомир Иванчев, който е лектор в Страсбург през 70-те години по времето, когато директор на Департамента е Роберт Триомф. Богатата славистична библиотека в града със сигурност е била полезна в работата на изтъкнатия български учен. Сред имената на лекторите в Страсбург преди 1989 г. са: Димитър Тилков¹⁵ (1963–

¹⁵ Димитър Тилков става научен сътрудник в Института за български език при БАН, поканен като гост професор и ръководител на Фонетичния институт в университета в Гренобъл. След като се хабилитира преподава в Катедрата по български език в Софийския университет експериментална фонетика, българска фонетика и общи проблеми на фонетиката. Ръководител на лабораторията по фонетика и фонология при Института за български език и Факултета по славянски филологии (1970–1971).

1967 г.), който специализира експериментална фонетика при Жорж Страка и защитава докторат върху българския вокализъм под негово ръководство; Кирил Димчев¹⁶ (1978–1981). Сред лекторите в Страсбург е Светла Гуляшка (специалист по сравнително литературознание в Института за литература – БАН). Георги Армянов¹⁷, ангажиран на индивидуален договор като лектор (1999–2006), преди това – научен сътрудник в Института по български език, специалист в областта на жаргона. В Страсбургския университет защитава през 2002 г. втори докторат на тема *Европейските социодialeкти и отношенията Изток–Запад в лингвистиката*, води в продължение на две години, заедно с лектора по сърбохърватски и курс „Увод в славянските езици и цивилизации”. От 2006 до 2012 г. лектор в Страсбургския университет е Лидия Михова¹⁸ по линия на взаимния обмен на преподаватели, която осигурява през първата 2006/2007 г. и курс „Балкански култури“ (един час седмично), предназначен за студенти от специалността „Интеркултури“, а от учебната 2007/2008 г. курса „Увод в славянските култури“ (два часа седмично). От 2012/2013 до 2014/2015 лектор (с индивидуален договор с Университета) е Елена Гетова (доц. д-р в Пловдивския университет, специалист по българска възрожденска литература). Заедно с полската лекторка, тя осигурява и курса „Увод в славянските култури“. От учебната 2015/2016 г. лектор по български в университета е Любомира Вълчева (с индивидуален договор), която подготвя докторат под научното ръководство на проф. Ален Блум при EHESS (Висше училище по социални науки, Париж).

Студентите от Лектората по български редовно участват в летните езикови семинари, организирани от МОН.

При Славянския департамент съществува и кино клуб, който представя филми, реализирани в някоя славянска страна, като след прожекцията обикновено се провежда дискусия.

Ценени от френските си колеги, българските преподаватели често са с квалификация (с научна и/или образователна степен), надхвърляща изискванията за лектори. Те консултират студенти и магистранти, докторанти, ръководят дипломни проекти, привличани са за участие в комисии по защити на магистърски тези и докторати, участват в университетски научни проекти.

¹⁶ Кирил Димчев е първият български професор по методика на обучението по български език, дългогодишен преподавател и ръководител на Катедрата по методика на обучението в Софийския университет, автор на множество научни публикации в областта на методика на преподаването на българския език, диалектология, стилистика, социолингвистика.

¹⁷ Георги Армянов от 2007 г. е преподавател в INALCO (Национален институт по източни езици и цивилизации), единственото учебно заведение във Франция, където българистиката е специалност.

¹⁸ Лидия Михова – доцент, специалист по литература на Българското възраждане в Института за литература при БАН, дългогодишен преподавател в Пловдивския университет, преподавала е също в Софийския университет и във Великотърновския университет.

През 2013 г. Стефан Алтасер (завършил преди това специалност „Българистика“ в INALCO) защити успешно докторска теза на тема: *Българската мобилност в Западна Европа и по-специално във Франция през пост-комунистическия период (1989–2012) (Les mobilités bulgares en Europe occidentale et plus particulièrement en France au cours de la période post-communiste (1989–2012))*, подготвена под научното ръководство на проф. Евелин Ендерлейн и с научен консултант доц. д-р Лидия Михова.

За периода 2007–2011 г. Лекторатът по българистика осъществи два научни проекта съвместно с Департамента по румънски език и култура (директор – Елен Ленц). По тези проекти бяха организирани четири научни конференции. Книжка № 3 (2009) на университетското списание *ReCHERches* е посветена на българо-румънските културни и литературни взаимоотношения, както и на годишнината от присъединяването на България и Румъния към Европейския съюз¹⁹. Изданието отразява резултатите от научния колегиум *Voisins – frontières, ouvertures* (*Съседите – граници, отваряния*), одобрен и финансиран от Главния Съвет на Долен Рейн. Резултатите от три научни конференции по проекта *Incidences culturelles de l'entrée de la Roumanie et de la Bulgarie dans l'U.E* (*Културни отражения след присъединяването на България и Румъния към ЕС*) са обединени в книжка № 7 на списанието²⁰. Особен интерес предизвиква международната научна конференция *Romunte – от Изток до Запад*, с актуалната си проблематика и с участието на изследователи от България, Румъния, Франция, Великобритания. Българският лекторат се включи активно в още един университетския научен проект (2010–2012), посветен на изследването на емигрантската литература, писана от жени, в европейското и близоизточното културно пространство. Резултатите от проведената международна научна конференция (декември 2011 г.) под наслов: *Да пишеш другаде в женски род – Славянския свят* излязоха в книга от поредицата *Идеи и жени* на престижното френско научно издателство *Harmattan* през 2013 г.²¹

Лекторатът по български организира срещи с български писатели, с изследователи българисти и с преводачи (Мари Врина-Николов, отговаряща за българистиката в INALCO), а по случай 5-годишнината от присъединяването на България към Европейския съюз през 2012 г., със съдействието на Посолството в Париж и специално на посланик Марин Райков, Лекторатът организира кръгла маса с български евродепутати. Дискусията, в която участваха

¹⁹ Lenz, Hélène, Mihova, Lidiya (dir). *Voisins, frontières, ouvertures*. N 3, RechCHERches, Université de Strasbourg, 2009, (periodique@unistra.fr, v. ReCHERches Culture et Histoire dans l'Espace Roman)

²⁰ Lenz, Hélène, Mihova, Lidiya (dir). *Cultures et arts: Roumanie, Bulgarie*. N 7, ReCHERches, Université de Strasbourg, 2011.

²¹ Enderlein, Évelyne, Mihova, Lidiya (dir), *Écrire ailleurs au féminin dans le monde slave au XXe siècle*. Paris, ed. L'Harmattan, 2013.

студенти, магистранти и университетски преподаватели от различни специалности, беше оживена.

Особено привлекателни и полезни за студентите са срещите с български писатели, с изследователи българисти и с преводачи, честването на български традиционни и официални празници. По този начин те не само разширяват познанията си, но се и приобщават към българската култура и традиции, имат възможността да се срещнат и общуват на живо с българисти от България, Франция и други страни.

Важен момент в дейността на Лектората бе създаването на българско училище в Страсбург. В началото на април 2009 г. по инициатива на група българи, работещи в Съвета на Европа, със съдействието на МОН, на Българското посолство в Париж, на Постоянното представителство на Република България в Съвета на Европа и Лектората по българистика в Страсбург бе създадено българското училище „Христо Ботев“ при Европейската асоциация „Кирил и Методий“. Основна цел на Асоциацията и училището е да популяризират българския език и българската култура в района на Елзас и във Франция чрез обучение по български език, литература, история и география, в съответствие с изискванията на Българското министерство на образованието и науката (МОН), както и да подпомага културния и езиков обмен между Франция и България.

Училището отваря врати на 8 април 2009 г. и започва със седем ученици и с един преподавател – българският лектор в Страсбург (Лидия Михова, от 2011 г. директор на училището), първоначално по програмата *Роден език зад граница*, а от началото на учебната 2012/2013 година – със статут на българско неделно училище зад граница. Още от създаването си то получава подкрепата на община Страсбург, както и на Секция Амикал – образование при Съвета на Европа. От учебната 2011–2012 г. при училището е създадена и детска градина, а от 2013–2014 г. и група по български народни танци. От началото на 2015 г. е открит курс по български език като чужд за възрастни. Училището е отворено и за деца, които владеят слабо или не говорят български език. Обучават се безплатно и деца от социално слаби семейства именно с цел да им се помогне да учат родния си език, литература и цивилизация.

Училището събира все повече деца и ученици от двата бряга на Рейн, а преподавателките са вече четири. През учебната 2016–2017 тук учат над 60 деца и ученици на възраст от 3 до 18 години. Учениците следват курсове по български език, литература и цивилизация паралелно с обучението във Франция или Германия. Получават удостоверение от МОН (ако знанията им отговарят на определените изисквания).

Асоциацията и училището са в контакт с други образователни, научни и културни институции в Елзас: културни центрове, местни асоциации, с българските училища и асоциации във Франция, Германия, Швейцария, Люксембург. През ноември 2013 г. в Страсбургския университет, със съдей-

ствието на Министерството на външните работи на Р България, бе проведена международна научна конференция, посветена 70-годишнината от спасяването на българските евреи. Събитието бе организирано от Департамента по славистика (отг. Емилия Кустова – специалист по руска цивилизация), от Департамента по иврит и еврейска цивилизация (отг. М. Шанхав – директор) и Асоциацията (отг. Л. Михова – сътрудник на Института за литература при БАН и директор на българското училище в Страсбург).

Асоциацията, чиято основна цел е да разпространява българския език и култура зад граница и да запознава с нея разнородна публика от двата бряга на Рейн, привлича все повече членове, сред които французи, англичани, живеещи в Страсбург и в Елзас, както и български студенти, водени от желанието да участват в инициативите ѝ.

От деня на своето създаване през 2009 г. Европейската асоциация „Кирил и Методий“ се превърна в своеобразен форум за срещи с български писатели, музиканти, певци, танцьори, художници. Тя присъства все по-активно в Страсбург и в областта чрез своята културна и образователна дейност, за да участва в изграждането на едно межкултурно пространство, при благоприятните условия в града – столица на Обединена Европа.

Лидия Михова

Българската библиотека „Норберт Рандов“ към Института по славистика на Хумболтовия университет в Берлин¹

Винаги съм бил движен от една концепция: най-важните произведения в българската литература да могат да се четат и от немците. Чувствах се като немски литературен конквистадор. Исках най-хубавите постижения на българската култура да станат притежание на немската култура.

Норберт Рандов в интервю за в. „Сега“, 2001 г.²

Именно плод на тази любов към България и българската култура е Българската библиотека „Норберт Рандов“, която от лятото на 2013 г. официално отвори врати в Института по Славистика на Хумболтовия университет в Берлин. В основата на уникалната колекция е личната библиотека на Норберт Рандов, а за нейното конституиране от решаващо значение са усилията на направление „Южна славистик а“ към Института по славистика на Хумболтовия университет, ръководено от проф. Кристиан Фос, в резултат на които вече повече от 5 години Българската библиотека към института е факт.

За Норберт Рандов (1929–2013) е писано много и в България, и в Германия. Оpozнавайки жизнения път и преводите му, човек най-добре може да осъзнае мащабите на личността Рандов – българист, славист, преводач (от български и белоруски) и най-вече приятел на България. Повече от пет десетилетия той следи, интересува се и осмисля развитието на българската литература и култура. Купува за личната си библиотека всичко значимо, излизало през този период, като не се ограничава само със съвременната нему литературна продукция. Българистичната библиотека на Рандов обхваща ок. 10 000 тома. През 2010 г., няколко години преди смъртта си, създавайки значението на тематично събираната и комплектувана от него „александрийска библиотека“ за България, той я завещава на Института по славистика към Хумболтовия университет, откъдето през 1962, още като млад асистент по

¹ За написването на този материал са използвани непубликувани библиографски справочници за сбирката, изготвени от Румяна Слодичка, сътрудник към Българската библиотека „Норберт Рандов“.

² Цит. по: <http://kultura.bg/web/%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B4%D0%B5-%D1%81%D0%B8-%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B5%D1%80%D1%82-%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%BE%D0%B2/> достъп 29.09.2016

българска литература, е уволнен по идеологически причини, а през 1993 г., вече след падането на берлинската стена, е възстановен като гост-професор. Така тази забележително богата колекция заляга в основата на Българската библиотека, носеща името на своя дарител. През 2012 г. фондът на библиотеката е попълнен от дарението на друг забележителен немски българист и славист – Карл Гутшмит (1937–2012), а през 2013 бива прибавена и научната библиотека на трагично загиналия през 1990 г. литературен историк, текстолог и паисиевед Илия Тодоров (1941–1990), дарена от семейството му. Така сбирката придобива своя завършен вид и в момента наброява ок. 13 500 тома. Тя се намира в три помещения в университетския филиал на „Инвалиден щрасе“ 110.

Фондът е уникален в много отношения. Формално той се дели на белетристика, научна литература и справочни издания. Ако погледнем отблизо обаче, ще видим, че вътре са всички издавани някога на немски език преводи на български автори, огромно количество първи издания на български език, периодика, текстове на закони, различни каталози, театрални програми от премиерни постановки в България, географски карти, пощенски картички и мн. др. Погледната от друга перспектива сбирката включва книги на старобългарски, български (в т.ч. и на банатски български), македонски, сръбски и хърватски, румънски, гръцки, турски и османотурски, преводи на българска литература на западноевропейски езици и т.н., и т.н. Като времеви обхват това са съвременна художествена литература, българска литературна класика (преди и след 1944 г.), литература от времето на социализма и т.н. Сред редките книги в тази уникална колекция си струва да се отбележат Кириакодромионът (1806) на Софроний Врачански, „Pulgarscite Právici i Dlažnusti za sêku dumovin pulgar i negvata mladina u Madžársku“ (1888) и „Dugaždinata ud Madžárskata Daržávina“ (1891) на банатския българин Леополд Косилков, както и най-старата книга във фонда – „Theatrum Historicum“ (1681) на Вилхелм Стратеман – един от предполагаемите източници на Паисиевата история.

Друга характерна черта на библиотеката на Рандов е огромното количество книги с посвещения. Повечето от тях са от самите автори, други от семействата или роднини на авторите, както и просто посвещения от приятели. Книгите с посвещения са над 800. Сред посвещенията се открояват автографите на Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Стилиян Чилингиров, д-р Кръстев и Боян Пенев до Георг Адам, един от големите медиатори на българската литература в Германия от началото на 20 век, личен приятел на Пенчо Славейков, както и на редица български интелектуалци от това време. Също така прави впечатление и един автограф на Яворов до Пенчо Славейков. От лично посветените на Норберт Рандов книги си струва да се споменат имената на автори като Светослав Минков, Атанас Далчев, Блага Димитрова, Ангел Каралийчев, Илия Волен, Димитър Коруджиев, Стефан Цанев, Константин Павлов, Валери Петров, Ивайло Петров, Кирил Христов, Кирил Ка-

дийски, Николай Хайтов, Георги Караславов, Вера Мутафчиева, Радой Ралин, Георги Господинов, Евтим Евтимов, Алек Попов, Руси Чанев, Любен Дилов, Илия Тодоров, Рая Кунчева, Елка Константинова, Дочо Леков, Иван Унджиев, Михаил Кремен, Николай Генчев, Тончо Жечев, Симеон Султанов и много други.

Библиотеката се радва на скромен, но постоянен научен интерес. От официалното си откриване през 2013 г. тя е източник на вдъхновение за литературната историчка и българистка Хенрике Шмит. В нея са работили писателят Георги Господинов, проф. Надежда Драгова, а литературната историчка Биляна Курташева публикува в „Литературен вестник“ от 18–24 май 2016 г. (стр. 9) чернова на писмо на Норберт Рандов до Хенри Бърлейн от 18.12.1959 г., намерено в английското издание на антологията „Сянката на Балкана“, публикувана от Бърлейн в Лондон през 1904 със съдействието на Пенчо Славейков. Тука е мястото да се спомене, че Норберт Рандов наследява библиотеката на Георг Адам, откъдето е и рядкото издание на Бърлейн, както и споменатите по-горе книги с посвещения от български класици от началото на XX в. Смята се, че именно Георг Адам осъществява връзката между автора на „На острова на блажените“ и Хенри Бърлейн.

Така Българската библиотека „Норберт Рандов“ се явява най-голямата българистична библиотека извън България, съдържаща уникални документи за родната ни култура и история, някои от които са недостъпни дори и у нас. Тя е уникална не толкова поради впечатляващия си брой архивни единици, колкото поради факта, че отразява научния поглед на своя създател, т.е. събирана е концептуално и в нея пълно са проследени определени области от българската култура, както и целият литературен процес у нас в течение на повече от половин столетие. Едва ли дори в България съществува толкова концептуално събирана библиотека.

Димитър Пеев

НАУЧЕН ЖИВОТ

„Отвъд границите“. „Beyond the Borders“. Десета българо-американска конференция

На 27, 28 и 29 юни 2016 г. в София се проведе Десетата българо-американска конференция, организирана от Съвета за чуждестранна българистика към Българската академия на науките и международната организация Асоциация за българистични проучвания (Bulgarian Studies Association), която обединява българисти от Северна Америка (САЩ и Канада) и от Европа. Конференцията на тема: *Отвъд границите* бележи 43 години от първата подобна двустранна среща, състояла се в Университета на Уискънсин, Медисън (1973) и четиридесет и пет години от създаването на Асоциацията за българистика на Северна Америка. Идеята за учредяване на асоциация в САЩ възниква през 1971 г. сред неформална и неправителствена група учени (Bulgarian Studies Group), осъществили контакт и първа среща по инициатива на Марин Пундев, Томас Майнингер и Томас Бътлър в Денвър по време на заседанията на Американската асоциация за славистични проучвания (AAASS Convention in Denver). Информационният бюлетин на Асоциацията за българистични проучвания започва да излиза няколко месеца по-късно. Асоциацията официално се регистрира под това име през 1978 г. Сред имената на председателите и секретарите на Асоциацията са тези на: Томас Майнингер, Марин Пундев, Филип Шашко, Ърнест Скатън, Чарлз Мозер, Джеймс Кларк, Фредерик Чери, Ъруин Сандърс, Алберт Лорд, Джон Бел, Хауърд Аронсън, Денис Хъпчик, Доналд Дайър, Катя Макклеин, Грейс Филдър, Марта Форсайт, Бонка Бонева, Чарлз Грибъл, Синтия Вакарелийска, Хйетил Ро Хауге, Кристин Холдън и др.

Началото на двустранните българо-американски конференции е поставено през 1973 г. в Медисън (Уисконсин). Следват научните срещи през 1978 – Варна, 1982 – Бостън (Харвард), 1987 – Смолян, 1994 – Питсбърг, 1999 – Благоевград, 2003 – Кълъмбъс (Охайо), 2008 – Варна и 2012 – Юджийн (Орегон). Тези научни срещи, които са от изключително значение за българо-американските отношения в областта на науката, винаги са били организирани от Българската академия на науките.

Съветът за чуждестранна българистика е съорганизатор на конференцията в Питсбърг през 1994 г., както и на следващите двустранни научни срещи, общо пет на брой заедно с последната през 2016 г. Благодарение на подкрепата на БАН са издадени няколко сборника с доклади: *Bulgarian Studies at the Dawn of The 21st Century: A Bulgarian-American Perspective* (2000); *Bulgarian-American Dialogs* (2010); *Rethinking the Past – Looking to the Future. Proceedings of the Ninth Joint Meeting of Bulgarian and North American Scholars* (2015).

По време на конференциите са връчени награди на БАН на американски учени, сред които се откроява проф. Чарлз Грибъл (1936–2016), дългогодишен деец в областта на българистичните проучвания и председател на организационния комитет на конференцията в Кълъмбъс. Почетната грамота „За заслуги към българистиката“ бе присъдена от УС на Българската академия на науките на Синтия Вакарелийска за нейния изключителен принос в старобългаристиката и за развитието на българо-американския научен обмен, както и на Марта Форсайт за приносите ѝ в областта на фолклористиката и за дейността ѝ в Асоциацията за българистика.

Спомоществователи на форума през юни 2016 г. бяха Българо-американската комисия за образователен обмен „Фулбрайт“, Американското посолство в България и Американският научен център в София. Конференцията бе открита с приветствия от името на председателя на БАН акад. Стефан Воденичаров, от името на изпълнителния директор на комисия „Фулбрайт“ д-р Анджеа Родел и от името на г-жа Тами Палчиков, културен аташе в Американското посолство в София. Бяха прочетени 38 доклада и представени 10 постера в една богата палитра от специалности в областта на българистиката – език, литература, фолклор, култура, история и археология, изкуствознание, политика, международни отношения и др. Участваха осемнадесет чуждестранни учени от университетите в Питсбърг, Охайо, Индиана, Ню Мексико, Илинойс, Мичиган, Уейн колеж в Небраска, Българския център за културно-историческо наследство в Сиатъл и др., като освен това участваха изследователи и преподаватели от Монреал, Отава, Осло, Сеул и Упсала. Сред българските участници бяха представители на всички институти на Българската академия на науките, на Софийския университет, на Нов български университет и на Американския университет в Благоевград.

В сутрешната сесия на 27 юни бяха представени доклади в областта на медиевистиката и на обработката на славянски писмени паметници със средствата на компютърните технологии. Дейвид Бирнбаум (Университет на Питсбърг, Пенсилвания) обобщи последните постижения в електронното описание на славянски ръкописи в доклада „New Developments in the Repertorium of Old Bulgarian Literature and Letters“. Искра Христова-Шомова (Софийски университет) очерта нови теоретични подстъпи към стилистиката на старобългарските текстове в доклада си „From Rhetoric to Hymnography

1869

and from Hymnography to Rhetoric“. Даниел Колинз (Университет на Охайо, Кълъмбъс) направи детайлен анализ на *Солунската легенда* в доклада си „*The Legend of Salonica: Not History but Historicization*“. В следобедното заседание вниманието на участниците бе насочено към най-новите изследвания в областта на историята, историографията (в българо-американски контекст), събития и личности от българо-американските отношения през десетилетията. Докладите на българските учени Румен Генов (Нов български Университет) „*The Clarks Family in Bulgarian History and Historiography*“, Пенка Ангелова, Евелина Келбечева (Американски Университет в Благоевград) „*The First Steps of American-Bulgarian Political Cooperation: before and after the April Revolt of 1876*“, Алека Стрезова (Институт за исторически изследвания, БАН) „*Peter Matthéew – the Commissioner General of Bulgaria to the Universal Exposition at St. Louis, MI (1904)*“, Ваня Стоянова (Институт за исторически изследвания, БАН) „*The US Position on the Southern Bulgarian Border at the Conference in Neuilly (1919)*“ и Детелина Динева (Институт за исторически изследвания, БАН) „*With No Borders in Remembrance: The Activities of Dr Ivan Gajev for the Preservation of the History of the Bulgarian Immigrants to North America*“ предизвикаха заслужен интерес и положителни отзиви.

Историческата проблематика бе обект на докладите и в следващото заседание – на Фредерик Чери (Северозападен университет на Индиана) „*The Account of 1941 Sabotage on the Ruse Fuel Depot*“, на Али Еминов (колеж Уейн) „*Education in the Mother Tongue: Turkish in Bulgaria*“ Ченгиз Хаксъюз (Университет в Питсбърг) „*Strategizing Urban Landscapes in Peripheral Minority Cities in Bulgaria. The Examples of Kardzhali, Razgrad, and Smolyan*“ и Светлана Стаменова (ИИОЗ, БАН) „*The Specifics of the Balkan Ethnicity Construction on the Examples of Bulgaria and Macedonia: Trespassing Old and Creating New Border Lines*“. Във всички доклади имаше нови изворови данни и нови интерпретации. Темата за граничното междуетническо общуване на езици и малцинствени общности, на аспекти на съвременната българска емиграция и социална политика бе продължена в докладите на Емилия Занкина (Американски университет в Благоевград) „*Backdoor Politics: Politicization through Restructuring in the Bulgarian Civil Service*“ и Мила Маева (ИЕФЕМ, БАН) „*Construction of Borders in Emigration*“. Интерес предизвика докладът на Дилиана Иванова (Американски научен център, София) „*The Immigrant's Suitcase*“. Virtual Museum of the Bulgarians in North America: Collective Memory and Intercultural Communications“, в който се представиха някои страни от проекта. Основната цел е да се съберат и съхранят различни житейски истории на българската имигрантска общност в Северна Америка. Проектът представлява първа стъпка в едно широко мултидисциплинарно изследване на имигрантите от Югоизточна Европа в САЩ и тяхната култура.

Проучванията в областта на фолклора и културната антропология бяха представени от няколко доклада с актуално съдържание: Дона Бучанън (Университет на Илинойс) говори на тема „*Svirachki, Survakarki and Divi Popfolk Divi: Gender, Liminality and Sociocultural Transformation in Contemporary Bulgaria*“, Даниела Иванова-Нюберг (Български културен център, Сиатъл) представи впечатляващи илюстрации на българските народни танци в доклада „*Bulgarian Dance beyond the Borders: Field Studies among Bulgarian and International Folk Dance Communities within the United States*“, а пресъздаването на музиката – в ефектната презентация на Светлана Денова „*The Gaidascape of Bulgarian Cinema*“.

Специалистите в областта на лингвистиката заемаха централно място в конференцията. Граматическите характеристики на българския език, методиките на неговото преподаване в чужбина и спецификата му като език на българската емигрантска общност извън политическите граници на България бяха дискутирани в докладите на Даниела Асенова (Университет на Упсала) „*Overcoming Borders – Web Based Bulgarian as a Global Solution*“, Татяна Иванова-Съливан (Университет на Ню Мексико) „*Acquiring Bulgarian as a Heritage Language in the US*“, Хетил По Хауге (Университет в Осло) „*A Minor Balkanism: Use of Prepositions in Measure Phrases in Bulgarian*“, Максим Стаменов (Институт за български език, БАН) „*Bulgarian Studies: the Personal Turn in Approaching, Distancing From, Interacting with, and Transforming Its Subject*“, Цветомира Венкова (Софийски университет) „*Introducing American Generative Grammar into Bulgaria: the Art of Bypassing Censorship*“, Лопен Билингс (Университет Ханкук, Сеул) „*The Interaction of Negation with Clausal Clitics in Bulgarian (and the Totally Unrelated Language Far beyond Its Borders: Rikavung Puyuma)*“, Весела Симеонова (Университет на Отава) „*Asymmetric Evidential Shift in Bulgarian*“, Надежда Николова (Институт за български език, БАН) „*Trend towards Internationalization in Modern Bulgarian Medical Terminology*“ и др.

Привлякоха вниманието докладите в областта на литературата, на българския театър и култура, които акцентираха върху теоретични аспекти на разгледаните теми. Николай Аретов (Институт за литература, БАН) говори на тема „*The Western Border of the Orient*“ като очерта явленията в литературата в балкански и общеевропейски контекст. Мина Христова (ИЕФЕМ, БАН) добави нови шрихи по същата проблематика в доклада „*Border Dimensions and Identity Construction*“. В теоретичния анализ на Елка Димитрова-Уилис (Институт за литература, БАН) „*The One Who Crosses Borders (Observations on the Figure of the Intellectual)*“ бяха изведени характеристики на личностите от интелектуалния елит, които пресичат невидимите граници. Към интересни моменти от българо-американските културни контакти отведе докладът на Йоана Спасова-Дикова (Институт за изследване на изкуствата, БАН) „*The Price of the Attempts for Cultural Exchange. The Case of the „Jaunt“ of the*

Bulgarian National Theatre in America and Canada in 1937“. Областта на историята на киното бе представена в проучванията на Ингеборг Братоева-Даракчиева (Институт за изследване на изкуствата, БАН) „Borders, Judgment and Presentations of Borders in Bulgarian Cinema“ на Яна Хашъмова (Университет на Охайо) „New Bulgarian Women’s Cinema: Breaking Gender Boundaries“ и на Надежда Маринчевска (Институт за изследване на изкуствата, БАН) „Crossing the Borders: the Animated Documentary as a Hybrid Form in Cinema“.

Един от най-интересните доклади бе обзорът на историята на Асоциацията за българистика и състоялите се конференции – „Remembering BSA/BAN I: Bulgarian Studies at University of Wisconsin in the 1970s“, поднесен от Катрин Рудин. Тя показва институционализирането на българо-американските научни контакти и ролята на БАН в тяхното поддържане. Лиляна Симеонова (Институт за балканистика, БАН) поднесе задълбочен обзор на преподаването на медиевистика в Университета на Олбани в доклада „Teaching Medieval European Women’s History at SUNY–Albany in the 1990s“. Съвременен прочит на ролята на Корпуса на мира в политическите процеси поднесе Светла Димитрова (Университет на Мичиган): „Neoliberalism and International Development Volunteering in a Post-Socialist Context: the Contradictory Utopia of Peace Corps / Bulgaria (1991–2013)“. Десислава Найденова (Кирило-Методиевски научен център, БАН) анализира неизвестни данни за експлоатирането на Кирило-Методиевата идея през 70-те и 80-те години в доклада „‘In the Name of Cyril and Methodius’: the Cyrillo-Methodian Idea and the Socialist Propaganda“.

Поради изключителния интерес към конференцията и големия брой заявки от българска страна за участие бе формирана и сесия от постери, която допринесе както с високото ниво на научното съдържание, така и със сполучливата визуализация на научните търсения. Панелът с постери обогати тематиката на конференцията с една широка палитра от теми: от данните за антична Сердика и Пловдив в постера на Д. Попова до представата за византийското наследство в преднационалните общества от XIX в. на Балканите в този на Ю. Златкова; от „Феликс Каниц и България“ на представителите на Научния архив на БАН Г. Вапцарова и Д. Илиева до българо-американските литературни рефлексии между двете световни войни на И. Христов; от проекциите на фразеологизма „гоня Михал“ в различни езикови традиции до най-актуални въпроси на историческата кинематографична документалистика (Т. Дончева), на съвременните пазарни техники и практики във взаимоотношенията между дистрибуторите и потребителите на американски търговски марки в България (И. Петрова), на измеренията на термина „дигитален авангард“ (Й. Аструков). Постерът на А. Лулева бе посветен на ежедневието на населението от двете страни на границата между България и Турция през социалистическия период, а този на Б. Нягулов – на българската диаспора в САЩ и нейните изявени фигури от края на студената война.

Десетата българо-американска конференция *Отвъд границите* премина при подчертан интерес от страна на медиите, привлече преподаватели, изследователи и специалисти от различни области и различни институции. Гостоприемството, което оказаха Американският научен център по време на коктейла, Посолството на САЩ с организираната вечеря за участниците, както и доброто обслужване в хотела и ресторанта на БАН допринесоха за колегиална атмосфера, за оживени разговори и контакти между гости и домакини. Дискусиите и обмяната на мнения бяха в конструктивен и ползотворен дух. Бе взето решение за публикуване на докладите в сборник, отново в България. Конференцията показва несъмнената необходимост от продължаване на българо-американското сътрудничество в областта на хуманитарните и обществените науки.

Анисава Милтенова, Марияна Цибранска

Българистичната проблематика на XXIII международен конгрес по византийски изследвания, 22–27 август 2016 г., Белград

Византолозите от цял свят си дадоха среща през тази година в Белград. През месец август градът беше домакин на Двадесет и третия международен конгрес по византийски изследвания, който събра 1200 участници от Европа, Азия, Африка, Америка и Австралия. Мотото на конгреса „Византия – свят на промени“ бе вдъхновено от един цитат на византийския интелектуалец, филолог и математик Максим Планудес (1260–1305), гласящ: Πάντα μὲν γὰρ μεταβάλλεται, ἀπόλλυται δὲ οὐδέν. Образът на Византия като променящ се свят беше представен и обсъден в 18 пленарни доклада и в около 50 кръгли маси, засягащи различни аспекти на политическия, икономическия и културния живот на империята и нейните съседи.

Този поглед към най-дълго просъществувалата империя в Европа позволи на участниците в конгреса да обърнат специално внимание на Византия като на уникална обществена структура, със собствена идеология, ерудиция, изкуство и култура, дали своя изключителен принос в духовното развитие на Европа от ранносредновековната епоха до наши дни. По време на конгреса бе дадена възможност на редица млади изследователи да представят свои творчески идеи и планове и да очертаят нови методи и перспективи в изследването на византийското наследство.

Залата на героите във Филологическия факултет на Белградския университет бе мястото на официалното откриване на конгреса. Присъстваха президентът на Република Сърбия, г-н Томислав Николич, патриархът на Сърбия, Негово Светейшество Ириней, Негово превъзходителство г-н Дарко Танасович, посланик на Сърбия в Юнеско, представители на Община „Белград“, проф. Йоханес Кодер, президент на Световната асоциация по византийски изследвания, акад. Любомир Максимович, зам.-председател на Сръбската академия на науките и изкуствата (САНУ) и председател на Националната асоциация на византинистите в Сърбия, проф. д-р Иванка Попович, зам.-ректор за международното и междууниверситетско сътрудничество, декани на факултети и други официални лица.

Президентът на Р Сърбия, г-н Томислав Николич, първи приветства участниците. Той изтъкна в своето слово историческите връзки на средновековната сръбска държава с Византия и православния свят като цяло.

След това думата беше дадена на проф. Йоханес Кодер. Австрийският учен поздрави организаторите за избора на слогана на конгреса, защото той отразява същността на Византия като държава, оцеляла именно благодарение

ние на гъвкавата си, променяща се и адаптираща се политика. Нещо повече, той подчерта, че Византия се свързва винаги с православието, а този особен тип менталност, съчетал в себе си мистицизъм и прагматизъм, е жив и днес според проф. Кодер, затова познанието за историята може да даде на съвременния изследовател-теоретик или на съвременния политик-прагматик ключ към разбирането на много процеси в Югоизточна Европа и Русия. Той пожела успешна и ползотворна работа на конгреса и особено на най-младите участници в него, които са бъдещето на науката и гаранция за нейното непрекъснато осъвременяване и развитие.

След това слово произнесе домакинът на събитието – акад. Л. Максимович, за да благодари на всички участници и на хората, съдействали за организирането на този висок научен форум. Той изрази надеждата, че конгресът ще отбележи нов етап в развитието на византоложките изследвания.

В края на тържествената церемония от името на Президента на Република Сърбия Институтът по византистика към Сръбската академия на науките и изкуствата беше награден с най-високото отличие на Президентството за големите му заслуги в изследването на византийското културно наследство на територията на Сърбия и за популяризирането на сръбската наука зад граница. Наградата получи акад. Л. Максимович, след което официално обяви конгреса за открит и даде думата за въстъпителен доклад на професора от Принстънския университет, световноизвестния византолог Джон Холдън на тема: „*Change*“ in Byzantium. Thinking about Stability, Resilience and Movement in Medieval East Roman Society. Докладът на проф. Холдън, подчертано концептуален, очерта параметрите на променящата се Византия с нейните институции, отделни личности и събития, маркирали процесите на развитие през вековете.

Голямото разнообразие от теми и проблеми и големият брой участници предполагаха интересни паралели, нови открития, апробиране на нови методики. Отделено беше специално внимание на принципите на наборно издаване на старите текстове, представени бяха редица дългосрочни проекти и резултатите от тях.

Трябва да отбележим специално, че на този конгрес българистичната проблематика бе сравнително широко застъпена в контекста на византийско-славянските взаимоотношения. Все повече сред класическите византолози се утвърждава убеждението, че редица спорни въпроси на византийската история и култура се разрешават чрез привличането на славянския изворов материал и че славянската православна традиция на Балканите е едно своеобразно „депо“ на информация и артефакти, важни за историята на империята като цяло. Израз на това убеждение бе отделянето на един самостоятелен панел с пленарни доклади, посветен на темата: *Romanitas and Slavia: Political and Ideological Relationships between the Slavs and Old and New Romes*. Политическата теория в българската средновековна държава и идеята за идеалния

владетел бяха представени с пленарен доклад на проф. Иван Билярски. Той беше посрещнат с интерес и предизвика оживена дискусия.

Отчитайки високото ниво на научни дискусии, можем да кажем, че българското участие беше забележимо и определено успешно. Всички водещи научни институции в България, посветили се на изследване на историята и културата на Византия, имаха свои представители на конгреса. В групата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ можеше да се видят представители на почти всички хуманитарни факултети, в които е застъпено преподаването и изучаването на история на Византия и на средновековна България, византийска средновековна литература, българска средновековна литература, изкуство, култура. От Факултета по славянски филологии имаше трима участници от Катедрата по кирилометодиевистика. Проф. Анна-Мария Тотоманова участва с доклад, посветен на славянската историография. Второто ѝ участие беше посветено на *Бориловия синодик* и значението му като извор. Доц. Диана Атанасова представи своите теоретични наблюдения над взаимодействието между историческото повествование и риториката. Гл. ас. Анета Димитрова участва с доклад, обединяващ византистиката и палеославистиката – тя представи свои хипотези за това коя гръцка версия от коментарите на Йоан Златоуст към *Деяния и послания на апостолите* е била преведена през X в. в старобългарската колекция *Златоструй*.

Проблеми на българската средновековна история бяха застъпени в доклада на доц. Георги Н. Николов, който проследи сведенията за смъртта на българските владетели във византийските извори. Доц. Ивайла Попова представи образа на *другия*, като сведения за това бяха ексцерпирани от съчинения на западните пътешественици, посетили Балканите през XIV–XV в. На историята на черноморския регион през XIII–XV в. беше посветен докладът на Кирил Ненов. Нови прочити на документи от Зографския манастир в Света гора предложи проф. Кирил Павликианов (ФКНФ), а доц. Димитър Илиев съобщи нова хипотеза за произхода на *Зографското евангелие*. Докладът на гл.ас. Симеон Хинковски беше съсредоточен върху сведения за експедициите на генуезки търговски по българското Черноморие и за връзките на българското царство с Генуа на базата на резултати от работата му в генуезките архиви. Богословският факултет на СУ бе представен от проф. Мария Йовчева, която представи свои наблюдения над лексикалната селективност като жанров маркер в химнографските текстове и от проф. Иван Христов, който посвети доклада си на гръцко-българските лексикални паралели в *Бориловия синодик*.

Центърът за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ беше представен от трима участници – проф. Вася Велинова, проф. Аксилия Джурова и гл.ас. Албена Миланова. А. Миланова спря вниманието си на скулптурата в архитектурата по черноморското крайбрежие в периода XIII–XV в. Проф. А. Джурова беше координатор на Кръгла маса, посветена на балканските книжовни центрове и постави проблема за локализация и

датиране на средновековните ръкописи на базата на кодикологическите им характеристики. В същата кръгла маса взе участие и доц. Елисавета Мусакова от Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, която дискутира проблема с оглед на експертизата си по отношение на българското ръкописно наследство.

За първи път на конгреса в Белград беше организирана специална сесия, представяща византинистичните центрове по света, техните проекти и резултати, перспективи за бъдещи изследвания. Беше дадена трибуна на такива утвърдени научни институции като Института за византийски изследвания в Атина, Института за изследване на текстовете (CNRS) в Орлеан, Византийският институт във Виена, Института за византийско изкуство в Харвард, основан от Нанси Патерсън-Шевченко. Сред тях в този панел беше представен и Центърът за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ към СУ, единствената институция, която съчетава византинистичните с палеославистичните изследвания. Представени бяха международните и национални проекти на Центъра, лабораторията за реставрация и схемата на дигитализация на гръцките ръкописи. В тази сесия доц. Славия Бърлиева представи Кирило-Методиевския научен център към БАН и неговият проект за дигитализиране на средновековни документи съвместно със САНУ.

Особено впечатляваща беше групата на колегите от Българската академия на науките. От Института за литература участие в конгреса взе проф. Анисава Милтенова, която заедно с проф. В. Велинова беше координатор на тематичната сесия, посветена на трансформациите на византийските литературни модели в славянска среда. Може да се каже, че тази сесия премина изцяло под знака на старобългарското литературно наследство, тъй като и българските, и чуждестранните участници дискутираха предимно въпроси на рецепцията и разпространението на преводни старобългарски творби. Проф. Велинова направи кратко въведение в проблематиката на рецепцията на византийската литература сред славяните. Тя акцентира върху проучването на определени модели, в които съставителите не следват буквално гръцките първоизточници, а внасят определени изменения в тях или правят извлечения от тях. Продуктивно е изследването на преводи, които вторично са подлагани на различни редакционни изменения, на съкращаване и прекомпозиране, за да се получи в резултат едно ново произведение на оригиналната книжовност. Докладът на проф. Милтенова засягаше въпроси на трансформацията на микрожанровете на базата на сюжета за кръвосмешението и неговата християнска преработка. Доц. Явор Милтенов представи наблюденията си над текстологичните проблеми на колекцията *Златоструй* и по-специално на възникването на отделните текстове чрез компилиране на византийски източници. Д-р Иван Илиев запозна аудиторията с превода на *Тълкованията на Иполит Римски* върху книгата на пророк Даниил и неговата рецепция в славянските литератури. Тази сесия беше посрещната с голям

интерес и от палеослависти, и от византинисти, доколкото засягаше съдбата на творби, популярни и във Византия. Лара Селс (Университет в Льовен, Белгия) представи резултатите от текст-критичното изследване на преводите от гръцки на въпросо-отговорите на Псевдо-Атанасий Александрийски към княз Антиох и тяхната трансмисия. Олга Гринчеко (Университет на Нотингам) идентифицира литературните образци, повлияли на формирането на същия цикъл с въпроси и отговори. Ида Тот (Университет на Оксфорд) представи въпросите и отговорите на Синтипа Философ и техните преработки в нова светлина. Л. Йованович (Университет на Тенеси) говори за символиката във византийската историография и отражението ѝ в славянската традиция.

Проф. Лора Тасева от Института за балканистика с Център по тракология при БАН докладва за четиристишията на Теодор Продром в непознат сръбски превод от XIV в. Проф. Лиляна Симеонова се спря на търговските връзки на Константинопол с Амалфи и отражението им върху културата.

Проблемите на средновековното изкуство и неговото опазване бяха представени и дискутирани в доклада на проф. Елка Бакалова и Любен Домозетски, посветен на новореставрираните фрески в църквата в Паталеница от XI в. Ктиторските портрети в Боянската църква бяха предмет на изложението на проф. Бисерка Пенкова (Институт за изследване на изкуствата при БАН). Проф. Емануил Мутафов (ИИИ при БАН) представи в доклада си наблюдения над скритите послания в епиграфиката, търсейки в тях универсален код. Доц. Ралица Русева (Филиал за средновековно изкуство – Кримпна) изнесе пред участниците в конгреса непубликуван стенописен материал от Албания. Тя представи иконографските особености в няколко църкви в Бераат през XIII–XIV в., анализирайки обусловилия ги културен контекст. Д-р Стефка Венкова се спря на полифонията в религиозните песнопения и религиозните песни в църковната музика от началото на XX в.

Доц. Нина Вутова (Национален исторически музей – София) представи един изключително интересен доклад за значението на водните знаци при възстановяването на отделни моменти от културната история на Европа.

Българската история присъстваше като тема на конгреса със самостоятелна кръгла маса, посветена на Първото българско царство. Тя беше организирана и ръководена от акад. Васил Гюзелев. В нея участваха български и полски учени: Кирил Маринов, София Брозовски, Мирослав Лешка, Ян Волски. Представени бяха доклади, анализиращи различни аспекти на управлението на българския цар Петър. Проф. Пламен Павлов участва с доклад, посветен на управлението на Пресиян II – последен владетел на Първото българско царство. В. Гюзелев представи доклад, посветен на историята на Търновската архиепископия-патриаршия и Охридската архиепископия в периода 1230–1246 г.

Сред интересните индивидуални участия трябва да се открои това на г-н Тенчо Попов, който представи за първи път пред нумизматичната визан-

толожка общност нова находка – две монети от времето на Иван-Асен II, на които той е изобразен като сюзерен на епирския владетел Теодор Комнин. Тази рядка иконография, непозната до момента в науката и документирана върху две еднакви монети, допълва знанията на историята за периода на управление на Иван-Асен II.

Интересен сигилографски материал бе представен от колегите Александър Йорданов и Женья Жекова. Проф. Диана Косева-Тотева представи резултати от новите разкопки във Велико Търново. Нови хипотези в областта на църковната история, свързани с дейността на Кирило-Методиевите ученици в югозападните български земи през X в., представи доц. Трендафил Кръстанов.

Българистична проблематика беше застъпена и в редица доклади на чуждестранни участници. Сведенията за българите в хрониката на Лаоник Харкокондил анализира Душан Попович. Карина Кпасаликова представи българските военни командири във византийската армия. Драгиша Живойнович се спря на проблема възстановима ли е историята на българската дипломация през Средновековието.

В различни секции бяха застъпени теми, свързани с реформата на Патриарх Евтимий Търновски (Виктор Банов), на сведенията за Самуиловата държава от наративните източници (Митко Панов), на някои черти на всекидневния живот в средновековна България според *Сказание за железния кръст* спряха вниманието си Николай Хрисимов и Янко Христов. Мирела Иванова представи свой социокултурен прочит на *Беседа против богомилиите* от Презвитер Козма.

Многообразието на теми, апробирането на нови методологии, публикуването на нови материали бяха отличителна черта за българистичната проблематика на XXIII конгрес за византийски изследвания и показаха още веднъж, че българската средновековна история е интегрална част от историята на Европейския югоизток и без нейното изучаване във всички аспекти – политика, култура, литература, икономика, търговски и пр. взаимоотношения – историческата картина би била фрагментарна и неточна.

В края на конгреса беше обявен и новият президент на Световната асоциация по византийски изследвания, избран на общо събрание на представителите на националните комитети, и следващият домакин на XXIV конгрес. За президент единодушно бе избран проф. Джон Холдън от Принстънския университет, за домакин на следващия, XXIV конгрес, бе определена столицата на Турция – Истанбул.

Двадесет и третият конгрес за византийски изследвания беше научното събитие на годината и остави у участниците и гостите незабравими впечатления от сръбската столица, от възможността да се посетят сръбските средновековни паметници, от атмосферата на колегиалност и приятелство.

Двустранна научна конференция по проект „Богомилско движение и богомилска книжнина“ 31 август–4 септември 2016 г., Охрид, Македония

Проектът „Богомилско движение и богомилска книжнина“, в който участват учени от МАНУ (Р Македония) и БАН (Р България), бе инициран през 2013 г. с оглед разкриване на реалния балкански социо-културен принос на богомилското учение и поставянето му в европейски контекст, както и поради актуалността на проблематиката. Съществуват многобройни изследвания в двете страни по проблемите на богомилството, но наред с това все още съществуват непроучени и неиздадени извори или извори, които се нуждаят от осъвременена интерпретация. Учението на богомилите се превръща в едно от най-значителните религиозни и социални движения в Европа. Освен в България и в Македония то се разпространява на Балканите – във Византия, в Сърбия и в Босна, но също така и в Италия и във Франция, където се развиват сродните с него учения на катарите и албигойците, достига дори до Германия и Англия.

Конференцията в Охрид протече много активно и с изнасяне на приноси доклади от страна всички участници. Тя бе открита с уводни слова от акад. Васил Гюзелев и от проф. Мая Ангеловска-Панова, в които се направи изложение на постиженията по време на тригодишния проект и се очертаха бъдещи перспективи за развитие на научните изследвания. В доклада си „Нещо ново за *Тайната книга на богомилите*“ акад. Васил Гюзелев направи преглед на публикациите и разкри съдържанието на Виенския препис на *Тайната книга*, като направи паралели с другите известни преписи. Той освен това разгледа глосите към Новия завет във Виенския ръкопис, които съдържат важни податки за богомилското учение. Не на последно място маркира непубликувани извори, които чакат своето критично издание и коментар. Проф. Ерика Лазарова (Институт за изследване на обществата и знанието, БАН) говори на тема: „Дуалистичната ерес и етическият принцип на справедливостта във фолклора“. В доклада се направи детайлна сравнителна характеристика на етиката на дуалистичната ерес и на непроучени страни от културната антропология, отразени в устната традиция. Проф. Георги Василев участва задочно, като докладът му на тема „Bogomil heritage as advantage of the European integration of Bosnia and Herzegovina and as a source of religious tolerance“ бе прочетен от д-р Симеон Хинковски. В доклада бе направен обзор на изворите, които се пазят на територията на Босна и Херцеговина и възможността за тяхното пълно публикуване. Бе подчертано, че в качеството си на култура на ненасилие и отворена за мирно общуване с други култури и религии, богомилството запазва способността си за успокояващо въздействие върху връзката между различните ет-

норелигиозни общности. Докладът на проф. Анисава Милтенова бе озаглавен „Апокрифи с богомилски и с противобогомилски елементи: нови данни“. В него се приведоха археографски и текстологически данни за три произведения, в които присъстват следи от богомилската ерес или се споменават богомилите: „Прение на Иисус Христос с дявола“, „Разказ за произхода на павликяните“ и „Слово за прекрасния Йосиф“. Освен че бяха въведени в обращение няколко неизследвани южнославянски ръкописа, които съдържат предимно апокрифни съчинения, изложението показва как разликите между първоначален превод и редакция на славянски апокрифи, в които се наблюдават следи от дуалистичен мироглед, свидетелстват за намеса на славянския книжовник.

От страна на МАНУ участваха проф. Вера Стойчевска-Антич и проф. Мая Ангеловска-Панова. Докладът на проф. Стойчевска-Антич „Од последните истражувања на Бабуна“ бе посветен на резултатите от фолклорните експедиции в няколко селища в Македония в района на Бабуна планина, в които има запазени следи от богомилското учение – както в устната традиция, така и в определени ритуали. Тези данни са нови и многообещаващи в контекста на съвременните издирвания, тъй като показват трайно запазване на една дълбоко вкоренена традиция. Докладът на проф. Ангеловска-Панова „Богомилската апостаза и традиционалните вредности во фолклорот“ разкри в пълнота картината на връзката между богомилското учение и фолклора. Заключениеята са продукт на дългогодишни извороведски проучвания и съпоставки между устната традиция, ритуалните практики и книжовните източници.

В научната конференция участваха още проф. Ендрю Роач (Andrew Roach, Университет в Глазгоу) и доц. д-р Юрий Стоянов (Институт за Югоизточна Европа, Лондон), които обогатиха проблематиката по темата за дуалистичните ереси. В своите презентации те се спряха на европейските дуалистични движения и учения, които произхождат от богомилството, като сумираха новите направления и методики в тяхното изследване. В заключителните думи на акад. Васил Гюзелев и на проф. Мая Ангеловска-Панова бяха подчертани добрите резултати от проекта „Богомилско движение и богомилска книжнина“ и изявеното желание за неговото продължение и от българска, и от македонска страна.

Развивайки се като наднационален културен, а не само религиозен феномен, богомилското учение е пример за широка и продължаваща през вековете културна приемственост. Богомилите и многобройните им европейски превъплъщения през XI–XIII век символизират духовния прогрес и нравствения духовен импулс в развитието на средновековното общество. Без съмнение проектът допринесе за опознаване и обмяна на научна информация за двете страни в интердисциплинарен аспект (история, изворознание, фолклор и етнология, културология) и за укрепване на връзките между двете академии – БАН и МАНУ. Докладите и научните разработки ще бъдат публикувани в периодичното издание „Bulgaria Mediaevalis“.

100 години Лекторат по български език и литература в Карловия университет в Прага

На 14 и 15 ноември 2016 г. Катедрата „Южнославянски и балканистични изследвания“ при Философския факултет на Карловия университет в Прага отбеляза 100-годишния юбилей на Лектората по български език с българо-чешка научна конференция. Научният форум бе под патронажа на Негово Превъзходителство г-н Лъчезар Петков, извънреден и пълномощен посланик на Република България в Чешката република, на доц. д-р Мириам Фрийдова, декан на Философския факултет на Карловия университет и на Чешкия комитет на славистите. Конференцията бе организирана също така със сътрудничеството на Славянската библиотека при Народната библиотека в Прага.

Целите на конференцията бяха: да бъдат припомнени досегашните успехи на пражките българисти, постигнати в сътрудничество с българските колеги; да се представи пражката българистика с оглед на развитието ѝ в европейски контекст; да бъдат разширени и допълнени досегашните изследвания върху историята на специалността и на двустранните чешко-български научни връзки; да се очертаят новите перспективи за двустранно сътрудничество и за развитие на българистиката в Карловия университет.

На тържественото откриване участниците бяха приветствани с поздравително слово от доц. д-р Аленка Йенстерле-Долежалова, ръководител на Катедрата „Южнославянски и балканистични изследвания“ и от проф. д-р Хана Гладкова, гарант за специализацията „Българистика“ в Пражкия университет. Последваха пленарни доклади за развитието на чехословашката и чешката българистика в течение на изминалите 100 години. Проф. Хана Гладкова говори за развитието на българския лекторат предимно от езиков аспект, а д-р Марцел Черни – за литературоведската българистика от 70-те години на XX век до днес. Проф. д-р Ян Рихлик представи трудовете за историята на България, написани от чешките и чехословашките историографи. Доц. д-р Владимир Пенчев разгледа антроположките, етноложки и фолклористични изследвания на съвременната пражка българистика. В края на пленарното заседание Лудмила Ухлиржова запозна слушателите с изследванията върху българска тематика на страниците на списание *Slavia*.

В следобедните часове във фойето на Философския факултет бе открита изложба, посветена на стогодишнината на Лектората по български език и литература. Поздравително слово произнесоха доц. д-р Мириам Фрийдова – декан на Философския факултет, посланикът на Република България в Република Чехия г-н Лъчезар Петков и представители на партньорските организации – Чешкия комитет на славистите и Славянската библиотека в

Прага. На този празничен форум четирима български учени и преподаватели бяха наградени със сребърни медали на Философския факултет на Карловия университет за заслуги в развитието на българистиката и сътрудничество с Карловия университет: проф. д-р Маргарита Младенова от Софийския университет, проф. д-р Кина Вачкова от Шуменския университет, гл.ас. Гинка Бакърджиева от Пловдивския университет и доц. д-р Владимир Пенчев от Благоевградския университет.

Най-трогателен бе краят на първия ден, когато се събраха доайените на пражката българистика д-р Дана Хронкова, д-р Мириам Моравцова, д-р Марие Бублова, д-р Злата Куфнерова и д-р Ружена Хавранкова, всички над 80-годишни. Те споделиха своите спомени за това, по какъв начин всяка от тях стигнала до българистиката и какво място има тя в техния живот.

Вторият ден бе разделен на четири блока. Главната тема на първия бе обучението по български език за чужденци, и по-специално в Карловия университет. Доклади прочетоха Гинка Бакърджиева, Петя Бъркалова и Таня Янкова. Във втория блок Любомила Соленкова запозна аудиторията с трудовете на Вацлав Добруски за българите, а Маргарита Младенова почете ролята на Янко Бъчваров и Людмила Кроужилова за развитието на чешката българистика и българската бохемистика в доклад със заглавие *На моста между две култури*. Ивана Сръбкова представи българските фондове и българистичната дейност на Славянската библиотека при Народната библиотека в Прага и покани участниците на изложба със същата тема.

Първият блок от следобедното заседание бе посветен на делото на някои от преподавателите и учените българисти. В докладите на Милена Пршикрилова, Божана Нишева и Ярослав Отченашек бяха изтъкнати съответно приносите на Марие Бублова, Хана Гладкова и Владимир Пенчев. Във втория следобеден блок Кина Вачкова разказа за творческия импулс, който придобила като лектор по български език във Философския факултет на Карловия университет. Теодоричка Готовска-Хенце припомни значението на първите контакти на българските възрожденци с пражкия славистичен център, а Цветанка Аврамова анализира чешките следи в българската дериватология.

Тържественото закриване на конференцията се състоя в Посолството на Република България в Прага и бе съпроводено с коктейл за всички участници.

По случай стогодишния юбилей на пражката българистика ще бъде издадена колективна монография с докладите от научната конференция, но и със статии по темата, които не прозвучаха на самата конференция.

Милена Пршикрилова

Тържествена възпоменателна вечер, посветена на Ванда Смоховска-Петрова

На 20 септември 2016 г. от 18.00 ч. в Столичната библиотека в София се проведе възпоменателна среща, посветена на проф. Ванда Смоховска-Петрова. Събитието бе организирано от Полския културен институт в София, съвместно с Института за литература при БАН, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ и Полското културно-просветно дружество „Владислав Варненчик“ в България. Модератори на срещата бяха директорът на Института за литература доц. Елка Трайкова и г-жа Халина Кръстева като представител на Полския културен институт и на неговия директор д-р Ярослав Годун. Специално за срещата от Варшава бе дошла дъщерята на проф. Смоховска-Петрова – г-жа Алина Петрова-Вашилевич. Салонът се оказа пълен много преди обявения час. Тук бяха дошли хора, познавали Ванда Смоховска, свързани с нея професионално или житейски, хора, които, пет години след нейната кончина, пазят спомени, достойни за споделяне.

Основният акцент в изказванията на модераторите бе поставен върху професионалното присъствие на проф. Ванда Смоховска-Петрова като учен. Бяха изтъкнати нейните постижения в областта на литературната история, сравнителното литературознание, превода. Специално внимание бе отделено на многостранните ѝ интереси към класическата и съвременната полска и българска литература. Бе подчертано, че тази нейна дейност е получила признанието на полското правителство – през 2000 г. Ванда Смоховска е награден от Президента на Полша с Офицерски кръст на Ордена на възроде-на Полша за заслуги в популяризирането на полската култура в чужбина. Но неизменно в думите на изказващите се намираше място и един друг аспект от личността на Ванда Смоховска – аспект, свързан с нейната ясна човешка морална позиция, изразена във всички дейности, с които тя се е занимавала.

В изказването си проф. Михаил Неделчев ни върна към житейския път на Ванда Смоховска. Макар да се заключава най-кратко в две дати – родена във Варшава през 1919 г., живяла в България, починала във Варшава през 2011 г. – този път, подчерта той, е интересен, богат и пълен с изненади, описан е в автобиографичната ѝ книга *Ванда в страната на българските чудеса (Спомени и размисли)*, София, 2009. Наричайки книгата „уникална индивидуална биография“ и „образователен роман“, изследователят се съсредоточи върху двуделната ѝ композиция – на личния разказ в нея и на професионалния, като подчерта, че към всичко в своя живот Ванда Смоховска

пристъпва с присъщото ѝ уважение, дисциплинираност, вгълбеност и любознателност. С изключително деликатна откровеност и чувство за справедливост Ванда Смоховска въвежда читателя в своите житейски срещи както с обикновени българи, така и с известни интелектуалци – всички тези, които са изиграли важна роля в живота ѝ. Изградила се като личност именно в България – тя пристига тук в началото на Втората световна война, когато е едва на 20-годишна възраст, Ванда Смоховска през целия си живот носи и своите качества, формирани в родината ѝ до тази възраст – християнското чувство, убеждението за ценността на всяко човешко същество (вслушването в позицията на отсрещния), в това число и уважението към самата себе си (себедостойнството), безкрайната любов към познанието и устойчивостта да постигне резултати във всяка област, към която се насочва.

За нейното професионално присъствие, професионални качества и научно творчество говориха и по-младите ѝ колеги: проф. Калина Бахнева от Софийския университет, проф. Румяна Дамянова от Института за литература – БАН и доц. Рачо Стоянов от Шуменския университет. Те очертаха посоките на нейните интереси, разработени в книгите ѝ: *България в творчеството на Зигмунт Милковски (Теодор Томаш Йеж)* (София: 1955); *Неофит Бозвели и българският църковен въпрос (Нови данни из архивите на Адам Чарториски)* (София: 1964); *Михаил Чайковски – Садък паша и Българското Възраждане* (София: 1973); *Национално своеобразие на литературата на Българското Възраждане* (София: 2004); *Пътят към смъртта и възкресението у Достоевски* (София: 2008), както и многобройните студии, статии и рецензии. Но споделиха и своите наблюдения за нейната винаги будна професионална позиция, неподвластна на конюнктурните директиви, за нейната съпричастност към нашето националноисторическо битие, което тя има способността да погледне „отвън“, през очите на еманципирания анализатор.

Част от останалите участници в срещата разкриха други аспекти от личността ѝ, свързани с милосърдието и обществените ѝ каузи. Така например проф. Климентина Иванова сподели спомените си за Ванда Смоховска от времето на съвместната им доброволческа работа в хоспис „Милосърдие“, организиран през 90-те години на XX в. в София от г-жа Донка Паприкова. В нейния разказ основният акцент бе поставен върху способността на Ванда Смоховска да прояви християнските си убеждения в действено, всеотдайно и лишено от всякаква показност служене. Отделните случаи, които разказа г-н Веселин Кръстев от Францисканския орден в България, бяха също доказателство за това. В изказванията на преждеговорящите проф. Михаил Неделчев и доц. Рачо Чавдаров бе поставен въпросът и за отношението на Ванда Смоховска към учението на Петър Дънов и приятелските ѝ контакти с негови последователи.

1869

Задушевност във възпоменателната вечер внесоха думите на най-близките – дъщерята и внучката на Ванда Смоховска, а след това и споделените размисли за нея от известната ни преводачка от полски Вера Деянова. Нейна беше заслугата за подбора на художествените текстове – любими поетични творби на Ванда Смоховска, както и откъси от автобиографичната ѝ книга, изпълнени с професионалното актьорско майсторство на Богдан Глишев.

На финала модераторът доц. Елка Трайкова обяви учредяването на наградата „Почетен знак Ванда Смоховска-Петрова“, който ще се присъжда за литературни изследвания. Това е не само ритуален жест на почит към името ѝ, станало емблема на българо-полските литературни връзки в областта на славистиката, а и послание за опазване на културната памет.

Мая Иванова

Международна научна конференция „Св. Климент Охридски в културата на Европа“ 25–27 ноември, 2016 г., София

Най-значимият юбилей в духовния календар на българите през 2016 г. – 1100 години от Успението на св. Климент Охридски – беше отбелязан в София с голяма международна научна конференция. Нейни основни организатори бяха Българската академия на науките и Софийският университет. Включването на тази годишнина в календара на ЮНЕСКО косвено подкрепя актуалността на избраната тема на научния форум *Св. Климент Охридски в културата на Европа*. В течение на три дни – от 25 до 27 ноември – над 70 най-авторитетни учени в областта на старобългаристиката и палеославистиката от 14 европейски държави и САЩ се срещнаха, за да споделят своите последни проучвания и идеи, свързани с личността, живота, книжовното и пастирското дело на св. Климент, а също да обсъдят неговите традиции през вековете и днешните му измерения.

Конференцията бе открита от чл.-кор. Светлана Кулумджиева – председател на Научния комитет за честването, която в кратко емоционално слово очерта значението на Климентовото дело за духовния път на българския народ и православните славяни и за културата на Европа и света. Последваха поздравления от Негово преосвещенство Тивериополския епископ Тихон, заместник-ректора на Софийския университет проф. Ренета Божанкова, Светлана Ломева от Софийска община, Искра Андреева от Националната комисия на Република България към ЮНЕСКО, доц. Мария Китанова – председател на Националния комитет на славистите в България и адрес от Снежана Тодорова – председател на Съюза на българските журналисти. Особено възбуждение предизвика писмото от проф. Красимир Станчев (Рим) – един от най-утвърдените изследователи на Климентовото творчество през последните три-четири десетилетия, който бе възпрепятстван да присъства лично на юбилейния научен форум.

След официалното откриване научната програма на конференцията започна с пленарно заседание. Славия Бърлиева (България) припомни най-важните моменти от историята на проучванията в България на делото на славянските апостоли и първоучители св. Кирил, св. Методий и св. Климент Охридски. Отношенията между Охридската архиепископия и Търново при Асеневци въз основа на известни и слабо проучени извори бяха анализирани от Васил Гюзелев (България). Поглед към Западните Балкани по времето на Климент Охридски и по-конкретно към славянската Библия и литургия в тези земи отправи Марчело Гардзанити (Италия). Анна-Мария Тотомано-

ва (България) представи нови наблюдения за присъствието на определени езикови архаизми в творби на Климент Охридски от различни жанрове и в други старобългарски текстове. Изнесенят лингвистичен материал очерта както специфични граматични предпочитания в Климентовия език, така и промени, на които е подложен той през вековете.

Лингвистичната проблематика бе продължена в заседанията на секция *Св. Климент Охридски и старобългарският език*, където Валерия Ефимова (Русия) проследи развитието на лексикалния състав в произведения на Охридската и Преславската книжовна школа и изведе конкретни сходства и различия помежду им. Гургана Ганева (България) запозна аудиторията с трудностите и постиженията на екипа, работещ върху създаване на български диахронен корпус, и разкри изследователските възможности, които съвременните технологии постепенно отварят пред лингвистите. Докладът на Мария Спасова (Велико Търново) фокусира вниманието върху значението на граматичните архаизми, които дават надеждна опора за датировка на първоначалния текст по по-късни негови преписи. С помощта на тази методика тя аргументира, че *Слово за Рождество на Йоан Предтеча* е дело на Методиев ученик и е възникнало в Плиска. Мери МакРоберт (Великобритания) разгледа използването в неминали времена на глаголи от свършен вид, като в рамките на богатия изворов материал от хомилии на Климент Охридски и Кирил Туровски тя диференцира различни семантични нюанси на тези употреби и хвърли допълнителна светлина върху отношенията между модалност и време. Статистически сведения за разпределението на частите на речта в химнографски и хомилетични текстове на Климент Охридски и негови съвременници представи Лора Тасева (България). Въз основа на изнесените данни тя, от една страна, изведе някои тенденции, общи за съответния жанр или типични за даден автор, а от друга – изказа съмнение относно авторството на *Предпразничните трипеснеци за Богоявление*.

В заседанието *Св. Климент Охридски и глаголицата* Хайнц Миклас (Австрия) предложи своята периодизация на развитието на глаголицата и се спря по-подробно на „Климентовия“ етап в нейната история. Съпоставяйки буквените знаци за назали, ерове и ери в кирилски и глаголически паметници, Петра Станковска (Словения) отбеляза паралелни явления. Тя потърси обяснение за тях в необходимостта от адаптиране на всяка от двете писмени системи към различни диалектни среди. Барбара Ломаджистро (Италия) подложи отново на прецизен анализ данните от историческите извори относно Климентовото авторство на крилицата. Тълкуването на сведенията от Хоматиан в контекста на гръцката образованост ѝ позволи аргументирано да заключи, че св. Климент не е изобретил нова азбука, а нов, по-удобен начин за изчертаване на буквите.

Немалък брой доклади бяха посветени на *Ръкописната традиция на творбите на св. Климент Охридски*. Джорджо Дзифер (Италия) хвърли нова светлина върху *Похвалата на Кирил*, като потърси пресечната точка между

методите на текстовата критика и текстовата лингвистика. Привличайки слабо използвани български преписи от XIII в., съхранявани в Хлудовата сбирка, Светлина Николова (България) детайлизира познанията относно най-ранната история на словата на св. Климент Охридски за празници през Великия пост. Явпр Милтенов (България) представи резултати от своите изследвания върху поучения без открит византийски оригинал, влезли в състава на преводната старобългарска сбирка *Златоструй*. Специален акцент бе поставен върху общите места между *Слово за прелюбодейците и двуженците* и сигурни или предполагаеми произведения на Климент Охридски. Оригинален ракурс към *Словото за Успение Богородично* предложи Цветомира Данова (България), като сравни неговата образност с тази в 16 творби от византийски автори, 14 от които хомилетични. Анализът показва, че Климент Охридски не заимства от тях нито пряко, нито косвено теми и образи, което остави отворена възможността неговите индиректни източници да са от химнографския жанр. Татяна Мострова (България) разгледа два слабо познати преписа на Климентови слова от Литва и изказа предположение, че пътят на тези текстове до сборника от Жировицкия манастир е минал през Супрасълския манастир. С богат и нов фактологически материал подкрепи Ян Страдомски (Полша) своето твърдение, че преписите на Климентови творби в Литовското княжество остават встрани от развоя на руската традиция и затова в тях се съхраняват архаични южнославянски следи, свидетелстващи за връзка с балканската традиция. Марияна Цибранска (България) постави *Похвалното слово за Михаил и Гавриил* от Кокалянския сборник в контекста на книжнината през XVII в. Съставът на сборника и присъствието на това слово в него тя интерпретира с оглед на типични за столетието литературни тенденции като стремежа към антологизация и създаване на тематични сбирки, а също и към оживяване на традицията.

Изворите за живота и делото на св. Климент Охридски бяха разисквани в отделен панел. Там Бойка Мирчева (България) представи генеалогична схема на славянските извори за Кирил и Методий и техните ученици, разработена въз основа на установените влияния и зависимости между възникналите в протежение на няколко века в славянска и неславянска среда текстове, посветени на славянските първоучители. Христо Трендафилов (България) се спря на проблемите около текста на *Второто славянско житие на Наум*, което е запазено само в един препис от ръката на известния възрожденски деец Йордан Хаджиконстантинов – Джинот и изрази съмнение в автентичността на този славянски извор. В доклада си Георги Минчев (Полша) анализира фолклорните записи от Охрид и Охридско, посветени на светите Седмочисленици, и амалгамата от исторически факти и фолклорни елементи в текстовете от този регион. Димо Чешмеджиев (България) направи обзор на свидетелствата за култа към св. Климент Охридски в средновековна България и неговите опорни точки. Михайло Попович (Австрия) проследи сведенията за честване на св. Кирил, св. Методий, св. Климент и св. Наум по време на

1869

Първата световна война в периода 1915–1918 г., запазени в донесенията на австрийските консули от това време.

В секция *Св. Климент Охридски – учителят* Александър Наумов (Полша) разгледа служението му като учител-проповедник и душепастир, анализирайки съчиненията на св. Климент. Ученият очерта главните опорни пунктове на неговите етически проповеди, които го превръщат в основоположник на славянското нравствено богословие. На отношенията учители – ученици посвети доклада си Драгиша Бойович (Сърбия), който изтъкна, че с дейността си Климент Охридски изпъква сред учениците на Солунските братя не само като носител на идеята за учителстване, но и с развиването на софистките идеи и евхаристийната символика. Ратомир Грозданоски (Македония) се спря по-подробно на библейското богословие на св. Климент Охридски и неговите основни характеристики, като достигна до извода, че то намира израз най-вече в неговата образователна дейност като просветител. Вася Велинова (България) установи значителна асиметрия в разпространението на поучителните слова на св. Климент Охридски сред южните и източните славяни и потърси обяснение за този факт в съдбата на съответните книги. Анализът на структурните и риторически особености на словата открил групи с типологични различия, които тя свърза с различни периоди от живота и дейността му като учител и епископ.

Две заседания бяха посветени на *Творчеството на св. Климент Охридски в културно-исторически аспект*. Кристиано Диди (Италия) обърна внимание на специфичната функция на отделни ключови думи и произхода на някои фразеологични съчетания, характерни за творчеството на Климент Охридски, и очерта някои от особеностите на авторската фразеология. Мая Иванова (България/Полша) разгледа връзките на *Похвално слово за архангелите Михаил и Гавриил* с други произведения, посветени на архангелите, и открил литературните достойнства на тази ранна старобългарска творба. На базата на „Първо“ и „Второ“ *Похвално слово за св. Никола*, приписвани на Климент, Диана Атанасова (България) илюстрира как историческият разказ чрез имплициранияте в него послания служи на определени риторически цели. Илиана Чекова (България) подчерта връзките между похвалните слова на св. Климент Охридски и похвалите на първите староруски светци в летописа *Повест за изминалите години*. Въз основа на два ръкописа от Мараморош – Углянското *Учително евангелие* и Углянския сборник *Ключ*, създадени в края на XVII или началото на XVIII в. на територията на тогавашното Унгарско кралство, Светлана Вашичкова (Словакия) разгледа отражението на българските преводи в книжнината и в духовната култура на Задкарпатието. Друг тип книга – старообрядческата редакция на сборника *Златоуст* от XVII в. от Нижегородска област и намиращите се в нея Климентови слова беше темата на съавторския доклад на Ирина Грицевска, Татяна Черторицкая и Лариса Точилина (Русия).

Разнообразни доклади бяха изнесени в секция *Св. Климент в литературната традиция и съвременност*. На широкото разпространение на риторичните и химнографските произведения на св. Климент в руската ръкописна традиция от XV до средата на XIX в. обърна внимание Анатолий Турилов (Русия) и постави акцент върху ролята на старообрядческите средища. Александър Молдован (Русия) представи конкретните си наблюдения върху *Слово за градобитието*, включено в състава на сбирката от 13 слова на Григорий Богослов от XI в. и отличаващо се с най-архаичен език и множество отклонения от гръцкия му прототип. Изложението на Мария Шнитер (България) също беше посветено на конкретен кръг от текстове – седемте молитви против тресавици. Всяка от молитвите беше анализирана, а изводите бяха в посока на изключителната древност на цикъла. Синтия Вакарелийска (САЩ) изложи обобщено в доклада си своите наблюдения върху календара на Апостол 882 от НБКМ в съпоставка с други групи от календари.

В пленарен доклад Климентина Иванова (България) направи преглед на широк кръг чети-сборници, като открии въпросите, свързани с архетипа на Климентовите поучения и с това, дали те са съществували първоначално в един или няколко цикъла. На многовековната богослужебна прослава на св. Климент посвети вниманието си Искра Христова-Шомова (България). В него бяха представени двете славянски средновековни служби, гръцкият Климентов химнографски цикъл и църковнославянските последования за светеца от XIX и XX в.

В секция *Химнографското творчество на св. Климент Охридски* Татяна Борисова (Гърция) изложи резултатите от своите наблюдения върху преводните азбучни стихирни към *Великия покаен канон* и установените поне две корекции в съответствие с оригинала на този цикъл до края на XIV в. Интересни данни за изображения на св. Климент като архиерей, държащ свитък или книга, изнесе Ралица Русева (България), като подложи на анализ вариантите от цитираните на тях текстове. Мария Йовчева (България) постави акцент върху проблематиката на ирмосите в Климентовите октоихови канони, тяхната вариативност и критериите, по които могат да бъдат възстановени първичните комплекти ирмоси, включвани в тях. Регина Койчева (България) се фокусира върху разпределението на химничния материал в отделните песни на акростиховия канон за Богоявление, отнасян най-често към перото на св. Климент Охридски, като обоснова нагледно количественото групиране на тропарите не в три, а в две цялости, разделени от изпяването на кондака. Венета Савова (България) представи идентифицирани преводни песнопения за св. Климент в славянската служба от *Стружкия миней*, за които е открит гръцкият текст-образец, като показва, че тези песнопения са взети от служби на великите светители на Църквата и са преработени за охридския предстоятел. В изложението на Сергеюс Темчинас (Литва) беше предложена хипотетична реконструкция на частично запазените акростихи в *Канона за св. Климент* от старобългарската му служба и чрез аналогични примери бяха

потърсени аргументи за авторството на Константин Преславски. Отец Козма Поповски направи преглед на почитта към св. Климент в светогорския български манастир „Св. Георги Зограф“, като изнесе слабо известни данни за много гръцки и славянски ръкописи от библиотеката на манастира, в които е включвана службата за св. Климент.

Историческата проблематика бе застъпена в секциите *История и археология* и *Св. Климент Охридски в историческата традиция и съвременността*. На въпроса защо княз Борис изпраща Климент за епископ в югозападните български земи потърсиха отговор Георги Николов (България) и Лиляна Симеонова (България). Г. Николов застъпи тезата, че владетелят може би е изпитвал известен сантимент към този дял от Българското царство. Ако се доверим на сведението от *Българския апокрифен летопис*, че той е приел царството на р. Брегалница, следва да се приеме като вероятно този район да е бил управляван от него в качеството му на престолонаследник. Изпращането на Климент в Кутмичевица трябва да се свърже, според Л. Симеонова, със стремежа да се запазят добрите отношения с Византия по времето на патриархата на Фотий (857–867, 877–886), ревностен защитник на тезата, че богослужението може да се извършва само на гръцки език. Опит да локализира Котокий (като име на област) и Кутмичевица – най-югозападната част на Деволски комитат в района на град Авлона – направи Павел Георгиев (България). На сложната етническа картина в Деволския комитат през IX–X в. обърна внимание Камен Станев (България). На въпроса за диоцеза и юрисдикцията на епископиите на св. Климент – Тивериуполска и Величка – се спря Трендафил Кръстанов (България). Дмитрий Поливянни (Русия) обърна внимание на различните семантични нюанси в употребата на термините българи, български и славянски през епохата на Средновековието, които трябва да се имат предвид при осмислянето на титулатурата на Климент „епископ Славянски“. Въпросът за епископската титла на Климент, спомената в различни по характер текстове през вековете (Велички, Славянски, Тивериопулски, Охридски, пръв епископ на българския език, на цял Илирик, на българите), бе обстойно разгледан в доклада на Тони Филипоски (Македония). Григори Симеонов (Австрия) проследи развитието на медицинските знания и здравното дело в Северна Македония през X–XIII в. като част от многостранната дейност на Климент Охридски. Кирил Павликианов (България) анализира малобройни светогорски гръцки документи, които осветляват състоянието и дейността на ранното атонско монашество по времето на Климент, както и неговите евентуални връзки с българската просветна дейност, съсредоточена в Охрид.

Значението на делото на Климент Охридски за пренасянето на Кирило-Методиевото дело в средновековна България бе подчертано в доклада на Ангелики Деликари (Гърция). В пленарен доклад Илия Илиев (България) разгледа как споменът за Климент се е съхранил през цялото Средновековие и през столетията на османското владичество, за да дочака времето на Българското възраждане и да стане обект на научно дирене. По-детайлно на знанието за

Климент Охридски и неговото значение през епохата на Възраждането се спря Иванка Гергова (България). Отразяването на първия Климентов юбилей (1000-годишнината от Успението му) през 1916 г. в българската преса и литература от онова време като част от културната памет бе обект на изследване в доклада на Ивета Рашева (България). За употребата на средновековната традиция и по-специално на сюжета за срещата на Климент Охридски с цар Симеон в българската и македонската историческа проза по време на социализма говори Евелина Джевиецка (България). Десислава Найденова (България) разгледа отбелязването на 1300-годишнината на българската държава през 1981 г. като част от еволюцията в символната натовареност и интерпретацията на Кирило-Методиевото дело в политическия дискурс през годините на социализма – от неговото negliжиране след 9-ти септември до абсолютен апотеоз по време на честванията. Важната роля на св. Седмочисленици при изграждането на националните идентичности на Балканите в миналото и днес бе подчертана и от Константинос Якумис (Албания). Развоя на религиозното и нерелигиозното почитане на св. Климент Охридски и другите ученици на св. Кирил и св. Методий в словашката културна и религиозна среда под влиянието на политическите и обществени условия от 1990 г. до днес проследи Андрей Шковиера (Словакия). Нина Вутова и Цвета Евлогиева-Кацарова (България) представиха артефактите от Националния исторически музей в София, свързани с култа към св. Седмочисленици. Най-важните направления в изучаването на дейността на Климент Охридски, по които се работи активно в съвременните изследвания, бяха обобщени от Нели Ганчева (България).

На заключителното заседание на конференцията Роланд Марти (Германия) анализира съпоставително познати изворови данни, за да определи историческата позиция на Климент Охридски спрямо славянските първоучители и делото им. Основните заключения бяха, че няма сведения за лично познанство с Кирил, но Климент е бил пряк ученик на Методий и макар да не е в кръга на най-ранните ученици, той се явява основен продължител на Кирило-Методиевите традиции. Петър Женюх (Словакия) постави въпроса за византийско-славянското културно и религиозно наследство в Словакия във връзка с късната влашка колонизация в Унгарското кралство. В пленарния си доклад Светлана Куюмджиева разгледа гръцките химнографски книги от IX–X в., които биха могли да послужат за основа на химнотворческата работа на Климент Охридски. Тя приведе доказателства, че неговите канони и стихире се вписват в актуалните за епохата жанрови тенденции и изказа предположение, че тропологът е един от най-вероятните образци на Климент като химнописец.

Конференцията в чест на 1100-годишнината от смъртта на св. Климент Охридски не само почете достойно неговото безсмъртно дело по най-подходящия за един учител начин, но и се превърна в особено значимо научно събитие, което ще се оценява от изследователите през идните години.

Лора Тасева, Десислава Найденова, Бойка Мирчева, Венета Савова

Конференция, посветена на св. Климент Охридски в Корча, Албания

На 9 декември 2016 г. в университета в гр. Корча, Албания, носещ името на албанския политик, писател, преводач, учен и теолог Фан Ноли, основател на албанската православна църква и неин първи епископ, беше проведена международна научна конференция, посветена на 1100 години от успението на св. Климент Охридски. Организатори на конференцията, освен университета в Корча, бяха и Македонският научен институт в София, Българският културен клуб в Скопие, Българските македоно-одрински родолюбиви комитети (БМРОК), Българското сдружение на родовете от Македония и Дружеството за албано-българско приятелство. Конференцията беше открита от посланика на Република България в Република Албания, Негово превъзходителство г-н Димитър Арнаудов и от проф. Герги Пендавини, декан на Факултета за природни и хуманитарни науки.

Работата на конференцията протече в една секция, в две части, като бяха прочетени 14 доклада на учени от три страни – България, Македония и Албания. Конференцията беше открита с доклада на Людмил Станчев от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ на тема: *Европа и Европейският югоизток в края на IX и началото на X в.*, с който въведе участниците в историческата ситуация в Европа и на Балканите по времето на св. Климент. В доклада на доц. дин Димо Чешмеджиев от Кирило-Методиевския научен център при БАН на тема: *Средновековният култ на св. Климент Охридски*, беше разгледан култът към св. Климент с неговото зараждане, развитие и разпространение както в българските земи, така и в съседни държави. Албанският учен д-р Сокол Супараку, от университета в Корча, в доклад на тема: *Св. Климент и св. Наум, двама светци само на славянския свят* (на албански език) разгледа въпроса за манастирите на двамата светци и тяхното значение за развитието на съответните култове. В доклада на проф. Константинос Якумис от Тиранския университет, Албания, на тема: *Западнобалканските елити и развитието на почитанието на славянските светци (XVII–XIX в.)*“, авторът разгледа изключително интересния въпрос за възраждането на култовете на тези светци в Южна Албания през посочения период. Д-р Калина Минчева от Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Ив. Дуйчев“ в доклад на тема: *Сведения за манастирите, основани от св. Климент Охридски и св. Наум Охридски*, разгледа въпроса за тези манастири на базата на сравнение с други български манастири от това време, главно в столицата Преслав и Североизточна България. Докладът на доц. д-р Ралица Русева от Института по изкуствознание при БАН в София на тема: *Изображенията на св. Климент и св. Седмочисленици в Република Албания*, беше посветен на

малко известни и неизвестни изображения на светците от някои църкви на територията на днешна Южна Албания.

Втората част на конференцията започна с доклада на докторанта от Националната удожествена академия в София Любен Домозетски – *Образът на св. Климент Охридски в средновековното балканско изкуство* – и запозна аудиторията с ранните образи на светеца. Доц. д-р Трендафил Кръстанов изнесе доклад на тема: *Къде е епископията Величка на св. Климент и кой го е ръкоположил*, с който постави на разглеждане някои от „вечните“ въпроси на Климентовата проблематика. Докладът на проф. Анила Сарачи-Мадже от университета в Корча беше на тема: *Няколко бележки за етимологията на Девол (една от резиденциите на св. Климент)* (на албански език) и разгледа един също така дълговечен въпрос, твърде важен с оглед на локализацията на средновековния град с това име. На етимологични въпроси беше посветен и докладът на д-р Арсинела Муши-Джара от университета в Корча: *Славянската топонимия на село Бобоица*, в който авторката, по произход от това българско село близо до Корча, изяснява някои местни топоними. Докладът на гл. ас. д-р Янко Христов от Югозападния университет в Благоевград беше озаглавен *Медицински познания и практики и ролята на клира за справяне със здравословните проблеми по времето на св. Климент Охридски* и постави акцент върху някои средновековни български лечителски практики. Васко Цветковски от Скопския университет в доклада си на тема: *Славянските решения на философските определения в преводите на „Corpus Areopagiticum“ от Исаия Серски* постави отново някои въпроси около преводите от гръцки на славянски, които на богословска база датират от времето на Кирил и Методий, продължават през цялото средновековие, че и досега. Докладът на гл.ас. д-р Надежда Николова от Института за български език при БАН беше на тема: *Лексикални особености в новобългарските текстове от произведенията на Климент Охридски* и разгледа някои въпроси на Климентовата лексика.

Конференцията в Корча протече изключително делово и организирано, с нея се възроди една проблематика, забравена както в България, така и в Албания след Втората световна война, при настъпилата изолация на двете балкански държави. Провеждането ѝ очертава и бъдещи научни хоризонти за проучване на общото минало на двата народа и държави, както и обещаващо бъдещо сътрудничество между учени от двете, пък и трети страни!

Димо Чешмеджиев

ПРОФИЛИ

Васил Гюзелев на 80 години

През настоящата година чествахме кръглата годишнина на една от знаковите фигури в българската и световната медиевистика – академик Васил Гюзелев. Роден на 19 октомври 1936 г. в с. Раковски (дн. Димитровград), той завършва история и археология в Софийския университет (1954–1959 г.). През 1971 г. защитава докторска дисертация на тема: „Институциите *кавхан* и *ичиргу боила*. Принос към военно-административната уредба на Първата българска държава (VII–XI в.)“. Целият му професионален път е свързан със Софийския университет – асистент (1961–1972), доцент (1972–1982) и професор (1982–2003). Бил е ръководител на Катедрата по история на България в СУ и на Секция „Средновековна история на България“ в Института по история при БАН. Специализирал е във Виена, Будапеща, Генуа, Вашингтон. За значителните си приноси в академичната българска наука през 1995 г. е избран за член-кореспондент на Българската академия на науките, а през 2003 г. за неин редовен член (академик). През годините е изпълнявал различни ръководни длъжности, сред които се открояват постове му на директор на Националния исторически музей (1975–1977) и директор на Българския изследователски институт (Дом „Лудвиг Витгенщайн“) във Виена, Австрия (1984–1990). Васил Гюзелев бе президент на Организационния комитет на XXII международен конгрес за византийски изследвания, проведен в София (22–27 август 2011 г.), и председател на Организационния комитет за отбелязване 1000-годишнината от смъртта на българския цар Самуил (2014 г.).

Неговият талант на преподавател и завладяваща му аура го правят желан гост-професор и лектор в редица университети, институти и изследователски центрове – Аахен, Виена, Грац, Залцбург, Мюнхен, Кьолн, Трир, Майнц, Гьотинген, Хилдесхайм, Генуа, Рим, Лайпциг, Милано, Москва, Венеция, Атина, Букурещ, Барселона, Осло, Берген, Мексико Сити, Вашингтон, Ню Йорк, Лондон, Бирмингам, Лос Анжелис, Токио, Париж, Будапеща, Краков, Варшава, Лодз, Прага, Белград, Охрид и др. Той е носител на многобройни награди, ордени и медали. Почетен доктор е на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ (2000). Носител е на престижната международна „Хердерева награда“ (2003).

Васил Гюзелев е автор на 73 книги, на над 500 студии, статии и рецензии, както и на над 200 научнопопулярни публикации от 1960 г. до днес. Неговата научна продукция впечатлява както с многообразието на изследваната проблематика, така и с новите извори, въведени от него в обращение. Неговите трудове оставят трайна следа в науката и културата, той е един от най-често цитираните български историци. Сред всички книги изпъква фундаменталното изследване, издадено като монография в 1969 г. *Княз Борис Първи. България през втората половина на IX век*, която научната критика определя като забележително явление в българската историческа наука, а някои автори смятат книгата за най-доброто изследване за Българското средновековие, публикувано през втората половина на XX в. В последно време най-известните му трудове са събрани в т.нар негово „петокнижие“, осъществено от издателство „Захарий Стоянов“: *Апология на Средновековието, Княз Борис Първи, Папството и българите през Средновековието (IX–XV в.)*, *Училища, скриптории, библиотеки и знания в България (XIII–XIV в.)* и *Средновековна поезия от и за българите*. Той е главен редактор на *Голяма енциклопедия – България* (2003).

В тематично отношение В. Гюзелев насочва своите изследователски усилия в няколко посоки. Безспорно първо място сред тях заема издирването, проучването и публикуването на нови извори за средновековната българска история. Досега той е публикувал тексткритични корпуси на различни домашни (старобългарски и среднобългарски), византийски и чуждестранни документи. Образец за издаване на материалите са двата тома ценни извори от австрийските архиви: *Извори за средновековната история на България (VII–XV в.) в австрийските ръкописни сбирки и архиви. Т. 1. Български, други славянски и византийски извори* (1994) и т. 2. *Италиански, латински и немски извори* (2000). Тук можем да отнесем и книгата *Венециански документи за историята на България и българите от XII–XV в. (Архивите говорят, кн. 18)* (2001). За печат се подготвят и преведените и обработени от него генуезки и дубровнишки извори. Многобройни са неговите публикации за отношенията на България с Римската църква, за духовната култура на българите през XII–XV в., за поселищната история на българските земи. В. Гюзелев е написал много статии и очерци за средновековните български градове и крепости Анхиало, Констанция, Несебър, Поморие, Хасково, Ямбол. Особено подробно той се интересува от историята на българското Черноморие и Добруджа през Средните векове. Инициира и редактира три тома проучвания, посветени на българското присъствие в Света гора (Атон): *Светогорска обител Зограф, I–III* (1995–1999). Не по-малко значение имат поредиците и сборниците, основани, съставяни и редактирани от него, които създават висок авторитет на българската наука в чужбина: *Bulgaria pontica mediae aevi, I–II–III, IV–V₁₋₂, VI–VII* (1981–2008); *Mitteilungen des Bulgarischen Forschungsinstitutes in Österreich, VII–XI* (1985–1989); *Miscellanea bulgarica, II–VII* (1986–1990); *Bulgaria Mediaevalis, I–6* (от 2010 г. досега).

Най-ценните му методологически приноси са в областта на работата с ръкописните свидетелства и документи, тяхната обективна интерпретация и теоретично осмисляне. Без преувеличение може да се каже, че в това отношение В. Гюзелев създава школа в областта на медиевистиката, като оставя в наследство яснота и прецизност в принципите на изследването, коректност спрямо чуждите мнения и непоколебимост при отстояване на научната позиция. Като университетски преподавател е предал своя опит и познанията си на кръг от видни български медиевисти, негови ученици и следовници – днес професори, доценти и асистенти – Милияна Каймакамова, Александър Тончев, Христо Темелски, Красимира Гагова, Георги Н. Николов, Александър Николов, Красимир С. Кръстев, Симеон Хинковски и др.

Обобщенията, които извежда В. Гюзелев, представляват фундамент на съвременната медиевистика както по отношение на историята, така и на книжовността. Особено значение има неговият труд *Училища, скриптории, библиотеки и знания в България (XIII–XIV в.)*, в който за пръв път задълбочено се очертават отделните книжовни средища, взаимодействието между тях, тяхната специализация и не на последно място – динамиката в тяхното развитие и актуалност в определени периоди. Съвременната история на оригиналната и преводната стара българска литература и осмислянето на ръкописната традиция неизменно черпи от тази книга както факти, така и хоризонтите на литературния развой. Неговите концепции за културното наследство на Българското средновековие имат основополагащ характер не само по отношение на България, но и за развитието на Балканите и Европа. Международното признание, което заслужи акад. В. Гюзелев, е както в областта на византистиката, така и на българистиката и славистиката. Книгите му са написани по завладяващ и в същото време респектиращ начин, който ги прави интересни не само за специалистите, но и за широк кръг читатели и любители на историческото четиво. Приносът на Васил Гюзелев в българската историческа наука дава основание на мнозина специалисти да поставят името му до тези на класиците на нашата историческа медиевистика – Васил Златарски, Петър Мутафчиев, Петър Ников и Ив. Дуйчев. Израз на признателността на неговите ученици и последователи са сборниците и статиите в периодични издания, издадени в негова чест: *Минало* (София), 3/3 (1996), *Родина* (София), 4 (1996), *Светогорска обител Зограф II* (1996), *История* (София), 14/4–5 (2006), *Тангра. Сборник в чест на 70-годишнината на акад. Васил Гюзелев*. (2006), *Bulgaria Pontica medii aevi VI–VII. Mesemvria pontica. Международен семинар, Несебър, 28–31 май 2006 год. Studia in honorem professoris Vasil Guzelev*. (2008), *Bulgaria Mediaevalis*, 2 (2011), *Das mittelalterliche Bulgarien, Byzanz und Europa. Festschrift für Vasil Gjuzelev zum 75. Geburtstag*. Andreas Schwarcz, Peter Soustal, Antoaneta Tcholakova (Hg.). (MB 3). (Wien, 2014).

Стотиците студенти, десетките докторанти, специализанти и колеги от България и чужбина честват юбилея на Васил Гюзелев с чувство на прекло-

нение и отговорност, за да следват неговите високи критерии и принципи на изследовател, на преподавател и общественик. Пожелаваме му още дълги години плодотворна работа. **На мѣногая лѣта!**

Анисава Милтенова

Избрана библиография

1. Славяни и прабългари в нашата история. София: 1966, 96 с. [Съавтор: П. Дражев.].
2. Момчил юнак. София: 1967, 144 с.
3. Бележити българи, Т. I (681–1396). София: 1967, 646 с. [Съсоставител: Б. Чолпанов.].
4. Учебник за политически занятия. Ч. 2. История. София: 1968, 276 с. [Съавтори: Н. Генчев, И. Димитров.].
5. Княз Борис Първи. България през втората половина на IX век. София: 1969, 531 с.+140 ил.+3 карти.
6. Спиридон Палаузов. Избрани трудове. Т. 1. Изследвания по история на България и Европейския югоизток през Средновековието. София: 1974, 606 с. [Съавтор: Хр. Коларов.].
7. La conversion de Bulgaria al cristianismo. Sofia: 1976, 92 p. [Същото на английски език: The Adoption of Christianity in Bulgaria. Sofia: 1975, 95 p.].
8. Христоматия по история на България. Т. 1. Ранно средновековие VII–XII в. София: 1978, 486 с. [Съсоставител: П. Петров.].
9. Христоматия по история на България. Т. 2. Същинско средновековие (краят на XII–XIV в.). София 1978, 480 с. [Съсоставител: П. Петров.].
10. Historia de Bulgaria. Mexico – Universidad Nacional autonoma de Mexico 1979, 406 p. [Съавтори: А. Фол, Н. Генчев, И. Димитров, К. Косев, А. Пантев и др.]. [Същата книга през 1981 г. излиза на: испански в Хавана и Мадрид, на хинди в Делхи, на фламандски в Гент, на холандски в Антверпен–Амстердам; през 1982 г. на италиански в Рим; през 1983 г. на гръцки в Атина и през 1985 г. – на полски във Варшава и на немски в Берлин.].
11. Les Protobulgares. Introduction à l'histoire de la Bulgarie d'Asparoukh. Sofia: 1979, 76 p. [Същата книга и в английска версия: The Protobulgarians. Introduction in the History of Bulgaria of Asparoukh. Sofi: 1979, 76 p.].
12. Политическо и военно могъщество и културен разцвет на България през втората половина на IX и началото на X век. София: 1979, 29 с.
13. Българско средновековие. Българо-съветски сборник в чест на 70-годишнината на проф. Иван Дуйчев. Отговорен редактор В. Гюзелев. София: 1980, 376 с.
14. Христоматия по история на България. София: 1980, 384 с. [Съсоставители: К. Петров, Ст. Дойнов, Цв. Георгиева, Г. Георгиева, Цв. Тодорова.]. [Второ издание, 1983, 425 с.].
15. Средновековна България в светлината на нови извори. София: 1981, 260 с.
16. Българската държавност в актове и документи. София: 1981, 600 с.

17. Латински извори за българската история. Т. 4. София: 1981, 292 с. [Съставители: М. Войнов, Стр. Лишев, М. Петрова, Б. Примов.].
18. Самият Търновград ще разтръби победите. Средновековни поети за България. София: 1981, 260 с.
19. История на България. Т. 2. Първа българска държава. София: 1981, 505 с. [Съавтори: Д. Ангелов, П. Петров, Ст. Ваклинов, Б. Примов, В. Тъпкова-Заимова, Г. Цанкова-Петкова, Ив. Божилов.].
20. Български средновековни градове и крепости. Т. 1. Градове и крепости по Дунав и Черно море. Варна: 1981, 440 с.+166 ил.+26 карти и планове. [Съсоставител: Ал. Кузев.].
21. Русия и Освобождението на България. София: 1981, 238 с. [Съавтори: Ст. Дойнов, Н. И. Цимбаев, Н. Генчев, Н. С. Киняпина, Ц. Генов.]. [Същото на руски ез: Россия и освобождение Болгарии. Москва: 1982, 190 с.].
22. История на България. Т. 3. Втора българска държава. София: 1982, 523 с. [Съавтори: Д. Ангелов, П. Тивчев, Г. Цанкова-Петкова, С. Лишев, П. Петров, Л. Йончев, С. Георгиева.].
23. България през вековете. София: 1982, 307 с.+492 ил. [Съавтори: А. Фол, В. Мутафчиева, Д. Тилков, И. Димитров, К. Шарова, Л. Беров, М. Исусов.].
24. Училища, скриптории, библиотеки и знания в България XIII–XIV в. София: 1985, 266 с.
25. Forschungen zur Geschichte Bulgariens im Mittelalter. Wien: 1986 (= MB 3), 298 S.
26. Българските земи и българите в сбирките на Военния архив – Виена (1664–1878) – каталог, научен редактор В. Гюзелев. София: 1986, 85 с.+20 ил.+29 карти. [Същото на немски език: Ausstellung: Die bulgarischen Gebiete und die Bulgaren in den Sammlungen des Kriegsarchivs, Wien (1664–1878). Wien 1986].
27. Петър Мутафчиев. Очерк. София: 1987, 108 с.+19 ил.
28. Medieval Bulgaria – Byzantine Empire – Black Sea – Venice – Genoa. Villach: 1988, 373 p.
29. Bulgarien zwischen Orient und Okzident. Die Grundlagen seiner geistigen Kultur vom 13. bis zum 15. Jahrhundert. Wien – Köln – Weimar 1993, 311 S.+88 Abb.+1 Karte.
30. Извори за средновековната история на България (VII–XV в.) в австрийските ръкописни сбирки и архиви. Т. I. Български, други славянски и византийски извори. (=Архивите говорят 9). София: 1994, 314 с.+14 ил.;
31. Очерци върху историята на българския Североизток и Черноморието (края на XII–началото на XV век). София: 1995, 143 с.
32. История на град Хасково от древността до 1912 г. София: 1995, 303 с.+50 ил.+5 карти и планове. Съавтори: Д. Аладжов, Г. Граматиков и др.
33. История на България (Античност–Средновековие–Възраждане). Пловдив: 1995, 203 с. [Съавтори: К. Косев, Г. Георгиев.].
34. История на България в три тома. Т. I. История на средновековна България (VII–XIV в.). София: 1999, 704 с.
35. Извори за средновековната история на България (VII–XV в.) в австрийските ръкописни сбирки и архиви. Т. II. Италиански, латински и немски извори. София: 2000, 271 с.+16 ил.

36. История на град Поморие, Част първа. Анхиало от древността до Освобождението. Поморие 2000, 173 с.+25 ил. [Съавтори: М. Лазаров, Е. Грозданова, В. Тонев.].
37. Столиците на България – средновековните и днешната. София: 2000, 67 с.+63 ил.
38. Венециански документи за историята на България и българите от XII–XV в. (=Архивите говорят 18). София: 2001, 351 с.+14 ил.
39. История и цивилизация за единайсети клас. София: 2001, 336 с. [Съавтори: Р. Гаврилова, Ив. Стоянов, М. Лалков, Л. Огнянов, М. Радева.].
40. Mittelalterliches Bulgarien. Quellen, Geschichte, Hauptstädte und Kultur. Istanbul 2001 (Analecta Isisiana LVII), 390 S.
41. Апология на Средновековието. София: 2004, 169 с.+70 ил.
42. История на Никопол от древността до 1944 г. Плевен: 2004, 311 с.+66 ил. [Съавтори: М. Грънчаров, М. Дешкова, К. Петров, Т. Ковачева, Й. Николов.].
43. България и Сърбия в контекста на византийската цивилизация. Сборник статии от българо-сръбски симпозиум, 14–16 септември 2003, София: 2005, 447 с. [Съсоставители: А. Милтенова, Р. Станкова.].
44. История на Добруджа. Т. 2. Средновековие. Велико Търново: 2005, 468 с.+166 ил.+38 карти и планове. [Съавтор: Ив. Божилов.].
45. Одринската битка от 1205 година, съставител и редактор В. Гюзелев. София: 2005, 135 с.+18 ил.
46. Покръстване и християнизация на българите. Извороведческо изследване с приложение. София: 2006, 291 с.+32 ил.
47. Димитровград. Кратък исторически очерк. Съставител и редактор акад. В. Гюзелев. София: 2007, 256 с.+180 ил.
48. Кавханите и ичиргу-боилите на Българското ханство-царство (VII–XI в.). Пловдив: 2007, 243 с.+16 ил.+7 табл.
49. Папството и българите през Средновековието (IX–XIV в.). Пловдив: 2009, XIV+489 с.+73 ил.
50. Три етюда върху българския XIV век. София: 2009, 202 с.+64 ил.+1 таблица.
51. Словесен триптих. Изповеди–Слова–Размисли. София: 2010, 278 с.+4 ил.
52. Поморие – древност и съвремие. Бургас: 2011, 382 с.+240 ил. [Съавтори: М. Лазаров, Е. Грозданова, В. Тонев, Ат. Орачев, А. Карабашев, Кр. Кръстев, В. Каравълчев, Е. Банчева, Е. Йорданова, Р. Аврамов, Ст. Пейков.].
53. Cera Zagora. Пловдив: 2011, 83 с.+4 ил.
54. State and Church: Studies in Medieval Bulgaria and Byzantium. Edited by Vassil Gjuzele and Kiril Petkov. Sofia: 2011, XI+300 p.+13 ills.
55. България е огромна област и многоброен народ. Земя на блажени. Средновековни географски съчинения за българските земи и българите (IV–XIV в.). София: 2012, 437 с.+28 черно-бели и 15 цветни ил.
56. Трима радетели за мюсюлмано-християнско единение през XV век. Шейх Бедреддин, Николай Кузански, Георги Трапезундски. Сборник с изследвания. Съставител и редактор: акад. Васил Гюзелев. София: 2012, 266 с.+2 ил.
57. Сметководна делова писменост от Българското и Европейското средновековие. Увод, изследване, подбор и коментар. Пловдив: 2013, XI+317 с.

58. В. Гюзелев. Съчинения в 5 тома. Т. 1. Апология на Средновековието. Второ допълнено издание (с. 17–224); Покръстване и християнизация на българите. Извороведческо изследване с приложение (с. 225–502). София: 2013, 502 с.
59. В. Гюзелев. Съчинения в 5 тома. Т. 3. Папството и българите през Средновековието (IX–XV в.). София: 2013, 422 с.
60. „Бях в три страни, които и трите се казват България“. Географско-пътеписни съчинения за България и българите от XV век. Увод, подбор и коментар Васил Гюзелев. Пловдив: 2014, 297 с.+51 ил.
61. В. Гюзелев. Съчинения в 5 тома. Т. 2. Княз Борис Първи (852–889; † 907) (с. 11–308); Кавханите и ичиргу боилите на Българското ханство царство (VII–XI в.) (с. 309–511). София: 2014, 511 с.
62. В. Гюзелев. Съчинения в 5 тома. Т. 4. Училища, скриптории, библиотеки и знания в България XIII–XIV в. София: 2014, 383 с.
63. В. Гюзелев. Съчинения в 5 тома. Т. 5. Средновековна поезия от и за българите. София: 2015, 663 с.
64. Българският златен век. Сборник в чест на цар Симеон Велики (893–927). Съставители Васил Гюзелев, Илия Г. Илиев и Кирил Ненов. Пловдив: 2015, 573 с.+32 ил.
65. Хан Тервел. София: 2015, 150 с.+25 ил.+1 карта. [Съавтор: А. Дончев.].

Фредерик Б. Чери на 75 години

Юбилеят е само подходящият повод да се подчертае отново изключителният принос на американския професор историк Фредерик Чери за запознаване на интересуващата се аудитория в САЩ (и въобще по света) с уникални проблеми от българската история. И не случайно в списъка с изследователски приноси първа позиция заема неговият докторат, защитен през 1968 г. в Университета на Питсбърг. Публикуван е през 1972 г. от University of Pittsburgh Press – *The Bulgarian Jews and the Final Solution 1940–1944* (*Българските евреи и окончателното решение 1940–1944*). На 229 страници (от 231 до 246 с. е списъкът със споменатите в изложението имена и термини) авторът е проследил историята на българо-германските отношения след овластяването на А. Хитлер, концентрирайки диалога между Берлин и София върху провеждането на „антисемитската програма“. Монографията е написана след задълбочено (и трудоемко) проучване на множество документи, материали и литература в архивите и библиотеките на Германия, Великобритания, Полша, бившия Съветски съюз, Израел. Амбициозната изследователска цел е да бъдат изяснени различни проблеми от нацистката антиеврейска политика и преди всичко същността на антисемитизма и холокоста и програмите, обвързани с приложението им в ангажираните с Тристранния пакт източноевропейски страни. За специфичния подход при изпълнението на тези унищожителни доктрини от българските управляващи и населението Фредерик Чери черпи информация от българските архивохранилища и библиотеки, като се консултира с български учени. С издирените и анализирани свидетелства той пише не само историята на неуспялото да се приложи в България „окончателно решение“, но и представя детайли от отношенията между Хитлерова Германия и България след 1934 г. В монографията са включени темите за въвеждането на „антисемитското законодателство“, подготовката за депортирането на евреите от „старите“ и „новите“ предели, а също и за „провала“ на операцията. Чрез издирените документални колекции Ф. Чери проследява действията на двореца (респективно на цар Борис), протестите на част от българските депутати (особено на Д. Пешев), поведението на Българската православна църква и разбира се, на българите, които отдават искрено своята съпричастност, приемайки изселилите се в провинцията евреи. Не е премълчан и проблемът за депортирането от „новите територии“. Описана е в детайли, с имената на извършителите, приложили разпоредбите на Комисарството по еврейските въпроси, дейността на Александър

Белев. Ценен източник за бъдещите изследователи са и приложенията с еврейските консистерии в България, споразумението Данекер–Белев, протестът на депутатите от 17 март 1943 г. с техните имена.

С този богат на информация и с обективен анализ на събитията труд за съдбата на българските евреи проф. Чери фактически започва своята научна кариера. Първите подстъпи за успешния изследователски старт му дават бакалавърският финал през 1962 г. в Университета на Пенсилвания, получената магистърска степен (1963) в Университета на Питсбърг, обучението на студенти абсолвенти (1963–1965), спечелената стипендия за две години на Фондация „Mellon“ (1965–67), лекциите, които чете в Университета на Индиана, където става и професор от 1976 г. в Департамента по история и философия. Интересът му към историята на България, с публикации по възлови проблеми, естествено оправдава неговия избор за президент на Американската асоциация за българистични проучвания (1986) и присъждането му на ордена „Кирил и Методий“ (1982).

Изследователската дейност на проф. Чери по проблеми от историята на Източна Европа, Балканите и България предопределя и изпращането му като гост-лектор в Държавния департамент. С безспорна репутация на специалист по история на България той идва като лектор и в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Сред многобройните публикации на проф. Чери се откроява и преводът с редакторски бележки на *Дневникът на Богдан Филов*, издаден в „Southeastern Europe“, 1971–74 и *История на България* (на англ. език), Greenwood, 2011. Те са още едно доказателство за неговия принос в популяризирането на българската история в чужбина. Представени са всички периоди в развитието на българската култура, политика, социален живот. Специален акцент авторът поставя върху управлението на Александър Стамболийски и БЗНС, Втората световна война, продължителното управление на комунистическия лидер Тодор Живков и върху многобройните промени през посткомунистическия период на България.

С голям интерес се посреща и излязлата през 2014 година книга „Chutzpah and Naïveté“, която разказва за личните преживявания на автора като млад изследовател в България и тридесетгодишния му опит на проучване и преподаване по време на един от най-забележителните периоди в световната история.

Представяме само монографичните публикации на проф. Чери, без да пренебрегваме изброяването в приложената подборна библиография на статиите, студиите и изнесените доклади, в които палитрата на неговите научни интереси към различни проблеми от историята на България, Балканите, Източна Европа и света е още по-пъстра. Но неговата седемдесет и пета годишнина и посочените изследователски постижения ни дават

безапелационно основанието искрено да пожелаем на професор Фредерик Чери да бъде преди всичко здрав и творческо дълголетие!

Витка Тошкова, Ваня Стоянова

Избрана библиография

1. The Bulgarian Writers Protest of October, 1940, against the Introduction of Anti-Semitic Legislation into the Kingdom of Bulgaria. – *East European Quarterly*, 4, 1970, 88–93.
2. Bulgaria and the Deportation of Jews to Poland. – In: *Actes du Premier Congrès international des études balkaniques et Sud-Est européennes*. Sofia, 1970, 5, 479–490.
3. *The Bulgarian Jews and the Final Solution, 1940–1944*. Pittsburgh, 1972.
4. *The Diary of Bogdan Filov*. – In: *Southeastern Europe*. Vol. 1, 1974, pp. 46–71; Vol. 2, 1975, 70–93; Vol. 3, 1976, 44–87; Vol. 4, 1977, 48–107.
5. Agrarians, Radicals, and Socialists, and the Bulgarian Peasantry: 1899–1905. – In: *The Peasantry of East Europe*. Ed. Ivan Volgyes. New York, 1979, 1, 35–55.
6. *President Roosevelt and Bulgarian Peace Feelers in Bulgaria in the World from Antiquity to Our Times*. Ed. D. Kosev. Sofia, 1979, pp. 269–275.
7. The Politicization of the Bulgarian Agrarian Popular Union. – In: *Bulgaria: Past and Present*. Sofia, 1982, pp. 249–257.
8. George Earle in Sofia. – In: *Proceeding of 1981 Congress on Bulgarian Studies*. Ed. P. Zarev. Sofia, 1982, 3, 57–61.
9. Criteres de differenciation entre Bulgarie rurale et Bulgarie urbaine. – In: *M. P. Canapa et al. Paysans et nations d'Europe centrale et balkanique. La reinvention du paysan par l'Etat en Europe centrale et balkanique aux XIX et XX siecles*. Paris: Maisonneuve et Larose, 1985, pp. 169–178.
10. The Effects of the Balkan Wars on Membership in the Bulgarian Agrarian Popular Union. – *Balkanistica*, 8, 1992.
11. Anti-Semitism and the Treatment of the Holocaust in Post-Communist Bulgaria. – In: *Anti Semitism and the Treatment of the Holocaust in Post-Communist Eastern Europe*. Ed. Randolph L. Braham. New York, 1994, pp. 31–55.
12. Bulgaria. – In: *The World Reacts to the Holocaust*. Ed. David S. Wyman. Baltimore, 1998, pp. 256–291.
13. Bulgaria (History) – In: *Encyclopedia of Eastern Europe: From the Congress of Vienna to the Fall of Communism*. Garland Reference Library of Social Science, Vol. 751, New York, 2000, pp. 92–104.
14. Economic Development of Bulgaria. – In: *Encyclopedia of Eastern Europe: From the Congress of Vienna to the Fall of Communism*. Garland Reference Library of Social Science, Vol. 751, New York, 2000, pp. 239–241.
15. Jews and the Balkan Wars of the 1990's. – In: *[Jewish] Congress Monthly*, May, 2000, pp. 1–11.

1869

16. The Significance of March 9, 1943 in Bulgarian History. – In: *Bulgarian Studies at the Dawn of the 21st Century: A Bulgarian American Perspective*. Ed. A. Miltenova. Sofia, 2000;
17. Boris III, Tsar of the Bulgarians. – In: *Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*. Ed. Bernd J. Fischer. London, 2007.
18. The History of Bulgaria. Greenwood Histories of the Modern Nations, 2011.
19. *Chutzpah and Naïveté: An American Graduate Student Bursts Through the Iron Curtain to Do Research in Bulgaria*. Bloomington, Indiana: XLibris, 2014.
20. C. L. Sulzberger and “Bulgarian Bashing. – In: *Rethinking the Past – Looking to the Future. Proceedings of the Ninth Joint Meeting of Bulgarian and North American Scholars, Eugene, Oregon, May 31–June 1, 2012*. Ed. Anissava Miltenova, Cynthia Vakareliyska and Christine Holden. Sofia: Boyan Penev Publishing Center, 2015, pp. 23–34.

Марчело Гардзанити на 60 години

Проф. Марчело Гардзанити е роден на 1 март 1956 г. Дипломира се в Департамента за чужди езици и литератури при Университета в Болоня (1979), а след специализация в Ленинград (Санкт Петербург) завършва филология и теология в Папския латерански университет и в Папския грегориански университет (1983). Има докторска степен по източни църковни науки от Папския източен институт (1990). От 1986 до 1989 г. участва в съвместното руско-италианско изследване *Рим–Константинопол–Москва: традиция и иновация в историята и в правото* (*Roma–Costantinopoli–Mosca: tradizione e innovazione nella storia e nel diritto*) по договора между Римския университет „La Sapienza“ и Института за история на Русия. От 1989 до 1992 г. е доцент по руски език в Университета в Болоня. От 1992 г. е редовен преподавател по славянска филология при Флорентинския университет. От 1992 до 2005 г. е доцент по славянска филология към Флорентинския университет. От 2007 г. е редовен професор по славянска филология в Департамента по лингвистика на Университета във Флоренция.

От 2004 г. е ръководител на проекта *Превод и интерпретация в Четириевангелието на Иван Александър и стандартизацията на черковнославянския език*, съвместен проект с Българската академия на науките.

В периода 2009–2014 е председател на Асоциацията на италианските слависти. Член е на Mediaevistenverband (Германия), на Early Slavic Association (САЩ) и на Библейската комисия към Международния комитет на славистите, на която през 2013 г. е избран за председател.

Основател е на списанието *Studi Slavistici* (2004) и изпълнителен директор на поредицата *Biblioteca di Studi Slavistici* (Университет на Флоренция, 2005–2014). Заедно с колегите си от Факултета за политически науки организира Лятната школа *Да бъдем европейци. Култура, политика и икономика на Централна и Източна Европа* (*Fare gli europei. Cultura, politica ed economia dell'Europa centro-orientale*).

От 1987 сътрудничи постоянно с Института за италианска енциклопедия Istituto dell'Enciclopedia Italiana (Treccani), където от 1994 г. отговаря за сектора по славистика и изобщо за Централна и Източна Европа и основно за приложенията на Grande Enciclopedia Italiana, за Supplementi del Lessico Universale Italiana и на Piccola Enciclopedia Treccani. Член е на Асоциацията на италианските слависти, в която от 1999 г. е част от управлението, също така е член и на Италианската асоциация за изследвания по украинистика и на Италианската асоциация за изучаване на светостта, култовете и агиографията. Автор е на монографии на италиански, немски, френски, руски и

украински. Води курсове по славянска филология, сравнително славянско литературознание, семинари по въведение в културната история на Балканиите и по църковнославянска литература. Член е на редакционната колегия на „Древняя Русь“ (Москва).

Бил е гост-професор в университетите в Киев, Вюрцбург, Мюнстер, Париж, Виена. От 2013 г. е координатор на Съюза за интердисциплинарни изследвания „Многоезичната лексика на културното наследство“ (Lessico multilingue dei Beni Culturali). Администрира уебсайта на Центъра за изследване на Централна и Източна Европа в Средновековието. (Centro Studi sull'Europa Centro-Orientale nel Medioevo).

Проф. Гардзанити е автор на многобройни публикации – книги, монографии, студии и статии, посветени на културната история на славянския свят, езикът и литературата на славяните. Занимава се с проучвания върху поклонническата литература и библейската ръкописна традиция в славянския свят през Средновековието и изобщо с историята на славянската култура, отразена в славянските литературни свидетелства. Автор е на многобройни отзиви и рецензии, на преводи, енциклопедични статии и редактор на много издания.

Широкият спектър на заниманията на проф. Гардзанити проличава от тематиката, която обхващат изследванията му – от делото на славянските първоапостоли Константин-Кирил Философ и Методий през апокрифите в славянските литератури и пътеписите, написани от поклонници, посетили Йерусалим, до особеностите на славянския превод на Библията през Средновековието.

Резултатите от неговите изследвания са обобщени в няколко големи труда. На първо място трябва да се отбележи книгата му за славянския превод на евангелския текст (*Die altslawische Version der Evangelien. Forschungsgeschichte und zeitgenössische Forschung*. Köln, Weimar, Wien, 2001), в която главна тема е Кирило-Методиевият евангелски превод и неговата ръкописна традиция, запазена в различни езикови редакции в различни типове ръкописи – лекционари, четириевангелия. В книгата е направен обзор на изследванията върху славянските евангелски текстове от самото им начало – края на XVIII в. до 1998 г., като са открити различните езикови редакции. Детайлно са описани евангелските ръкописи, представящи различните славянски езикови редакции. В края на книгата е поместено приложение с описание на структурата на Остромировото евангелие и опис на славянските ръкописни евангелия с най-важните сведения за тях под формата на каталог.

Част от заниманията на проф. Гардзанити са посветени на отделни проблеми на славянската култура и литература. Сред тях се открояват няколко изследвания, посветени на славянските преводи на апокрифите, както и изследванията му върху славянската поклонническа литература (специално *Хождението на игумен Даниил по Светите места* и мястото на това про-

изведение в руската литература), лексиката на културното наследство, култовете в средновековна Европа, както и на частни проблеми на славянската филология и история. Не са отминати и основни въпроси като межкултурните отношения в средновековна Европа, религията и политиката в Русия и в славянските страни през Средновековието, отношенията между Европейския запад и Русия.

Специално внимание той обръща на ръкописната традиция на Библията и нейния славянски превод. Плод на неговите търсения е една от последните му книги: *Библейские цитаты в церковнославянской книжности (Slavia Christiana: язык – текст – образ)* (2014). В нея той показва нов подход за изучаване на славянската средновековна книжовност като компонент на религиозна култура, която се опира на богослужението, определящо колективната памет на Slavia Othodoxa. На основата на голям брой текстове, създадени по различно време и в различни ареали, авторът предлага комплексен анализ на семантиката, функциите и адаптацията на литургическите цитати, които разкриват смисъла на средновековните текстове.

По-голямата част от научната си дейност проф. Гардзанини посвещава на славянската история, култура и езици от началото до наши дни. През 2013 г. излиза от печат обобщаващият му труд върху историята, езика и културата на славяните *Славяните. История, култура и езици от началото до наши дни (Gli slavi. Storia, culture e lingue dalle origini ai nostri giorni)*. 2013). Книгата представя културната история на славяните. Като набляга на центробежните сили, довели до образуването на голямата европейска етническа група, проф. Гардзанини разглежда формирането на славянския свят като низ от исторически и културни събития, в които се открояват различните ориентации на славянското население към Латинския запад и Византийския изток. Славяните в тяхната съвременна реалност, са погледнати от общите им корени, през различната им историческа съдба и културни прояви, до издигането им като главни герои на европейската история през последните два века.

Като естествено продължение на заниманията му със славянския превод на библейския текст и в частност на евангелския текст са и статиите му върху един от тях – известното *Лондонско (Иван-Александрово) четири-евангелие*. В предстоящото издание на неговия текст, подготвено в Кирило-Методиевския научен център, той е автор на една от студиите.

Честитим юбилея на проф. Гардзанини и му пожелаваме още дълги години плодотворна работа и много успехи! **На мѣногая лѣта!**

Бойка Мирчева

Избрана библиография:

1. *Il cristianesimo in Russia da Vladimir a Pietro il Grande*. Roma, 1988, 182 p.
2. „*Sacerdotium*“ e „*Imperium*“ a Mosca fra il XV e il XVI sec. Roma, 1990, 90 p.
3. *Daniil egumeno, Itinerario in Terra santa*. Introduzione, traduzione e note a cura di M. Garzaniti. Roma, 1991, 208 p.
4. *Die altslavische Version der Evangelien. Forschungsgeschichte und zeitgenössische Forschung*. Köln, Weimar, Wien, 2001, VI+795 p.
5. Церковнославянская агиография в византийском литургическом контексте. Священное писание и литургия в литературной композиции Жития Параклевы. – *Славяноведение*, 2000, № 2, 42–51.
6. Библия и экзегеза в России начала XVI века. Новая интерпретация „Послания“ старца псковского Елеазарского монастыря Филофея дьяку Мисюрю Григорьевичу Мунехину. – *Славяноведение*, 2003, № 2, 24–35.
7. Псалмы и их перевод в Евангелии и Апостоле (X–XI вв.). – В: *Многократните преводи в южнославянското средновековие*. Доклади от международната конференция. София, 7–9 юли 2005 г., София: 2006, 57–90.
8. Библейские цитаты в церковнославянской литературе. – *ТОДРЛ*, LVIII (2008), 28–40.
9. Viaggio dell'egumeno Daniele in Terra santa. Un pellegrino della Rus' in Palestina nel XII sec. – In: *Studi e ricerche sull'Oriente cristiano*, 2, 1985, 93–135.
10. La politica ecclesiastica della Chiesa Russa fra il XV e il XVI sec. – In: *Studi e ricerche sull'Oriente cristiano*, 1, 1987, 3–18.
11. Il viaggio a Roma della delegazione russa al Concilio di Ferrara-Firenze. – In: *Christian Unity. The Council of Ferrara-Florence 1438/39 – 1989*, Leuven, 1991, 645–648.
12. La struttura di un aprakos breve: l'Ostromirovo Evangelie. – *Ricerche slavistiche*, XXXIX–XL, 1 (1992–1993), 171–207.
13. Хожделение игумена Даниила в Палестину. – В: *Письменные памятники истории древней Руси. Летописи. Повести. Хождения. Поучения. Жития. Послания. Аннотированный каталог-справочник*. СПб., 2003, 85–88.
14. I Salmi nell'Evangelario e nell'Apostolo (X–XI sec.). – *Die slavischen Sprachen*, 34, (1994), 113–150.
15. Tipologia e critica testuale dei vangeli slavo-ecclesiastici. – *Quaderni del Dipartimento di Linguistica – Università di Firenze*, 5 (1994), 127–147.
16. Continuità e trasformazioni dell'evangelario slavo-ecclesiastico. – *Letterature di Frontiera*, IV, 2 (1994), 77–86.
17. La prima traduzione slava dei vangeli e la sua tradizione manoscritta. Appunti per una storia degli studi ottocenteschi. – *Ricerche slavistiche*, 43, 1996, 63–145.
18. L'agiografia slavo-ecclesiastica nel contesto della liturgia bizantina. Sacra scrittura e liturgia nella composizione letteraria della Vita di Paraskeva. – In: *Associazione Italiana degli Slavisti, a cura di, Contributi italiani al XII Congresso internazionale degli slavisti* (Cracovia 26 Agosto – 3 Settembre 1998), Napoli, 1998, 87–129.
19. Die spirituelle Dimension der Reise in der Kiever Rus'. – *Die Welt der Slawen*, XLIII (1998), 229–238.

20. Von der biblischen Exegese zur Entdeckung der Stämme der slawischen Kultur: Studien zum slawischen Evangelium von J. Dobrovský bis P.J. Šafařík. – In: *Interpretation of the Bible. Interpretation der Bibel. Interprétation de la Bible. Interpretacija Svetega Pisma*, Ljubljana, Sheffield, 1998, 1479–1497.
21. Les apocryphes dans la littérature slave ecclésiastique des pèlerinage en Palestine. – *Apocrypha*, 9 (1998), 157–177.
22. Il Vangelo nel mondo bizantino-slavo /The Gospels in the Byzantine-Slavic World, in *Julia Bolton Holloway*. <http://www.florin.ms/aleph5.html>
23. Sapienza del vangelo ed esegesi scritturale nell'opera di Cirillo e Metodio. – *Russica Romana*, VIII–IX (2001–2002), 37–43.
24. Quale lingua per la liturgia. – In: *Religioni e società*, XVII, 42. Il mondo russo dopo l'ateismo di stato (2002), 75–82.
25. Modelli di culto e devozione nella Rus' medievale attraverso le testimonianze dei pellegrini a Gerusalemme e a Costantinopoli. – In: *L'età di Kiev e la sua eredità nell'incontro con l'Occidente*. Roma 2003, 113–134.
26. Alle radici della concezione dello spazio nel mondo bizantino-slavo (IX–XI sec.). – In: *Uomo e spazio nell'Alto Medioevo*. Settimana di studio del Centro Italiano sull'Alto Medioevo (4–8 aprile 2002), Spoleto, 2003, 657–707.
27. La scoperta dei santi russi in Italia. – In: *Firenze e San Pietroburgo. Due culture si confrontano e dialogano tra loro*. Atti del Convegno (Firenze, 18–19 giugno 2003), Firenze, 2003, 17–42.
28. Modelli di culto e devozione nella Rus' medievale attraverso le testimonianze dei pellegrini a Gerusalemme e a Costantinopoli. – In: *L'età di Kiev e la sua eredità nell'incontro con l'Occidente*. Vicenza, 2003, 113–134.
29. La traduzione cirillometodiana della Bibbia. – In: *Studi in onore di Riccardo Picchio*. Napoli, 2003, 19–26.
30. Il „Decreto d'Unione“ del Concilio di Ferrara-Firenze e la sua versione slava. – In: *Oriente e Occidente a San Marco da Cosimo il Vecchio a Giorgio La Pira*. Alla riscoperta della collezione di icone russe dei Lorena, Firenze, 2004, 35–40.
31. Перевод и экзегеза на примере Евангелия царя Ивана Александра. – В: *Преводите през XIV столетие на Балканите*. София, 2004, 59–69.
32. Il pellegrinaggio medievale nella Slavia ortodossa. L'itinerario dell'egumeno Daniil in Terra santa” (XII sec.) e il „Libro Pellegrino“ di Antonij (Dobrynja Jadrejkovič), arcivescovo di Novgorod (XIII sec.). – In: *L'Europa dei pellegrini*. Milano, 2004, 441–457.
33. Das Bild der Welt und die Suche nach dem irdischen Paradies in der Rus'. – In: *Virtuelle Räume. Raumwahrnehmung und Raumvorstellung im Mittelalter*. Akten des 10. Symposiums des Mediävistenverbandes, Krems, 24.–26. März 2003, Wien, 2004, 357–371.
34. Il Concilio di Ferrara-Firenze e l'idea della „santa Russia“. – In: *Giorgio La Pira e la Russia*. Firenze, 2005, 223–239.
35. Weisheit der Evangelien und Exegese der Heiligen Schrift im Werk von Kyrill und Methodios. – In: *Methodios und Kyrillos in ihrer europäischen Dimension*. A cura di E. Konstantinou. Frankfurt a.M., 2005, 73–83.

36. La Pel'grimacija ili Putešestvennik di Ippolit di Vyša, ieromonaco del monastero dei santi Boris e Gleb nell'eparchia di Černihiv (1707–1709). – In: *Jews and Slavs. Judaeo-Bulgarica, Judaeo-Russica et Palaeoslavica*. Jerusalem, 2005, 211–216.
37. Il culto dei santi nella Slavia ortodossa: la testimonianza dei libri del Vangelo e dell'Apostolo. Sviluppi storici e diffusione geografica: l'eredità bizantina e la formazione della prima tradizione manoscritta (X–XI sec.). – In: *Il Tempo dei santi tra Oriente e Occidente: liturgia e agiografia dal tardo antico al Concilio di Trento*. Atti del IV convegno di studio dell'Associazione Italiana per lo Studio della Santità, dei Culti e dell'Agiografia, Firenze, 26–28 ottobre 2000. A cura di A. Benvenuti e M. Garzaniti. Roma, 2005, 311–341.
38. La conversione degli Slavi. – *Medioevo*, IX (2005), 12, 97–121.
39. Le radici nazionali dalla semiosfera al postmodernismo. Continuità e trasformazioni della critica letteraria nel mondo slavo contemporaneo. – In: *Moderna. Semestrale di teoria e critica della letteratura*, VII, 1 (2005), 97–106.
40. Il testo greco dei vangeli e la sua versione slava. Per uno studio dei rapporti fra le tradizioni manoscritte greca e slava. – *Slovo*, 56–57 (2006–2007), 159–173.
41. L'idea della Russia in Italia attraverso la sua tradizione religiosa e i suoi santi. – *Toronto Slavic Quarterly*, 7 (2006) (<http://www.utoronto.ca/tsq/17/garzaniti17.shtml>)
42. Alle origini della slavistica e della russistica italiana. I fondi librari di Maver, Lo Gatto e Colucci. – In: *Mal di Russia amor di Roma. Libri russi e slavi della Biblioteca Nazionale*. Biblioteca Nazionale Centrale (Roma, 23 ottobre 2006–5 gennaio 2007). Roma, 2006, 101–106.
43. Alle origini della letteratura di pellegrinaggio della Rus': modello bizantino o modello latino? – In: *Itineraria*, 5 (2006), 171–200.
44. L'idée d'espace et du monde au Moyen Âge russe, in IIIe Journées doctorales en études slaves Paris (Centre d'études slaves, 6–8 février 2006) (http://www.etudes-slaves.paris4.sorbonne.fr/jd06_textes.PDF/Garzaniti.PDF)
45. Il mondo degli Slavi fra popolazioni autoctone e invasioni dall'Oriente. Storia e antropologia del mondo slavo. – In: *La Porta d'Oriente* I, 1 (2006), 31–45.
46. Viaggiare nel medioevo russo. Appunti sul lessico di viaggio slavo-orientale. – In: *Quaderni del Dipartimento di Linguistica – Università di Firenze* (2006), 197–212.
47. Der griechische Text der Evangelien und die slavische Version. – In: *Studia Philologica Slavica. Festschrift für Gerhard Birkfellner zum 65. Geburtstag, gewidmet von Freunden, Kollegen und Schülern*. Berlin, 2006, I, 139–148.
48. Il culto dei santi nella Slavia ortodossa alla luce dei libri del Vangelo e dell'Apostolo. Prima parte. – In: *Liturgia e agiografia e tra Roma e Costantinopoli*. Atti del I e II Seminario di studi. Roma – Grottaferrata 2000–2001, Grottaferrata, 2007, 89–108.
49. Slavia latina und Slavia orthodoxa: Sprachgrenzen und Religion im Mittelalter. – In: *Grenze und Grenzüberschreitung im Mittelalter. II. Symposium des Mediävistenverbandes vom 14. bis 17. März 2005 in Frankfurt an der Oder*. Berlin, 2007, 256–269.
50. Le récit de voyage dans la culture slave orientale, de la „Russie“ de Kiev à l'époque muscovite. – In: *École pratique des Hautes Études, Livret-Annuaire* 21 (2005–2006), Paris, 2007, 264–272.

51. Slavia latina e Slavia ortodossa. Per un'interpretazione della civiltà slava nell'Europa medievale. – *Studi Slavistici*, IV (2007), 29–64.
52. Princes martyrs et dynasties régnantes en Europe Centrale et Orientale (Xe–XIe siècles). – In: *Les cultes des saints guerriers et l'idéologie du pouvoir en Europe Centrale et Orientale* (Actes du colloque international 17 janvier 2004, New Europe College, Bucarest). Bucarest, 2007, 17–33.
53. Гардзанити, М. А. Альберти. Славянская хверсия греческого текста евангелия: Евангелие Ивана Александра и правка перевода Священного писания. – В: *Проблеми на Кирило-Методиевото дело и българската култура през XVI век*. София: 2007, 180–190. (=Кирило-Методиевски студии 17).
54. La riscoperta di Massimo il Greco e la ricezione dell'Umanesimo italiano in Russia. – In: *Nel mondo degli Slavi. Incontri e dialoghi tra culture. Studi in onore di Giovanna Brogi Bercoff*. Firenze, 2008, 173–183.
55. У истоков паломнической литературы Древней Руси: литературные модели и практика паломничества. – *Православный палестинский сборник*, 106 (2008), 38–50.
56. Ocria, Spalato e la questione dello slavo nella liturgia fra X e XI sec. – In: *Contributi italiani al XIV Congresso Internazionale degli Slavisti (Ohrid, 10–16 settembre 2008)*. Firenze, 2008, 63–80.
57. Bible and Liturgy in Church Slavonic literature. A New Perspective for Research in Medieval Slavonic Studies. – In: *Medieval Slavonic Studies. New Perspectives for Research. Études slaves médiévales. Nouvelles perspectives de recherche*. Paris, 2009, 127–148.
58. Heilige Schrift und Auctoritas bei Maksim Grek. – In: *Bibel, Liturgie und Frömmigkeit in der Slavia Byzantina. Festgabe für Hans Rothe zum 80. Geburtstag*. München, Berlin, 2009, 3–10.
59. Garzaniti, M., A. Alberti: Il Vangelo di Ivan Aleksandăr nella tradizione testuale dei vangeli slavi. – In: *Studi Slavistici*, VI (2009), 29–58 (<http://ejour-fup.unifi.it/index.php/ss/article/viewFile/3373/2948>)
60. *Gli slavi. Storia, culture e lingue dalle origini ai nostri giorni*. A cura di F. Romoli, con la collaborazione di A. Alberti, M. Betti, A. Cilento, M. C. Ferro, C. Pieralli, L. Pubblici. Roma, Carocci editore, 2013, 476 p.
61. *Библейские цитаты в церковнославянской книжности (Slavia christiana: язык – текст – образ)*. Москва: Индрик, 2014, 230 с.

Сърджан Пириватрич на 50 години

Една сръбска поговорка гласи: *Дръж на новия път и на стария приятел (Drži se novog puta i starog prijatelja)*. Може би тя най-подхожда за сръбския историк Сърджан Пириватрич. Неговата истинска научна кариера започва от България или, по-точно казано, от българската средновековна история.

Но нека да се кара подред. Сърджан Пириватрич е роден на 18 април 1966 г. в Белград. Етимологично неговата фамилия е двойно огнена¹. През 1984–1990 г. той следва и завършва висшето си образование във Философския факултет (специалност „История“) на Белградския университет. В периода 1991–1999 г. е асистент в Катедрата по история на Византия в същия факултет. Историческите и езикови познания на С. Пириватрич за известно време са използвани от Външното министерство на Югославия и Сърбия – през 2001–2003 г. той е първи секретар на югославското посолство в София, а през 2003–2005 г. заема същата длъжност в посолството на Сърбия и Черна гора в Атина.

Научната кариера на С. Пириватрич е тясно свързана с Византоложкия институт на Сръбската академия на науките и изкуствата, чийто член той става през 1999 г. и е един от най-дейните учени в него. Несъмнено най-голямото му постижение в областта на византологията и балканистиката е ролята му за организирането и провеждането на XXIII международен конгрес за византийски изследвания, състоял се в Белград от 22 до 27 август 2016 г. От 2011 г. той е член на Организационния комитет на конгреса, а от 2014 г. негов съпрезидент (заедно с академик Любомир Максимович). Благодарение на Л. Максимович и С. Пириватрич бе осъществена отличната организация на най-престижния научен форум в полето на византистиката. Белградският конгрес на византистите ще остави своята диря в науката, а неговите организационни решения имат историческо значение за бъдещото развитие на този дял от европейската медиевистика.

Освен с впечатляващата научна продукция, С. Пириватрич заема подобаващо място и с участието си в многобройни национални и международни научни форуми в: Студеница (1995, 2014), Крушевац (2000), Атина (2000, 2001), Париж (2001), Самоков (2002), Лондон (2006), София (2000, 2003, 2006, 2011, 2014), Белград (2005, 2008, 2010, 2013, 2014, 2015, 2016), Краков (2006), Варна (2007), Ниш (2008, 2010, 2014), Беране (2010), Залцбург (2011), Виена (2012), Бер (2012, 2015), Ваймар (2012), Будапеща (2012, 2014, 2015), Родос (2013), Солун (2013, 2014), Рим (2015), Бар (2016) и др.

¹ От гр. πυρός и от сръб. ватра – със значение *огън*.

Както се вижда от горното изброяване, С. Пириватрич е бил най-чест гост-лектор в България. Връзките му с българите имат дълга история и са видни от неговите позиции и награди в България: почетна грамота на Българската академия на науките за българистични изследвания в чужбина и развитие на сътрудничеството между БАН и САНУ (2002); през 2009 г. е награден с Почетния знак на президента на Република България (Георги Първанов) за приноса му за добрите двустранни отношения, развитието на духовните връзки и приятелство между народите на България и Сърбия и за популяризирането на българската история и култура в Република Сърбия; от 2014 г. той е член на Климентовата комисия в Кирило-Методиевския научен център към БАН.

В досегашните публикации за С. Пириватрич в България вече бе отбелязано най-същественото в научното му развитие: *Негов духовен наставник и учител в научното дирене е известният проф. Люба Максимович, който пък е пряк ученик на един от най-големите византинисти на нашето време – Георги Острогорски (1902–1976). В продължение на една година С. Пириватрич има добрата възможност да специализира в Атина при известния гръцки византинист Николаос Икономидес (1933–2000). Това в значителна степен обогати познанията и възможностите му в полето на византинистиката и балканската медиевистика*².

От всичко написано досега от С. Пириватрич, за нас, българите, с особена стойност и важност ще остане първата му монография *Самуиловата държава. Обхват и характер*. С това свое съчинение той се нареди сред най-добрите византинисти, изследвали българската история от втората половина на X и първите десетилетия на XI в. Никак не е случаен фактът, че за тази книга в България веднага се написаха няколко рецензии и отзиви³. Тук заслужава да се припомнят оценките на двама от най-добрите познавачи на средновековната история на България. Иван Божилов (1940–2016) написа следното: *Книгата на С. Пириватрич затваря един труден и бих казал мъчителен цикъл, продължил почти едно столетие; цикъл, по времето на който бяха нанесени несправедливо много рани върху снагата на българска-*

² Гюзелев, В. За Самуиловата държава и за Пириватрич. – в. *Култура*, XLIV, бр. 32, 18 август 2000, с. 3.

³ Николов, Г. Н. Ново изследване върху Българското царство и Балканите през X–XI в. Пириватрич, С. Самуилова държава. Обим и характер. Београд, 1997. 227 с.+ 1 карта. – *Palaeobulgarica*, 23/2 (1999) с. 116–118; Nikolov, G. N. Srdžan Pirivatrič. Самуилова държава. Обим и характер. Beograd, Српска Акад. Наука и Уметности 1997. 227 S., 1 Karte. – *Byzantinische Zeitschrift*, 91/2 (1998) S. 574–575; Божилов, Ив. България в епохата на цар Самуил. Пириватрич, С. Самуилова държава. Обим и характер. Београд, 1997. 227 с. Пириватрич, С. Самуиловата държава. Обхват и характер. Белград, 1997. 227 с. – *Исторически преглед*, 55/5–6 (1999), с. 190–203; Петров, П. Плаха стъпка във вярна посока. Сърджан Пириватрич. Самуиловата държава. Обхват и характер. София: 2000, 270 с. – *Македонски преглед*, 25/4 (2002), с. 157–169.

1869

та средновековна държава, а и на по-късните столетия от българската история; рани, които за нещастие все още са отворени и чието лечение е труден процес. Книгата на сръбския изследовател е част от този лечебен оздравителен процес. Тя дава добро лекарство, което лекува, ако не изцяло, то поне до голяма степен раната, наречена Самуилова България. Това е първата книга на млад, но обещаващ изследовател; книга, пропита отначало докрай с професионализъм, рождба на лични качества и на школата, която го е изградила. Една книга, без която оттук нататък не може⁴. От своя страна Васил Гюзелев даде следната оценка: *Новата книга за Самуилова България на С. Пириватрич е крачка напред в проучването на историята ни в края на Х и началото на ХІ в. Тази крачка е сторена от един обективен чуждестранен изследовател, и то сръбин. След изложението на Васил Н. Златарски в неговата знаменита „История на българската държава през средните векове“ (т. I, ч. 2, София, 1927, 633–790) тази книга е най-доброто, което е написано върху този период от нашата история. За да подчертая таланта и постижението на младия автор, натрапва ми се едно сравнение. На 21-годишна възраст през 1875 г. Константин Иречек (1854–1918) написа своята „История на българите“, с която влезе в историческата наука и си създаде име на голям познавач на балканската история. На 29-годишна възраст подир 120 години Сърджан Пириватрич написа историята на Самуилова България и с книгата си заема достойно място сред нейните изследвачи⁵.*

От по-долу поместената библиография на С. Пириватрич се вижда, че неговият дълбок научен интерес към миналото на средновековна България продължава и българистичните му публикации доказват това. Школуваният сръбски византолог е не само искрен приятел на България, но един от най-добрите съвременни изследователи на миналото ѝ. Сега, когато той навърши 2x25, му желаем още творчески успехи в попрището на медиевистиката и византинистиката.

На многоя лета, Сърджане! Бъди жив и здрав, приятелю и колега!

Георги Н. Николов

За всички приятели Сърджан Пириватрич може да бъде открит на следния адрес:

Dr Srđan Pirivatrić
Institute for Byzantine studies, SASA
Knez Mihailova 35
11000 Belgrade Serbia
srdjan.pirivatric@vi.sanu.ac.rs

⁴ Божилов, Ив. България в епохата на цар Самуил, с. 202–203.

⁵ Гюзелев, В. За тази книга и за нейния автор. – В: С. Пириватрич. *Самуиловата държава. Обхват и характер*. София: 2000, с. 12.

Избрана библиография на научните трудове на Сърджан Пириватрич за периода 1991–2016 г.

Книги:

1. Самуилова држава. Обим и карактер (Посебна издања Византолошког института САНУ 21). Београд, 1997, 227 с.+1 карта.
2. Самуиловата држава. Обхват и карактер. Софија: 2000, 270 с.+1 карта.

Статии:

1. Прилог хронологији почетка Немањине власти. – Зборник радова Византолошког института 29/30 (1991) 125–136.
2. Два хронолошка прилога о крају Првог бугарског царства. – Зборник радова Византолошког института 34 (1995) 51–62.
3. Византијска тема Морава и „Моравије“ Константина VII Порфирогенита. – Зборник радова Византолошког института 36 (1997), 173–201.
4. За Самуил след Самуил. Представата за цар Самуил и приемниците му във византийските извори от XI–XII в. – *Palaeobulgarica* 27/1 (2002), 94–99.
5. Одметник Теодора Продрома. Из историје византијско-угарско-српских односа у XII веку. – В: Трећа југословенска конференција византолога, Београд – Крушевац, 2002, 327–334.
6. Between the East and the West. The Bulgarian Church in the Time of Samuilo (cca. 971–1018). Facts and Interpretations. – In: *Medieval Christian Europe: East and West. Traditions, Values, Communications*. Sofia, 2002, 499–508.
7. Το πατριαρχεῖο του πρώτου βουλγάρικου βασιλείου και οι Βυζαντινοί: *damnatio memoriae* του 11ου αιώνα. – In: Η αυτοκρατορία σε κρίση. Το Βυζάντιο του 11^ο αιώνα (1025–1081). Αθήνα, 2003, 307–316.
8. Дукља, Бугарска и Византија на јужном Јадрану крајем X и почетком XI века. – В: България и Сърбия в контекста на византийската цивилизация. Софија: 2005, 91–101.
9. О почецима манастирске књижевности у Охридској архиепископији. – В: Манастирска култура на Балканите, Т. 2. Софија: 2006, 3–8.
10. *Partitio Romaniae and Partitio Imperii*. Stefan Dušan and Ivan Alexander in the Byzantine Civil War (1341–1354). – В: Византија и славјаните (Годишник на ЦСВП „Иван Дуйчев“ Т. 95 (14) 2006), 89–99.
11. Улазак Стефана Душана у Царство. – Зборник радова Византолошког института 44 (2007), 381–409.
12. Death of Tsar Stefan Dušan. Contribution to the issue. – In: *Byzantium, New Peoples, New Powers: The Byzantino-Slav Contact Zone, from the Ninth to the Fifteenth Century* (=Byzantina et Slavica Cracovensia, 5). Cracow, 2007, 285–302.
13. Some notes on the Byzantine-Bulgarian Peace Treaty of 927. – *Byzantinoslovaca* 2 (2008), 40–49.
14. Τα μετά τον Σαμουήλ. – In: Βυζάντιο και Βούλγαροι (1018–1185). Αθήνα, 2008, 51–58.
15. Једна претпоставка о пореклу бугарског цара Константина Ασена „Тиха“. – Зборник радова Византолошког института 46 (2009), 313–331.

16. A case study in the emergence of Byzantine studies: Serbia in the nineteenth and twentieth centuries. – In: *Byzantine World*, ed. P. Stephenson. London, 2010, 481–490.
17. Манојло I Комнин, „царски сан“ и „самодржци српског престола“. – *Зборник радова Византолошког института* 48 (2011), 89–118.
18. О Стефану Првославу, ктитору цркве Светог Георгија у Будимљи. – В: Ћурђеви Ступови и Будимљанска епархија, *Зборник радова*. Беране – Београд, 2011, 53–68.
19. Податак Нићифора Григоре о хронологији брака Стефана Дечанског и Марије Палеолог. – В: *Споменица академика Симе Ћирковића*. Београд, 2011, 337–346.
20. The Boyana Church Portraits. A Contribution to the Prosopography of Sebastocrator Kaloyan. – В: *Боянската црква между Истока и Запада в изкуството на християнска Европа*. София: 2011, 16–39.
21. Византијске титуле Јована Оливера. Прилог истраживању проблема њиховог порекла и хронологије. – *Зборник радова Византолошког института* 50/2 (2013), 713–724.
22. Emperor's daughter in love with a prisoner: Comparing the stories of Scylitzes and Anonymus Presbyter Diocleae. – In: *Byzanz und das Abendland: Begegnungen zwischen Ost und West*. Budapest, 2013, 273–283.
23. Ћирилометодијевске традиције и српске области пре постанка аутокефалне цркве у краљевству Немањића 1219. Године. – В: *Свети Ћирило и Методије и словенско писано наслеђе (863–2013)*. Београд, 2014, 103–124.
24. Οι άγιοι αδελφοί Κύριλλος και Μεθόδιος, ο άγιος Κλήμης και η ανναγγέληση του Βουλγαρικού κράτους επί Σαμουήλ. – In: *Άγιος Κλήμης Αχρίδος. Συνεχιστής του έργου των Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου*. Βέροια, 2014, 87–102.
25. Стефан Немања између Истока и Запада. – В: *Ниш и Византија XIII*. Ниш, 2015, 21–24.
26. Хронологија првих владарских аката краља Милутина издатих после освајања Скопља. ПЕРИБΟΛΟΣ I–II. *Зборник у част Мирјане Живојиновић*. Београд, 2015, I. 205–213.
27. Between Constantinople, Rome and Ohrid. Notes on the Church Organization in Serbian Principalities from 1019 to 1219. – In: *Cyril and Methodius: Byzantium and the World of the Slavs*. Thessaloniki, 2015, 655–664.
28. Byzantine-Hungarian Relations in 1162–1167 and the Deposition of Serbian Grand Župan Desa. – In: *Byzanz und Abendland III. Studia Byzantino-Occidentalia*. Budapest, 2015, 159–166.
29. Personal names in the ruling families of the First Bulgarian Empire in the second half of the 10th and early 11th centuries. Some observations on their political implications. – В: *Европейският югоизток през втората половина на X–началото на XI век. История и култура*. С., 2015, 585–596.
30. Η μονή Χιλανδαρίου, το χωριό Καστρίν (Градац/Gradac) και οι Βυζαντινό-σερβικές σχέσεις στο δεύτερο μισό του 13^{ου} αιώνα. – In: *Η εξακτίνωση του Αγίου Όρους στον Ορθόδοξο κόσμο τα μετόχια*. Θεσσαλονίκη, 2015, 461–469.
31. Византијско-српски односи из друге половине владавине краља Милутина (1299–1321) у делима савремених цариградских историографа. – В: *700 година краљеве цркве – манастир Студеница*. Београд, 2016, 1–18.

32. О хронологији неких изгубљених повеља краља Милутина. – В: Девета казивања о Светој Гори. Београд, 2016, 109–120.
33. The dynamics of Byzantine-Serbian political relations. – In: Processes of Byzantinization and Serbian Archaeology, ed. V. Bikić, In: Byzantine Heritage and Serbian Art, ed. D. Popović, D. Vojvodić. T. I. Belgrade, 2016, 17–35.
34. The Serbs and the overlapping authorities of Rome and Constantinople (7th to 16th century). – In: Proceedings of the 23rd International Congress of Byzantine Studies. Belgrade, 22–27 August 2016. Plenary Papers, 223–240.

Varia:

1. Предговор. – В: Д. Никол. Бесмртни цар. Београд, 1997, 5–7.
2. Balcanica, Гласник Скопског научног друштва, Годишњак града Београда, 3 Зборника радова Византолошког института, Зборник Филозофског факултета у Београду. – В: Енциклопедија југословенске историографије. Београд 1997, 60, 73–74, 75, 83, 84.
3. Архонт, Евнуси, Парик, Протостратор, Стратор. – В: Лексикон српског средњег века. Београд, 1999, 23–24, 177–178, 493–494, 600, 717–718.
4. Библиографија Божидача Ферјанчића. – ЗРВИ 38 (1999/2000) 11–16.
5. About the vassalage of Serbian grand župans in the 12th century. – In: XXe Congrès international des Études byzantines, Collège de France – Sorbonne, 19–25 août 2001. Pré-actes, III. Communications libres. Paris, 2001, 269.
6. Βασίλειος Β' ο Βουλγαροκτόνος. – In: Εγκυκλοπαιδικό προσωπογραφικό λεξικό βυζαντινής ιστορίας και πολιτισμού, επ. Α. Σαββίδης. Τόμος Δ'. Αθήνα, 2002, 235–243.
7. History behind its picture: Pachymeres' report on a Byzantine-Serbian royal marriage project. – In: Proceedings of the 21st International Congress of Byzantine Studies. London 21–26 August 2006. Vol. III, Abstracts of Communications. Aldershot, 2006, 13–14.
8. Владамир Влодоаревиц, Владамир о Моноμάχος, Γογγύλιος/Γογγύλας Κωνσταντίνος. – In: Εγκυκλοπαιδικό προσωπογραφικό λεξικό βυζαντινής ιστορίας και πολιτισμού, επ. Α. Σαββίδης. Τόμος `Ε. Αθήνα, 2006, 93–95, 95–97, 369–370.
9. Предговор. – В: Д. Попов, И. Божилов, Ц. Георгијева, К. Косев, А. Пантев, И. Баева. Историја Бугарске, приредио С. Пириватрић. Београд, 2008, 11–16.
10. Александар Асен, Александријска патријаршија, Ана, Анастасијевић, Антиохијска патријаршија. – В: Српска енциклопедија. Т. I, Књига 1. Нови Сад – Београд, 2010, 144, 149–150, 197, 202–203, 247.
11. Бер, Бераг, Борис, Бугари. – В: Српска енциклопедија. Т. I, Књига 2. Нови Сад – Београд, 2011, 90, 92, 376, 590.
12. Date of the Emperor Michael VIII Palaeologos' Chysobull for Chilandari: July 1262 or 1277? – In: Proceedings of the 22th International Congress of Byzantine Studies. Sofia 22–27 August 2011. Vol. III, Abstracts of Free Communications. Sofia, 2011, 252–253.

In memoriam

Емилие Блахова (13.06.1931–9.10.2016)

На 9 октомври тази година ни напусна Емилие Блахова – един от учениците, без които световната палеославистика днес нямаше да е същата. Със своето 60-годишно присъствие в палеославистиката чешката изследователка не само допринесе за авторитета на Пражката школа, но и остави пример за всеотдайност към работата и колегиална етичност.

Пътят на Емилие Блахова в славистиката започва със следването ѝ в Карловия университет, където през 1955 г. завършва руска филология. Старобългаристиката се превръща в нейна съдба още през 1954 г., когато е назначена за асистентка по старобългарски (старославянски) език в Института за руски език и литература в Прага. Обаче неин истински научен дом за почти шест десетилетия (от 1959 г. до кончината ѝ) става отделът „Staroslověnský slovník“ (Старославянски речник) при Славянския институт на Чешката академия на науките. Именно там тя израства като учен, черпейки от опита на утвърдени имена като Антонин Достал, Йозеф Курц, Бохуслав Хавранек и Карел Хоралек. Там десетилетия наред споделя рутината и предизвикателствата в изследователското си ежедневие със значими фигури в палеославистиката като Зое Хауптова и Вацлав Конзал, Илона Пацлова, Лудмила Пацнерова, Радослав Вечерка, а за по-кратък период и с Франтишек Вацлав Мареш и Зденка Рибарова. В този отдел, поместен в няколко малки стаи, тя предава без шум и показност опита си на по-младата генерация палеослависти, сред които могат да се споменат Петра Станковска, Вацлав Чермак, Франтишек Чейка, Мартина Хрома, Татяна Илиева, Щефан Пилат, Катержина Спурна.

Научните интереси и приносите на Емилие Блахова покриват няколко главни полета на старобългаристиката – синтаксис, лексикология, лексикография, текстология, издаване на средновековни ръкописи – като често пъти те се застъпват и допълват¹. На синтаксиса на най-старите славянски хомилии чешката изследователка посвещава своята докторска дисертация (защитена през 1970), но доразвива тематиката в редица по-късни публи-

¹ За повече подробности относно публикациите на Е. Блахова и съответна библиография вж. у Илиева, Т. Двоен юбилей за Пражката славистика (Емилия Блахова и Вацлав Конзал на 80 години). – *Palaeobulgarica*, 35, 2011, № 3, 116–125; Илиева, Т. Емилие Блахова на 85 години. – *Българистика/Bulgarica*, 32, 2016, 79–82.

кации, разширявайки кръга и на проучените източници, и на обследваните езикови равнища. Към *Клоцовия* и *Супрасълския сборник* тя добавя по-късни писмени паметници като *Успенския сборник*, *Михановичевия хомилиар* и др., а освен наблюдения над синтаксиса – най-устойчивото от текстологическа гледна точка ниво – тя включва и такива върху лексиката. Задълбоченият компаративен анализ ѝ позволява да направи научно обосновани арибуции на редица преводни съчинения съответно към Кирило-Методиевото наследство или към епохата на Първата българска държава (в частност школата на Йоан Екзарх), а също така да открие нееднородния във времево отношение генезис на хомилетичните състави, представени в споменатите ранни кодекси. Когато анализира лексиката и/или синтаксиса на най-старите славянски текстове, независимо дали става дума за преводите на *Светото писание*, *Беседите върху Евангелието* на папа Григорий Велики или на *Хомилията на Епифаний* за слизане в ада, Е. Блахова поставя фактите в широк контекст, за да открие типичното за дадения паметник и общото за определен кръг от локално свързани текстове, а също и за да покаже отвореността на словника към чужди и генетично неприсъщи елементи. Независимо от това каква е конкретната проблематика на нейните публикации, те се отличават винаги с максимализъм спрямо използвания изворов материал, подбор на адекватна и надеждна методика, прецизност във формулираните изводи. Тези качества осигуряват на научното ѝ наследство непреходност, каквато само истинската наука може да има.

Името на Е. Блахова ще остане завинаги свързано и с най-големия принос на чешката наука към палеославистиката на XX век – четири томния *Slovník jazyka staroslověnského / Lexicon linguae palaeoslovenicae* (1966²–1997). Плод на колективния труд на две генерации висококвалифицирани учени, той е не само безспорно лексикографско постижение, но и образец, задаващ стандартите в историческата лексикография през следващото столетие. Успоредно с труда си по този речник още от 70-те години на миналия век Е. Блахова съдейства за изготвянето на концепцията за гръцко-славянския индекс към него (*Index verborum graeco-palaeoslovenicus / Řecko-staroslověnský index*). През последните две десетилетия тя ежедневно и неуморно, дори след пенсионирането си, работи по индекса, като по думите на останалите участници се нагърбва с най-тежките по обем и сложност лема. Под нейна редакция през 2014 г. е завършен първият му том. Резултат от лексикографския труд на чешката медиевистка е и съавторският *Старославянский словарь (по рукописам X–XI вв.)* (1994). Знанията и уменията си в тази област тя споделя и като компетентен консултант и редактор на лексикографски трудове на колеги в Чехия или зад граница, напр.: L. Papadopoulos, L. Kopecká. *Česko-novořecký a novořecko-český slovník na cesty* (1993), K. Hora. *Makedonsko-český slovník s*

² Първата свезка излиза през 1958 г., а през 1966 г. е завършен първият том.

makedonskou gramatikou Františka Václava Mareše (1999), Т. Илиева. *Старо-българско-гръцки словоуказател към Книгата на пророк Иезекиил по ръкопис F.I.461* (2013)³.

Е. Блахова (заедно със Зое Хауптова) обогатява едичионната палеославистика чрез изданието на *Струмишкия апостол* (1990).

В богатото публикационно наследство на чешката изследователка немалък дял се пада на десетките задълбочени рецензии на новоизлезли публикации в областта на филологическата медиевистика – издания на писмени паметници, изследвания на частни или общи езикови и текстологически проблеми, лексикографски трудове. Написани с вещина и колегиална добронамереност, нейните отзиви могат да служат като образец за научна принципност и етика.

Накрая, но не и по значение, трябва да се спомене и приносът на Е. Блахова към едно от най-старите славистични списания в света *Slavia*, за отстояването на чийто авторитет тя има съществена заслуга като негов дългогодишен главен редактор.

Емилие Блахова остави забележима диря в славистиката през втората половина на XX и началото на XXI век – като принципен учен, етичен колега, раздаващ се учител, а също и като близък приятел за немалко нейни български колеги (за жалост повечето вече покойници). Трудовете ѝ ще осигуряват нейното присъствие в науката още много десетилетия. Нека е светла паметта ѝ.

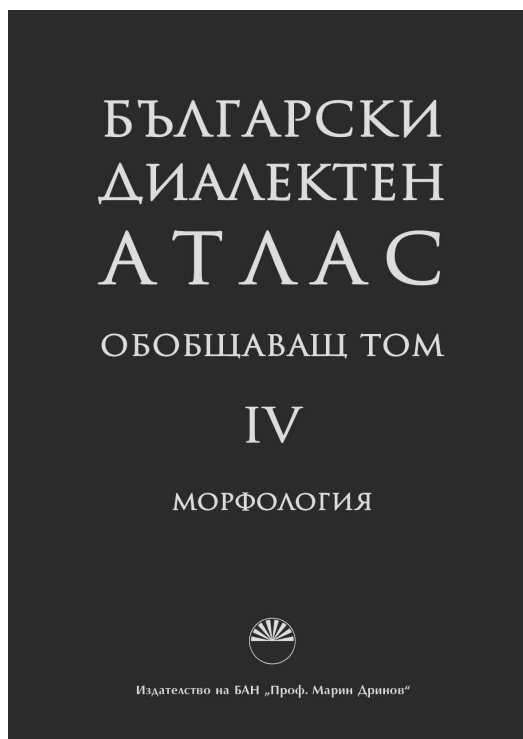
Лора Тасева

³ Независимо че на титулната страница стои друго име като редактор, концепцията и целият процес на подготовка на речника са плод на дългогодишно сътрудничество на авторката с Емилие Блахова в рамките на проект между Българската и Чешката академии на науките.

БЪЛГАРСКИ ДИАЛЕКТЕН АТЛАС

Четвъртата част – *Морфология*, е продължение на излезлия от печат *Български диалектен атлас. Обобщаващ том. I–III. Фонетика. Акцентология. Лексика* (София, Книгоиздателска къща „Труд“, 2001), който бе посрещнат

с огромен интерес от научната и културната общественост у нас и в чужбина и който се използва широко в публикациите на редица български и чуждестранни учени (над 500 цитирания у нас и в чужбина). В четвъртата част на Обобщаващия том на БДА са представени в синтезиран вид морфологичните особености на българския език на диалектно равнище, като е обобщена информацията за говорите от цялата езикова територия във и извън държавните граници. Картите са изработени въз основа на материал от над 2300 селища. Приоритет в атласа е да се представи не само съвременното състояние на българските диалекти на базата на богат и автентичен материал от живата народна реч, но и с диахронното решение на картите да се покаже

връзката на езиковите явления със старобългарския и с различните етапи от развитието на езика. Цветовото решение на картите улеснява тяхното възприемане и използване. Към всички карти има и коментари, а томът съдържа и справочен раздел.

ОТЗИВИ

Ана Стойкова. *Св. Георги Победоносец. Агиографски произведения в южнославянската средновековна традиция. София: Изток-Запад, 2016, 724 с. ISBN 978-619-152-903-2.*

Книгата на Ана Стойкова представлява единствен по рода си труд за житията на св. Георги Победоносец в славянската ръкописна традиция, тъй като сложната проблематика на тази тема не е намерила досега своята цялостна разработка и еднозначно тълкуване. Сама по себе си темата проблематизира един извънредно важен аспект не само в средновековната българската литература, но в балканските и славянските literaturи – как и в каква форма функционира един от най-популярните култове в Европа, какви трансформации претърпяват отделните произведения, кои сред тях са преведени най-рано, как се възприемат и съответно – как се вписват в историко-литературния процес през вековете.

Трябва да се изтъкне, че книгата представлява и принос в жанрологията като комплексно изследване на агиографските паметници, представляващи жития-мъчения (според научната терминология *Acta Martyrum*) на св. Георги Победоносец. Значимостта на книгата е безспорна както поради изобилието от изворови данни, които са поставени във филологически и същевременно в културноантропологичен контекст, така и поради факта, че южнославянската традиция заема важно място в цялостната картина на средновековната книжнина за светеца.

Трудът на Ана Стойкова е плод на многогодишно натрупване и трудоемко проучване на материал от книгохранилища и архивохранилища в Европа. Поради многоаспектността на темата и поради факта, че славянската традиция в голяма степен е останала встрани от вниманието на византолозите или е представена частично или неедостатъчно, е било необходимо авторката да извърви целия път на извороведското изследване – да издири всичко, което е известно в научната литература не само за гръцките първоизвори, но за цялата близоизточна традиция, за да могат да се разкрият корените на славянските архетипи. Авторката задълбочено познава източниците и ги представя по един изчерпателен начин и на високо професионално равнище. Събрани и

обследвани щателно са десетките публикации и изследвания на византолози и ориенталисти по темата – с голяма последователност и с критичен прочит.

Трудът се състои от предговор, три глави, заключение, библиография и показалци, както и от ценно приложение, в което се съдържа издание на текстовете. Първата глава, озаглавена „Възникване и ранна история на култа към св. Георги. Географски произход и културноисторически контекст“, е посветена на източниците за ранното разпространение на почитането към светеца, хипотезите за произхода на култа и съдбата на гроба и мощите, като са сумирани и културноисторически сведения за раннохристиянското мъченичество с цел да бъде изяснена връзката на култа с него. Намирам тази страна на труда за много актуална, на фона на други трудове, получили висока оценка в центровете по медиевистика, очертавайки съвременната тенденция – да се преодолее двуизмерността в разглеждането на писменото наследство – то да не остава затворено в кръга на тясно филологическото проучване или на културологичния ракурс. Добре проличава отличната осведоменост на авторката по отношение на разнообразните източници и научните коментари към тях, нейната способност да открива динамиката на различните интерпретации. Убедително е заключението, че писмените свидетелства отразяват контаминация между два и повече ранни култа, които показват многовековно развитие и наслагване на мотиви, в това число и следи от почитания на езически божества.

Втората глава под заглавие „Агиографската традиция – проучване, ръкописи, преписи, съдържание“ представлява обзор на цялостната известна ръкописна традиция. Изворите са наистина обилни и с голяма вариативност, затова техният преглед и систематизиране изисква обширни познания и много обстойно проучване. Естествено най-голямо място е отделено на източниците на т.нар. мъчение от Даданов тип (*Passio prima*), което е най-популярно в славянската книжнина и което има няколко варианта и многократни редакционни промени. Представени са проучените текстове в гръцката (още от най-ранния фрагмент в т.нар. *Виенски палимпсест* – Cod. 954, V в.), в латинската и блискоизточните средновековни литератури – сирийска, коптска, арабска, етиопска, арменска – което дава пълна представа за разпространението на произведението.

Третата глава – „Агиографските наративи за св. Георги в южнославянската литературна традиция“ – заема централно място в труда. Тя е разделена на десет подглави и заключение от текстологическото изследване. В началото са проследени датите от календара, които са свързани с почитането на култа към св. Георги и текстовете, които са свързани с тези дати. Направени са интересни наблюдения за варирането на датите през вековете, като се подчертава значението на празника 26 ноември, свързан с константинополска традиция. В следващите две подглави – „Пространните мъчения на св. Георги в славянската ръкописна традиция“ и „Синаксарните жития на св. Георги

в славянската ръкописна традиция“ – са анализирани на първо място преводите на две староизводни жития – т.нар. първо мъчение от Даданов тип (*Passio prima*) и второто мъчение от Даданов тип, както и новоизводните преводи на мъчението, приписвано на Пасикрат, произведението на Симеон Метафраст, междинните и контаминирани редакции чак до дамаскинарската традиция, която е накратко спомената. Обект на изследване са също така нестишните и стишните жития в славянския Пролог.

Южнославянските преписи на *Ранното мъчение* (*Passio prima*) (подглава 4) са въведени в научно обращение за пръв път в цялост, а тяхното сравнително проучване представлява ценен принос. Текстологическото изследване се откроява със своята прецизност и щателна аргументация. Анализът (в който се коригират някои по-ранни проучвания) включва ясно и точно разделение на преписите по групи, обосноваване на отделните преводи и редакции и най-важното – хипотези относно архетипите на преводите. Изследването запълва една съществена празнина в медиевистиката, като показва за пореден път изключителното значение на славянската – и по-конкретно на южнославянската – традиция за общата история на възникването и функционирането на агиографията в християнския свят. В сравнение със запазените гръцки преписи славянските преписи от първа и втора редакция пазят по-архаичен и несъхранен във византийската традиция текст. Архетипът на *Ранното мъчение* (*Passio prima*) без съмнение възстановява липсващо звено в цялостната история на текста, което е ценен принос. Най-рано преведено, достигнало до нас в три славянски превода и четири редакции, с други думи – спечелило голяма популярност, *Ранното мъчение* според заключението на А. Стойкова възхожда към гръцки прототип, свързан с Изтока. Според компаративното проучване на някои обкръжаващи текстове нейният извод е напълно обоснован, тъй като те носят сходни отличителни черти. Логично е допуснато, че средището, където е направен преводът, би могло да е свързано с Йерусалим или Синай.

Не по-малко задълбочено е изследвано второто мъчение от Даданов тип (подглава 5) в светлината на дискусията дали то е преведено от гръцки, или от латински. За първи път е направен текстологически анализ на наличните преписи, като А. Стойкова категорично заключава, че преводът е старобългарски от гръцки първообраз (версия на *Passio prima* с ограничено разпространение във византийски ръкописи) и че съчинението се помещава в календарни сборници или в такива, предназначени за манастирско четиво.

Също за пръв път е въведено в науката житието, приписвано на Пасикрат (т.нар. *Нормативен текст*, подглава 6), което по своите композиционни и стилови особености се вписва в продукцията на XIV в. Уточнен е неговият архетип и времето, по което е преведено, като се предполага, че е включено в атонски по произход или търновски пред-Евтимиев сборник. Впоследствие към него са добавени две слова на Григорий Цамблак (първото – на сръбска

почва, а второто – на молдовска) и постепенно се създава цял цикъл от произведения за св. Георги в балканските календарни сборници. Мъчението от *Метафрастовия менологий* е поредното произведение, което е анализирано от А. Стойкова за пръв път много сполучливо. Продължение на това проучване са двете контаминирани редакции между Метафрастовото мъчение и мъчението на Пасикрат, които обединяват извадки от двете произведения. Открит е евентуалният автор на първата контаминирана редакция – Божидар Вукович, който през 1520 г. създава своята *Книга за пътници*, с което допълнително е обогатена картината на традицията през Късното средновековие.

В характеристиката на сборниците (обкръжаващия състав на мъченията на св. Георги) в двете части под заглавие „Южнославянските преписи и техният ръкописен контекст“, а и на други места в труда, са обхванати всички пресечни точки между възникването на една определена редакция и нейното разпространение. Аргументирана е връзката между текст и ръкопис, която е обусловена от спецификите на съставите. Съдържанието на ръкописите има убедителни и задълбочено обосновани характеристики, направени от А. Стойкова, като трябва да се подчертае, че голямата част от преписите са видени *de visu* или по копия (дигитални или на микрофилм). Проличава професионализъмът в определението на жанрово-композиционното единство на текстовете и състави – и тяхната евентуална аудитория според предназначението им.

Ана Стойкова разгръща своя анализ в широк диапазон от прочити спрямо различни, но хармонични парадигми спрямо византийските, близоизточните и славянските извори и историята на текста. Обектът на труда – мъченията на св. Георги – представлява сложна амалгама от преводи и редакции, които в голяма степен не са изследвани и познати в съвременната палеославистика. По отношение на методологията трябва да се изтъкне, че поради факта, че много от детайлите в традицията на текста са неочевидни на пръв поглед за читателя и даже за специалиста, те придобиват смисъл в отграничаването на епизодите, в тяхното изброяване и сравнение. Много нагледно те са представени в таблиците (стр. 345–349). Епизодите са поставени в контекста на присъствието и/или отсъствието на определени мотиви в групите преписи. Някои от епизодите са разгледани специално с оглед на техния произход и паралелите им с други творби; интересни находки са съпоставките с близоизточни текстове, които без съмнение имат най-близки аналогии със славянската традиция. Намирам този подход за много сполучлив и резултатен, отговарящ на спецификата на изследваните текстове.

Авторката на труда не се е ограничила само с данните за изследваните ръкописи, нито с текстологичния анализ, но е подхождала интердисциплинарно спрямо отражението на мотивите в преводните произведения спрямо култа и неговата специфика, привличайки широк кръг от данни от почитането на светеца. Демонстрирана е висока ерудираност и последователност в изграждане на изводите.

Изследването има безспорна стойност за палеославистиката и показва една ясно осмислена позиция спрямо въпроси, които ще бъдат неотменен обект на изследване през следващите десетилетия. Приносите са изведени в края на труда с нужната изчерпателност и научна добросъвестност. Книгата за мъченията на св. Георги надхвърля проучването на литературната традиция, свързана с един конкретен култ, изгражда едно поле, в което се създава нов тип интердисциплинарно познание. Наред с това не може да не се отбележи, че изследването катализира нови издирвания и разбори (дори и дискуссионни) на агиографията в един много по-широк и многоизмерен контекст.

Приложенията имат голяма научна стойност, тъй като представят издание на всички южнославянски текстове на агиографски произведения за св. Георги (староизводни и новоизводни), съпроводени с таблици на съпоставките между тях и гръцките текстове, съпоставки на лексикалните варианти и др.

Книгата представлява изключителен научен принос и анализира фактите от славянските преводи и редакции на мъченията на св. Георги в нова светлина, темата се отличава с голяма сложност на проблемното поле, което обхваща най-значимите факти от развоя на ръкописната традиция. Критичната интерпретация на съществуващите концепции (със съответната научна предпазливост) довежда до концептуализиране на заключения, съществени за историята на произведенията, за преводите и редакциите и тяхното възприемане в южнославянска среда. Новият прочит на състава на сборниците и цялостният комплексен анализ показват книжовния живот в неговото динамично развитие. Не на последно място приносният характер на труда се заключава в намерените точни акценти в битуването на творбата на няколко равнища – като развитие на култа, като теми, мотиви и отделни представи, като стил и език. Най-същественият принос е убедителният извод, че южнославянските преводи, техните версии и редакции запълват една значителна празнина във византийската традиция и илюстрират несъмненото важно значение на славянската традиция.

Анисава Милтенова

Фолклор, разказване, религиозност. Юбилеен сборник в чест на проф. дфн Албена Георгиева. София: АИ Марин Дринов, 2016, 273 с. ISBN 978-954-322-863-8.

Чрез жанра на юбилейния сборник е поднесена почитта на научната общност към делото и изследователските постижения на едно от уважаваните днес в българската фолклористика и антропология имена – на проф. дфн Албена Георгиева. Нейният юбилей е повод не само за обичайните елейни слова, но и за естествено необходимата оценка на творческия ѝ принос в българската наука, за систематизация на разностранните ѝ приноси, за разгръщане и задълбочаване от научната колегия на посоките в нейните изследователски дирения, оставили значими следи в развитието на научното познание. Заслуга на съставителите на юбилейния сборник – Ангелина Илиева, Вихра Баева, Лина Гергова, Мариянка Борисова, Яна Гергова – е, че са успели да изведат тъкмо акцентите в тях. Вън от съмнение е, че творческите постижения на юбилярката, забележимото ѝ присъствие в науката, независимо дали става дума за теренни проучвания, за изследователски сондажи в проблематиката на религиозността и сакралните пространства, на фолклорната етиология, на фолклорните жанрове и др., или за редакторска и рецензионна дейност, за преподавателски и популяризаторски усилия и т.н., заслужават специално внимание. И сборникът представя тъкмо прочита на днешната българска хуманитаристика на теми, провокирани от нейните изследователски търсения.

В него присъстват текстовете и на утвърдени, и на начеващи учени, които са си сътрудничили под една или друга форма с юбилярката или работят по близки на интересите ѝ теми. Логично в този контекст повечето текстове в сборника са провокирани пряко от научните дирения на Албена Георгиева и затова техните автори изцяло им се позовават, в други те са импулс за проявление интерес, в трети са свързани с паралелни научни дирения, но по-важното е, че подхождат към изследователската проблематика на юбилярката от различни посоки и търсят различни ракурси, а това до голяма степен ги прави наистина приносни.

Типичен пример са представените в първия раздел на сборника, озаглавен „Религиозни традиции и културни модели“, текстове. В богато илюстрираното си изложение Елка Бакалова разглежда някои дидактични теми в църковното изкуство на XIX век, визуализирани в храмове в Югозападна България. Не по-малко интересни са сондажите на Светла Петкова в полето на общинските, училищните и църковните кондики от същия XIX век. Доста различен като послание е третият текст в този раздел – на Константин Рангочев, който не е фокусиран върху конкретен материал, а предявя-

ва претенцията за извеждането на „Модели и моделиране на фолклорната обредност“.

В следващия раздел на сборника, озаглавен „Свети места и местни култове“, изследователите се съсредоточават върху много конкретни и изцяло локализирани проблеми. Даниел Фокас издирва и описва редица сакрални обекти – християнски храмове, оброчища, надгробия и др. в землището на Кремиковци. Валентина Ганева-Райчева разкрива обстойно и анализира задълбочено сакралните функции на един природен феномен в Югозападна България. Яна Гергова търси и намира проявите на култа към светеца лечител Пантелеймон в Шуменско въз основа на историческия континуитет с култовите традиции на Първата българска държава. Таня Матанова се насочва към опит за типологизация на мотивациите за посещения в атонската Света гора въз основа на анализа на онлайн пътеписи от началото на нашия век и посредством интервюта и анкети. От своя страна Росен Малчев актуализира някогашни спомени за обща изследователска експедиция с юбилярката в началото на 80-те г. на XX век.

Разделът „Фолклорни текстове и жанрове“ събира публикации, посветени на наратоложка проблематика. Николай Вуков разглежда в своята статия някои от основните аспекти на етиологичния тип разказване във фолклора. В текста на Стоянка Бояджиева, посветен на мотива за „моминия скок“, се анализират различните гледни точки и аналizationsонни ракурси към неговите жанрови особености и към съдържателните и семантичните му характеристики. До някаква степен в подобни предимно семантични полета са и търсенията на Григор Х. Григоров, насочил се към модалните значения на клетвата в дискурса на про-клеването и за-клеването. Съвсем друг зрителен ъгъл обаче ни представя в този раздел Лина Гергова, която прави опит да представи и в някаква степен да каталогизира словесните образи на другостта под формата на паремиологични стереотипи за етничните общности у нас. Отново словесен образ, но този път на конкретна историческа личност, фокусира интереса на Милена Любенова, която го издирва в приписки и предания, съхранени в локалната памет на редица селища там.

Четвъртият раздел, озаглавен „Превъплъщения на религиозното,“ отново ни връща към неговата проблематика, този път през призмата на наратива. Тук са ситуирани изследователският фокус на Николай Папучиев върху анализа на разказите за религиозни чудеса, в които Бог и светците са представени като културни герои. Доста любопитен ракурс към споменатата проблематика представя Велислав Алтънов, който разглежда няколко сходни по съдържание и свързани с вярванията за Рай и Ад наратива, продукти на религиозното съзнание на православни християни, от една страна, и на членове на протестантски общности у нас, от друга. Текстът на Мариянка Борисова е посветен на ролята на задграничната църковна община за адаптацията и интеграцията на членовете на една българска мигрантска общност.

Логично в петия раздел на сборника акцентът на текстовете е насочен тъкмо към съвременните състояния, както подсказва и неговото заглавие – „Фолклор и (пост)модерност“. Словесната игра в случая е уместна и това ясно проличава още в първия текст – на Вихра Баева, която обосновава идеята си, че в определени случаи образът на змея може да служи и като маркер за идентификация на определена локална общност, пораждащ активно разказване в съвременността и превръщащ се в своеобразна емблема на тази общност. Пак в подобен контекст могат да се възприемат и т.нар. младежки курбани в някои пернишки села, формулирани от Петко Христов като традиционни ритуални отговори на съвременни кризисни ситуации. А типичните пък тъкмо за това време игрови практики привличат интереса на Ангелина Илиева, която съпоставя т.нар. живи ролеви игри с традиционното устно разказване.

Както се вижда, налице е едно многообразие от теми и що се отнася до познавателната, и що се отнася до съдържателната им страна, като при това редица от представените в сборника текстове имат определено приносен характер, а други се открояват с висока изследователска стойност и затова съм убеден, че изданието ще намери своята широка читателска аудитория.

Владимир Пенчев

Общеславянски лингвистически атлас (ОЛА). Серия фонетико-грамматическа. Болгарски материали. София: АИ Проф. М. Дринов, 2015, 203 с.

Трудът *Общеславянски лингвистически атлас (ОЛА). Серия фонетико-грамматическа. Болгарски материали* представлява индекси на диалектни материали, събран от българските 37 селища, включени в мрежата на Общославянския лингвистичен атлас, по програмата от дял фонетика. Трудът е изпълнен от българския авторски колектив на проекта в състав: доц. д-р Сл. Керемидчиева – ръководител, доц. д-р Л. Василева, гл.ас. д-р К. Първанов, гл.ас. д-р М. Котева. Индексите представят българските данни за диалектни явления по вече издадени карти на ОЛА, в чиято публикация България не е участвала. Публикуването им цели да направи достъпни за широкия кръг езиковеди и слависти този останал само в българските архиви диалектен материал. Неговото отсъствие от отпечатаните карти пречи за проследяването на цялостната картина на фонетичните явления върху диалектния континуум на славянските езици, на провеждането на съпоставки и на историческата интерпретация на езиковите факти.

Подобно издание беше веднъж вече реализирано в Русия – срв. *ОЛА. Серия лексико-словообразователна. Болгарски материали. Животный мир. Животноводство. Растительный мир. Профессии и общественная жизнь. Москва–Санкт Петербург, 2013, 236 с.* Имах възможност да присъствам лично на представянето на този том в Минск, Беларусия, което бе направено от чл.кор. проф. Татяна Вендина – председател на Международната комисия на ОЛА по време на XV международен славистичен конгрес в Минск, Беларусия. Тогава проф. Вендина изтъкна огромния принос на българския колектив при подготовката и изпълнението на изданието, което прави достъпни за славистиката българските диалектни материали. То наистина бе посрещнато с одобрение и интерес от всички слависти.

В духа на традицията на ОЛА новото издание на индексите, реализирано в България, е съставено на руски език. Във връзка с тази практика срв. напр. *ОЛА, Серия лексико-словообразователна. Выпуск 4, Братислава, 2012* – също на руски език с изключение на представените резюмета, названия на институти и някои други справочни материали. Разбираемо е, че този труд е предназначен за използване преди всичко сред чужди учени, особено слависти, което налага да се следват установените вече традиции и да се използва един по-широко разпространен в лингвистиката и науката изобщо език.

Българският диалектен материал е написан на международна фонетична транскрипция. В началото на всеки том авторският колектив обяснява фо-

нетичните рефлексии на съответния праславянски звук, които са записани от 37-те селища според мрежата на ОЛА.

Изданието съдържа диалектния материал за 6 фонетични тома, засягащи въпросите за рефлексии на праслав. *ě, *ę, *ǫ, сонантните съгласни *br, *br̥, *bl, *bl̥; рефлексите на *b, b̥, рефлексите на вторични *b, b̥.

За разлика от първото издание на българските индекси за ОЛА в този том тук към всеки въпрос се представя кратко описание, представящо и специфичните особености на материала. То представя списък на фонетичните реализации на съответния звук при разглеждания въпрос. Срв. напр. в том 2а „Рефлексии *ę“ (с. 57): „Рефлексии *ę в българских диалектах под ударением являются гласные а, а:, а̇, а̇:, е, е:, е̇, а также гласные ə и ɑ как результат совпадения *ę и *ǫ. В к. 22, п. 851 *ę > en (сохранилась назальность).“ Лаконичността на тези обяснения е в духа на традицията на ОЛА. Въпреки това авторите с основание обръщат специално внимание на фонетичните облици, които не се срещат в останалата част от диалектния ареал на славянските езици – срв. напр. „В легенде выпуска 2а ОЛА нет знаков для ę, л.“

В тази предхождаща индекса част се дават и кратки разяснения относно начина на картографиране на конкретните фонетични явления в съответния том на ОЛА: „Изоглоссой обозначается отношение рефлексов *ę к ударению. Штриховка обозначает палатализованность согласного перед рефлексом *ę.“

Тук се привежда и лаконична историческа справка за фонетичните явления, подкрепена с литература, като основно се препраща към *Български диалектен атлас. Обобщаващ том. Ч. 1. Фонетика*, С., 2001, както и към *Историческа граматика на българския език* от проф. К. Мирчев. Позоваването на Обобщаващия том на БДА е твърде полезно, защото в него личи българската позиция по въпроса за диалектния континуум на българския език. Картите в обобщаващия том доказват единството на българския език на диалектно равнище. Изданието на индексите, което препраща към тях, ще даде възможност на всеки славист да се убеди в правилността на българската теза за същността на диалектите в географската област Македония. Точно заради това аз бих препоръчала тук литературата към интерпретацията да бъде разширена, като включи и труда на проф. Иван Кочев *Българска фонология*. София: 2010, където въпросите за общите тенденции в развоя на основните праславянски звукове са разработени в обхвата на цялата българска езикова територия и са намерили своята историческа и съвременна интерпретация.

Освен предхождащата списъка от думи информация, всеки индекс съдържа и допълнителна информация в края. В нея се прави кратък коментар, който включва бележки за наличието на други фонетични особености в конкретните думи (освен основното, на което е посветена картата), за особености на словообразователните форманти, за лексико-семантични особености на съответната дума, за фонетичната транскрипция и др. Тук може да се посочат някои примери от различен тип:

1. Бележки за фонетични особености – срв.: Випуск 2а: Карта № 2 FPM 28 Nsg *zaj/ѣ/съ (с. 58): „Зафиксирована форма с вторичном согласном -k.“; Карта № 41 FPM 211 Nsg *vym/ѣ/ (с. 80): „Во многих говорах отсутствует инициальный губной согласный. В пп. 139, 141 лабиализация $i > u$ – ‘vime > ‘v’um’ѣ > ‘jum’ѣ. Замена инициального губного согласного спирантом j происходила, вероятно, через стадию vj . Рефлексами *ѣ является заударный гласный е (и результаты его изменения в безударной позиции в i) и е л (результат изменения безударного а). Палатализованный согласный перед ѣ, л“; Випуск 3: Карта № 38 F 1937 *g/ѣг/дѣ(-jъ) // *g/ѣг/дѣпъ(-jъ) (с. 130), където правилно е отразено, че названието *горд* в български е с книжовен произход и не съдържа българските рефлексии на * ѣг. Облици *гърд* – ‘грозен’, както и производни от него, са записани в западните български говори.

2. Бележки за словообразователни особености – срв. във випуск 2а: Карта № 3 FM 596 Nsg *(j)/ѣ/сьму (вж. с. 58–59): „Приводятся дериваты с суффиксами -ik, -en...“. Тук може би е подходящо да се цитира съответната карта от БДА. ОТ. Ч. 3. Лексика (№ 108); Карта № 17 PM 1243 *st/ѣ/gnѣтъ (с. 66). Показаны форми с другими префиксами (пп. 114, 117), с суффиксом -непъ- (пп. 125, 132); Карта № 22 F 1543 Nsg *p/ѣ/дѣ (с. 68–69): „Односложный континуант формы, заданной в вопросе, отмечен в пп. 115, 117. В остальных пунктах представлена форма с флексией -а (-л, -э, -ѣ) и -ѣj (п. 139); Във випуск 2б: Карта № 11 F 1025 */q/гль (с. 88): „Форма, заданная в вопросе, представлена в пп. 139, 850, 851. В остальных пунктах показан континуант праформы *qгльъ“; Карта № 34 F 1650 *p/q/ръкъ (с. 101–102): В материале наряду с суффиксальным дериватом представлен континуант формы *pѣръ, где *q находится в закрытом слоге. Рефлексами *q являются гласные под ударением.“

3. Бележки, свързани с лексикално-семантични различия, които понякога водят и до отсъствие на съответния звук в българската словоформа – срв.: Випуск 2а: Карта № 24 F 58 Nsg *dětljъ // *d/ѣ/teljъ // *d/ѣ/тълъ (с. 70): „Словоформы, содержащей *ѣ, в материале нет“; Випуск 2б: Карта № 14 FPM 1059 *m/q/ка (с. 90): „Собранный материал означает ‘мъка, тъга/мучение, печаль’, а не ‘брашно/мука’“; к. Карта № 23 FPM 1461 *r/q/ська (с. 95–96). „Наряду с формой, заданной в вопросе, представлены дериваты с другими уменьшительными суффиксами -ičk, -ic-, -ink-. Форма, заданная в вопросе, может означать не только ‘рука’, но и ‘дръжка на уред, машина/ручка аппарата, машины’, ‘писалка/ручка для письма’“; Карта № 36 F 2272 *b/q/бъпъ // -ъпъ (с. 103): „Собранный материал означает ‘голям ударен музикален инструмент/большой ударный музыкальный инструмент’, а не ‘дайре/бубен’.“

4. Особено важни са бележките, които показват, че в резултат от българския материал се налагат изменения на вече очертаните в ОЛА изоглоси – срв. Напр. випуск 2а: Карта № 27 F 2405 Nsg *p/ѣ/тъкъ // *p/ѣ/тъница (с. 71): „Обозначенная на карте граница между *p/ѣ/тъкъ и *p/ѣ/тъница с учетом бол-

гарского материала отодвигается на восток до конца болгарской территории ОЛА“; выпуск 26: Карта № 3 SIF 114 */q/senica // */q/sěnica // */g/q/senica // */g/q/sěnica (с. 83): „Безударные рефлексy могут быть включены в изоглоссу „рефлекс */q в предударной позиции“, показанную в легенде карты № 3 ОЛА. Изоглосса безударности рефлекса */q в сравнении с картой № 3 ОЛА отодвинута на восток Болгарии. В п. 142 дана форма с суффиксом -к-, в пп. 130, 137 форма без суффикса. В легенде карты № 3 ОЛА нет знака для а. “; Карта № 25 F(Sm) 823 *obr/q/čь (с. 96): „В комментарии к карте № 25 ОЛА в применении к другим южнославянским пунктам это объясняется редукцией безударного */q в соседстве с г. Но кажется более вероятным, что это результат вторичного изменения ə < */q в группе *əг/*гə. “; Карта № 28 FP 2254 *tr/q/ba (с. 98): „В комментарии к карте № 28 ОЛА в применении к македонским пунктам (пп. 105, 113а) это объясняется как метатеза гə > əг вследствие отождествления гə с рефлексом *г. Стадия г сохранена в болгарских пунктах. В п. 167 суффиксальный дериват содержит в предударном слоге сочетание um, что, возможно, является назализованным рефлексом */q перед губным согласным um > um. Рефлексы */q могут включаться в изоглоссу „рефлексы */q в предударной позиции“, содержащуюся в легенде карты № 28 ОЛА. Рефлексы г, əг не имеют знаков на карте ОЛА.“

Выпуск 1 съдържа материала за 65 карти; выпуск 2а – за 41 карти и още 2 некартографирани в публикувания том на ОЛА въпроса. Выпуск 2б съдържа материала, свързан с въпросите за рефлексите на праславянския звук */q за 39 карти, както и материал за 8 некартографирани въпроса. В началото отново е описан инвентарът от фонетични застъпници на гласната: „Рефлексами */q в болгарских диалектах под ударением являются гласные о, и, а, ə, а, а:, а. Без ударения – і, и, а, ə, е, л. Отбелязани са липсващите в публикувания том знаци, които сочат по-голямото разнообразие от диалектни варианти на българската езикова територия: „В общей легенде выпуска 2б ОЛА нет знаков для е, л. Во многих картах отсутствуют знаки для а, а:. На отсутствие этих знаков на соответствующих картах не указывается. Отмечается отсутствие знаков для других рефлексов */q.“ Тук към историческата интерпретация на фонетичното явление отново се посочва трудът на К. Мирчев, но би могло да се прибави и този на Ив. Кочев.

Индексите за выпуск 3 съдържат материала по въпросите за рефлексите на сонантните съгласни *br, *br̥, *bl, *bl̥. Това включва материал за 38 карти, както и за още 16 некартографирани въпроса. Във въвеждащата част също е отбелязана специфичната за българския език зависимост на мястото на ервия вокал пред плавната съгласна от броя на съгласните в следващата сричка. За подробна информация за вида на рефлексите на сонантните р и л е направена препратка към картите на БДА. ОТ. Ч. I – III. София: 2001. Специално внимание е обърнато на картите, в които се отразяват диалектните различия в група чрь-. Правилно е отразена бележката към словоформата в № 4 SmF

3251°*č/ьr/stvъ (-jъ) (с. 131): „В большей части собранного материала слово означает ‘бърз, енергичен, пъргав/быстрый, энергичный, проворный’“.

Индексите за випуск 4 а съдържат материала за рефлексите на *ъ, ь” за 61 карти, както и за 6 въпроса, които не се картографират.

Индексите за випуск 4б съдържат материал за рефлексите на *ъ, *ь, възникнали вторично. Материалът е във връзка 53 публикувани карти, както и 12 некартографирани въпроса.

Цялостният преглед на материала, съставляващ изданието, е представен на високо научно равнище. Той представлява изключително необходим за славистиката принос, който дава информация за богатството на българските диалекти и за мястото на българския език в диалектния континуум на славянските езици.

Лучия Антонова-Василева

Ваня Мичева. Картината на света в езика на новобългарските дамаскини. София: ДиоМира, 2015, 284 с.

В края на XX в. и в началото на XXI в. се наложи едно ново направление в лингвистиката – лингвокултурологията. В българската езиковедска наука бяха публикувани редица изследвания, разглеждащи различни аспекти на връзката между езика, културата и човека. Последната книга на В. Мичева е посветена на езиковата картина на света в новобългарските дамаскини.

Изследването е структурирано в шест части – въведение, четири глави, посветени на най-значимите концепти, които изграждат картината на света в езика на новобългарските дамаскини, и заключение. В уводната глава се осветляват теоретичните подходи към изследването. Прави се преглед на разбиранията за езикова картина на света и концепт в руската, полската и англоезичната литература, като не са пренебрегнати и българските автори. Мичева аргументира избора на новобългарските дамаскини като обект на изследването и посочва източниците, от които е извлечен анализираният в изложението материал: Тихонравов дамаскин, Троянски дамаскин, Ловешки дамаскин, Копривщенски дамаскин и Люблянски дамаскин. В изследването се правят съпоставки с оригиналните текстове на Климент Охридски и Патриарх Евтимий, чиито преработки се откриват в новобългарските дамаскини. Използват се и други текстологични паралели за текстове, преведени още през X–XI в., а и за такива, които стават част от българската книжнина по-късно, като житието на Мария Египетска в Бдинския сборник от 1360 г. Привлечен е материал и от архаичните дамаскини Кичевски/Кърнински и Костенецки. Новобългарските дамаскини са значителен феномен в историята на българския книжовен език. В тях не само се възстановява връзката между говорим и книжовен език, присъща на епохата на Кирил и Методий, но е налице и цялостно преосмисляне на включените текстове, промяна в литературните процеси. Въз основа на тези текстове може да се съди за езиковата картина на света от епохата на Предвъзраждането. Изборът на дамаскините като обект на изследването е обусловен и от факта, че авторката е отличен познавач на дамаскините. Тя е част от авторския колектив на Речник на книжовния български език на народна основа от XVII век (върху текст на Тихонравовия дамаскин). София: 2012.

Четирите основни глави на изследването са посветени на най-значимите концепти, изграждащи картината на света в езика на новобългарските дамаскини – добро и зло (Първа глава), светлина и тъмнина (Втора глава), горе и долу (Трета глава), свое и чуждо (Четвърта глава). Лингвокултурните концепти се реализират в езика чрез няколко основни названия и поредица

от близки по значение думи и изрази, които обогатяват концептуалното съдържание и оформят ядрото, приядрената зона и периферията на концепта. Определящи за цялата християнска книжнина са концептите в старобългарските класически произведения. По-нататъшните промени в развитието на концептите са свързани с историческия развой на книжовния език, на литературните жанрове и на мисловните нагласи на българите през различните епохи. Новобългарските дамаскини са ново явление, с ново разбиране за същността на книжнината, която трябва да бъде максимално близка до читателя, с нов книжовен език, опрян на говоримия. Тези особености на текстовете се проявяват и при реализацията на разглежданите концепти.

В заключителната глава авторката обобщава резултатите от анализа в изложението. Тя представя модела на езиковата картина на света в новобългарските дамаскини, изграден от различни сегменти като религиозната картина на света, която е и определяща в текстовете, предвъзрожденските нагласи, дохристиянските и традиционните представи, битовата картина на света, елементите от наивно-научната картина на света. Спира се на езиковите средства, с чиято помощ се постига основната функция на новобългарските дамаскини – да бъдат разбираеми и да достигнат до максимален брой възприематели.

Монографията на В. Мичева е принос както за утвърждаващата се в последно време у нас историческа лингвокултурология, така и за историята на езика. В книгата се предлага за първи път цялостно проучване на картината на света в определен тип съчинения в историята на българската литература и език. Авторката разкрива безспорното си умение за структурно организиране на материала и анализ на езиковите факти, както и отлична библиографска осведоменост по разглежданата проблематика. Монографията е интересна за специалисти както в областта на лингвокултурологията, така и за медиевисти. Книгата е написана на хубав и изразителен български език, което я прави достъпна и за по-широка читателска аудитория.

Марияна Витанова

Елена Крейчова, Надежда Сталянова, Олга Сорока. Кратък тематичен речник на българския, чешкия, полския и украинския език. София: Парадигма, 2016, 152 с. ISBN 978-954-326-282-3.

Сътрудничеството на три опитни авторки – университетски преподаватели в областта на славянското езикознание – ни представя един много интересен плод на общите им усилия под формата на четириезичен тематичен речник. Неговият обем е подсказан от атрибута „кратък“ в заглавието му, а от предговора научаваме и мотивите за възникването му – той представлява помагало главно за студентите, изучаващи трите езика от „дясната страна на речника“ – тоест чешки, полски и украински, и е предназначен за ниво А1 до В1 от общата европейска референтна езикова рамка. Със сигурност обаче речникът ще бъде полезен и за запознаването с основния речников фонд и от страна на друга публика (преводачи, студенти, изучаващи други славянски езици и др.). Речникът се състои от 21 глави, които са разделени – в зависимост от самата тема – на подглави. Основните глави представят следните тематични области: *Дом; Семейство; Време (астрономическо и метеорологично); Свободно време и забавления; Работа; Образование, просвета, Човешкото тяло; Храни, хранене; Град и село; Комуникация; Търговия и услуги; Транспорт, пътуване; Изкуство и култура; Държава и общество; Икономика; Вяра и религия; Земята; Растения; Животни; Околна среда. Екология; Вселената*. Речниковите статии са оформени прегледно в четири колонки, при което основната българска колонка е обозначена с получер шрифт. Синтагмите, в които се среща някакво словосъчетание с основната дума на статията, са посочени под основната дума на речниковата статия, и то в курсив и с по-ситен шрифт. Думите в отделните тематични области и подобласти са посочени по азбучен ред. Може би на пръв поглед този начин на подредба на речника не изглежда идеален, но е необходимо да се вземе предвид, че тъй като отделните семантични гнезда не представляват точна и стриктно ограничена група, азбучната подредба е най-подходяща за търсене на отделните думи. В този смисъл речникът на моменти е прекалено стриктен, напр. при изброяването на сезоните, месеците и дните на седмицата (на стр. 30) или планетите и зодиите (стр. 150) думите биха могли да бъдат подредени по ред, който е общоприет и с който сме свикнали, или по някаква логическа последователност (напр. планетите могат да бъдат посочени според тяхната отдалеченост от Слънцето). Това би подпомогнало полесната ориентация и авторките по време на редактирането на речника със сигурност биха забелязали, че при изброяването на годишните времена им липсва *зима*. Що се отнася до включените в речника лексеми, можем да се

подложим на дискусия дали отделните теми са достатъчно богати на лексикални единици, или дали пък, от друга страна, не съдържат прекалено много словосъчетания. Тъй като не съм компетентен да взема отношение относно полската и украинската част, ще се насоча за илюстрация само към някои чешки думи. Предварително искам да подчертая, че посочените примери на фона на комплексността на речника са само периферно явление. На няколко места към посочения чешки преводен еквивалент може да се допълни синоним: *излъчване* можем да преведем не само с *přenos*, но и с *vysílání* (стр. 42), *парти* не е само *párty* (в речника освен това е пропусната дължината на вокала), но също и *večírek* (стр. 35), *локва* може да бъде преведена с *louže*, но също и с *kaluž* (стр. 32), *небе* може да бъде преведено като *obloha*, но също и *nebe* (пак там), *секунда* на чешки няма само един еквивалент – *vteřina*, но също и чуждицата *sekunda* (стр. 29), и обратно – *граматика* няма само като преводен еквивалент *gramatika*, но по-често се използва думата с чешки произход *mluvnice* (стр. 55). Във всички горепосочени случаи обаче става дума за представянето на по-цялостна лингвистична картина, липсващата дума често кореспондира с еквивалентите в другите представени езици, така че читателят погрешно може да придобие неправилното впечатление, че напр. „българите, поляците и украинците имат *небе*, *nebe*, *небе*, а само чехите имат *obloha*“. Разбира се, речникът не е синонимен, но две синонимни думи като преводен еквивалент се срещат в него на много други места, така че при преиздаване на речника допълването на липсващите, но в речта активно употребявани еквиваленти, ще бъде изцяло позитивно като принос към изчерпателността.

От правописна гледна точка речникът е на много добро ниво, техническите грешки или отклоненията от правописната норма са наистина изключение, само можем да посочим, че по-добре би било напр. имената на космическите тела да се посочват с главна буква (*Shunce*, *Měsíc*, а не *shunce*, *měsíc* – стр. 149) и в чешки да се следи за правилното отбелязване на дължините (*atlét* вместо *atlet* – стр. 36 или *Halleyová* вместо *Halleyova kometa* – стр. 149). В иначе прецизно изготвената публикация бих посочил още подмяната на прилагателните *zábavní* и *zábavný* в синтагмата *zábavný park* (правилно е *zábavní* – стр. 40 – но тази грешка много често се допуска и от носители на езика), повторението на преводния еквивалент *astronaut* не само при бълг. *астронавт* (стр. 147), но и при *космонавт*, където на чешки би трябвало да се посочи *kosmonaut* (стр. 148 и 46), също бълг. *ураган* и в чешки има еквивалент *uragán*, който обаче в речника е подменен с *hurikán* (стр. 33), термин, обозначаващ само специфично метеорологично явление над Атлантическия или Тихия океан, докато с *uragán* може да бъде назована и много силна буря където и да е по света. Можем да споменем и класическа грешка, която авторите са допуснали, а именно паронимната замяна на думата *spíž* с неправилното *špíz* (бълг. *шпише*) като превод на бълг. *килер* (стр. 15).

В заключение можем да кажем, че красотата не е съвършенство, а е сътворена от детайлите, които нарушават това съвършенство и индивидуализират обекта, който наблюдаваме. В речника, който имах възможността да прегледам, също имаше няколко такива детайла, но те са наистина маргинални и не нарушават създаденото позитивно впечатление. Речникът със сигурност ще намери своя аудитория и вярвам, че скоро ще последва следващ подобен речник, с други езици „от дясната страна на речника“. Многоезичността в такъв случай е предимство, тъй като ни представя много по-богат езиков материал.

Павел Крейчи

БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA

33/2016

Редактор проф. Анисава Милтенова

Съставители доц. Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева

Формат 70×100/16
Печатни коли 8,63

Печатница на Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 5

www.baspress.com

ISSN 1311-8544

